

Mijn aap schreit. Het euvel Gods

Albert Helman

bron

Albert Helman, *Mijn aap schreit. Het euvel Gods*. Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam 1966 (2de druk)

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/helm003mijn03_01/colofon.php

© 2016 dbnl / erven Albert Helman

Mijn aap schreit

1

Vergeefs tracht ik mij te herinneren, welke dag het was, dat de jager langs mijn deur kwam en mij de aap verkocht. Hij droeg in zijn tas het wild, nog warm van leven; hij lachte vrij en luidop toen hij het bloedige vlees liet zien, maar of het zonnig was of regende, weet ik niet meer.

Op zijn schouder zat de aap die hij gevangen had zonder strik of schot, met een snelle greep. Hij had hem bij zich gehouden als een sprakeloze kameraad op zijn singuliere tochten door de stad, want steden zijn eenzame, ledige plaatsen voor een jager die het gevaar kent van woud en moeras.

Twee dingen waren het, die mij aangetrokken hadden in de aap: zijn grijns en zijn staart. Tussen deze polen sprong altijd zijn leven. Zijn grijns kwam uit de platte, naar voren gestulpte neus, liep breeduit en cirkelde om zijn twee oren, belachelijke miniaturen van een mensenoer. Schichtig gluurden zijn witte tanden door die grijns heen, en smalle rimpels kwamen er om zijn kleine, sluwe oogjes. Toen ik hem nader bekeek, zag ik dat zijn grijns nog breder was. Die ging van zijn mondhoeken tot naar zijn lange armen; de smalle bewegelijke vingers waren de franjes van zijn grijns. Zijn gehele lichaam was één grijns, die ingehouden werd in het smalle middel.

Maar het wonderbare van de aap was de vermenging van tragische ernst en grijns. De ernst was zijn staart. Wanneer die stil lag, was ze gebogen met een zo nobele lijn, dat men niet meer wist of dit ornament was of levensdoel. Maar plotseling werd hij dan gelijk een

dwaas die zich bezint op een ernstig woord: hij kreeg een stabiele tegenstrijdigheid.

De staart kon langzaam bewegen als een wijsvinger die vermaant naar een overspelige vrouw; hij kon driftig heen en weer gaan als de gesel tijdens het Miserere van een monnik. En het meeste hield die staart mijn aandacht vast, wanneer hij zich sloot in een kleine lus om een paal, of om zijn eigen achterpoot. Als ik de staart zag, vergat ik zijn grijns.

In de staart zetelde zijn verstand, de staart richtte zich naar wijsheid, de staart was zijn wil, het instrument van zijn verlangen, de slinger van zijn evenmaat, de treurnis van zijn heimwee naar het bos. Door zijn staart werd de aap gelijk aan een mens. Wanneer ik echter plotseling naar de aap zag, merkte ik het eerst zijn grijns; en dan was het een dom dwaas beest, met overdreven gebaren en een lach over dingen die hij niet begreep. Ik vergat door zijn grijns te kijken naar zijn staart. En terwijl ik mij verwonderde over deze antithese van mijn aap, zocht de krul van zijn staart naar de grijns van zijn kop.

2

Toen de jager zag hoezeer de aap mij interesseerde, wilde hij illico het beest verkopen. Want een jager is helemaal niet sentimenteel en zeer op winst bedacht, hoewel hij dagelijks omgang heeft met de natuur en derzelver onbaatzuchtigheid, met herbivoren, tweezaadlobbigen en dergelijke. Ik was echter sentimenteel genoeg om er naar te verlangen de prijs te vergeten die ik voor mijn

aap betaalde, want hij werd mij een onwaardeerlijke schat.

Het is mij evenwel niet gelukt, integendeel. Juist dat verlangen heeft gemaakt, dat ik precies weet hoe ik de jager negen en een halve gulden uitbetaalde, in twee harde rijksdaalders, vier guldens en twee kwartjes. Hij stak ze in een kleine, groengehaakte beurs, die hij onder fazanten uit zijn weitas opdiepte. Het is alleen belachelijk dat ik mij niet meer kan herinneren welk weer het was toen ik mijn aap kocht.

't Beest maakte volstrekt geen bezwaren om in mijn bezit over te gaan, hetgeen mij verschrikkelijk van hem tegenviel, want wij zijn gewend aan het klassieke voorbeeld van hondentrouw en de fabel van de leeuw. Ik had flink (meer dan de helft!) op zijn prijs afgedongen, en als hij ook maar een greintje verstand of intuïtie bezeten had, zou hij gemerkt hebben dat ik zijn waarde niet zo heel hoog aansloeg, en dat ik niet zo bar veel prijs stelde op zijn bezit. Doch de onverschilligheid waarmee hij mijn eigendom werd, bewees wet dat hij meer met zijn grijns poseerde dan met zijn staart nadacht; hierin culmineerde de essentie van zijn apebestaan.

Een mens poseert vaak, een aap altijd. Een mens denkt na, een aap nooit. Maar de combinatie van deze twee waarheden hebben zij beide gemeen: de mens per accidens, de aap per se.

De jager vertrok spoedig en liet zich niet meer zien; mij liet hij achter als de gelukkige bezitter van een vaalbruin beest, zo groot als een middelmatige hond, met een grijns zo groot als een mens, en een staart zo lang als de wereld.

Maar neen, de krul van zijn staart was gelijk een oog,

een klein leep oog waarmee een schooierige filosoof naar de wereld gluurt; de staart, het zesde zintuig, gebogen als een perverse orchidee, conisch als een gestyleerde anus! 't Zou alles goed geweest zijn als de aap niet zo onbenullig deed, en onverschillig bleef voor de vraag wie zijn meester werd, wie of wat zijn nieuwe meester was.

Doch hij bemoeide zich alleen met wat onmiddellijk vóór hem lag, of wat toevallig in aanraking kwam met zijn staart.

Alzo zag hij van een mens niet veel meer dan de broekspijpen of de vleeskleurige kousen. Menselijkerwijze gezien leefde hij in een supreme hysterie of bewustzijnsvernauwing, en hieruit zijn al z'n conflicten ontstaan.

De aap sprong rond in mijn huis alsof hij er al jaren geweest was. Ik was wrevelig daarover en geërgerd door zijn onbenulligheid. Ik had hem toen verkocht voor elk aannemelijk bod. Maar er kwám geen bod.

3

Het eerste nadere contact dat ik met hem had, was natuurlijk toen ik hem vreten moest geven. Dat was aanvankelijk een probleem. Want moest ik hem, die thans onder mensen verkeerde en daar moest leven als huisdier, ook menselijk voedsel geven, in een humaan kwantum en met menselijke regelmaat? Of moest ik, bedenkende de natuurlijke staat van zijn leven, hem tegemoet-komen, in de toch al zo moeilijke aanpassing van vrije woud-natuur aan onze gebonden zeden en gewoonten, en hem voeden op een wijze die het meest zijn oor-

spronkelijke manier van voeding nabij kwam? Ik wist het werkelijk niet. Allerlei kwam mij in de gedachte, zowel Nutricia's kindermeel, als een kleine zeldzame soort van sapotille, die alleen in de binnenlanden van Guyana groeit.

Ten einde raad ging ik toen naar de kast om er het overschot van mijn middagmaal uit te halen, doch ik voelde mij als een wreedaard. Waarom eisen wij, die prijs stellen op de handhaving van onszelve, van een dier hetwelk toch ook god-weet-wat voor sentimenten heeft, dat het zijn eigen aard voor ons plezier moet verloochenen? Dus geen middageten.

Ik ging naar de tuin om halfrijpe vruchten en frisse sla voor hem te plukken. Ik keek ook even naar de nieuwe chrysanthen die ik geplant had. Maar toen ik terug kwam, had de aap alle kliekjes van mijn middagmaal gestolen en de schalen schoongelikt. Het laatste korstje brood hield hij grinnikend tussen zijn poten. Ik was eerst nijdig, maar langzamerhand begon ik te beseffen dat hij verstandiger was geweest dan ik, die geen rekening had gehouden met de onweerstaanbaarheid van het oersentiment 'honger', dat hij in geen geval verloochenen kón, en dat een der vier elementen is in elke wereldoorlog. Tevens was ik blij dat het probleem zichzelf uitgewezen had. Voortaan zou de aap hetzelfde eten als ik; bedenk goed wat dat is: hetzelfde proeven, zich blootstellen aan dezelfde fysieke functies als ik. Het was een gelijkberechtiging, een assimilatie, die mij evenzeer verlaagde als ze hem verhief.

Later kwam ook de gedachte bij mij op, dat wat hij gedaan had toch diefstal was; maar deze vrucht van calvinistisch atavisme bleek te dwaas, want kort te voren

had mijn aap zeer duidelijk blijken gegeven geen verstand te bezitten. En onwetend zondigt men niet, zelfs niet voor de wet.

Vanzelf drong nu de consequentie tot mij door, dat ik voortaan mijn aap alles zou te vergeven hebben, en dat het alleen goed zou kunnen gaan tussen ons, wanneer ik op alles verdacht zou wezen. Dit waren werkelijk zeer hoge eisen die hij aan mij stelde. Ik voelde mij onrustig bij deze nieuwe plicht van observatie en voorkoming. Intussen zat mijn aap met de handen op zijn bulk z'n avondeten te verteren.

4

Des avonds toen mijn moeder thuis kwam, zag ze het beest in een hoek zitten. Ze glimlachte en streek hem over zijn kop. 'Een aap is als een spiegel,' zei ze. 'Aan de aap zien wij onze eigen dwaasheid. Heb je hem al te eten gegeven?'

Ik vertelde van zijn diefstal, maar mijn moeder glimlachte nogmaals, wijs begrijpend. Zij ging tegenover mij zitten bij het raam, achter een klein woud van geraniums. De aap kroop lang-langzaam naar haar toe en hief zijn rechterpoot op. 'Kijk eens wat een klein handje hij heeft,' zei mijn moeder. En reeds was hij op haar schoot gesprongen, giechelend op zijn domste manier. Ik ging een boek halen, en toen ik terugkwam, lag hij bij haar als een kind. Ze liet hem spelen met haar wijsvinger, zoals een jonge moeder met kleine kinderen doet. Ik zag mijzelf zo liggen, een klein kraaiend wurm, met wie zijn moeder speelde.

Het irriteerde mij een weinig, te denken dat de aap daar juist zo lag als ik, met dezelfde wezenloze schik om niets. Het hinderde mij de belangstelling van mijn moeder een ogeblik op hem geconcentreerd te zien.

‘Ben je niet vies van dat beest? Ze zijn zo onzindelijk,’ zei ik. En het was alsof mijn moeder mijn gedachte raadde toen ze antwoordde: ‘Dat was je ook in de tijd dat ik met je speelde.’ Ik dwong mijzelf om te lezen, maar het was onmogelijk. Voortdurend dwaalden mijn blikken van het boek naar de aap. Het werd een obsessie, en plotseling smeed ik hem het Tauchnitzdeeltje naar zijn kop. Mijn moeder streek haar donkere rok glad, en keek mij aan met een vaag medelijden. Toen glimlachte ze weer, zoals ik thans haar beeltenis nog zie.

Daarna waren de aap en ik, neen - Ik en de aap - alleen. Met grote stappen ging ik naar hem toe en keek hem aan van boven mijn menszijn, vanaf mijn denkhoofd, met al de minachting die ik voelen kon. Armoedig, wanstaltig beest! Z'n lome lijf, zijn grote platte kop, zip stumperig-lange armen, die kronkelende gummislang van zijn staart. Hoe kon een mens toch in godsnaam...

Met één vlugge klautering zat hij bovenop mijn schouders en loenste naar mij met zijn breedste grijns. Toen tikte hij met zijn klein plat handje tegen m'n kop. Z'n gezicht kwam vol rimpels, als van een stokoude neger. Over mijn jas hing zijn staart als een stola. Dan ging hij staan op m'n schouder en gluurde over mijn hoofd naar m'n moeder die weer binnen kwam.

‘Pas op,’ zei ze. ‘Je krijgt al de haren van dat beest op je jas.’ Mijn aap verstond, en sloeg een vaasje van de schoorsteen; toen ging hij zitten mokken in een hoek.

Ik was woedend, en wist niet goed waarom.

Immers ik verstond niet deze eerste openbaring van het humanisme der komende eeuwen.

5

Dagenlang had ik hem niet aangekeken, maar nu het zo'n triestig regenweer was, werd hij mij als een lotgenoot in de gevangenis van het huis. Hij was eerst in de overgordijnen gekropen, als om zich te omhangen met een reusachtige mantel. Zijn vaal-bruin tegen het doffe rood was van een dodelijke naargeestigheid in het grijs van die regendag.

Het was nat en kil, en onwillig in de stemming om uit te gaan, liep ik te ijsberen door de kamer. Mijn aap zat stil tussen de gordijn-plooien te kijken. Daar zat hij voorovergebogen als in diepe gepeinzen en staarde naar het uiteinde van zijn staart, vóór hem. Hij bewoog zich niet. Ik zag hem nauwelijks; alleen wanneer ik zijn richting uit wandelde. Dan opeens de gedachte: zou hij opkijken? Ik liep dicht langs hem; hij bewoog niet. Alleen trok hij zijn staart een beetje naar zich toe, bang dat ik daarop zou trappen. Ik bestond niet voor hem, hij wenste mij niet eens op te merken, en juist door dit te doen dwong hij mij naar hem te kijken.

Telkens zag ik duidelijker de wezenlijkheid van zijn rust en de macht van zijn onbewogenheid. Hij groeide zo groot als een leeuw, groter nog: als een sfinx, als een ontzaglijk stenen dier dat mij verpletteren kon.

Zó was het geheim van duizenden jaren: dat dieren goden voor mensen worden. Zijn aanwezigheid zoog mij

vast aan de grond; ik durfde mij niet meer bewegen onder de ban van dit reusachtige totem. Met ontzetting staarde ik in het duistere hol van zijn buik. De sigaret viel mij uit de hand.

Daarop had hij gewacht. Hij greep er aanstonds naar en bezag hem van alle kanten. Toen moest hij niezen van de rook. Ik wist dat ik hem ditmaal overwonnen had door mijn vrees - als een Pharao die in zijn pyramide zat en nadacht tot hij beseftte dat geen dier een God kan zijn - de schuwe lach van het Horusbeeldje uit Memphis. Doch ook deze victorieuze vrees was bloot toeval, en daarom toch onmacht. Buiten druide de regen, drenzig vocht tussen de slappe bladeren. Mijn aap interesseerde zich niet meer voor de sigaret en zat ineengedoken te staren, nu naar het hoopje as. Ik trapte het in elkaar met de punt van mijn pantoffel.

Hij blééf staren.

Toen heb ik hem met mijn wandelstok geslagen tot hij kreunend wegkroop op handen en voeten; zijn dwaze staart sleepte hem achterna als een gevangenis-touw. Maar voetstappen van een voorbijganger deden mij bezinnen. Wat donder! 't Was toch mijn eigen beest dat ik sloeg; het dier dat door mijn eigen wil hier was in deze kamer. Of had ik alleen geslagen omdat hij sterker was dan ik?

Mijn aap zat schuw in een donkere hoek, z'n poten over zijn kop geslagen. Z'n bek rustte tegen zijn onderbuik. Zo nu en dan trok hij nog met kleine rillerige stuipjes van de pijn.

Hij bedaarde. Dan ging hij zitten peuteren in zijn neus. Ik voelde mij beschaamd van overmoed, als een schooljongen die zijn strafregels niet maakte.

6

Ik kon hem niet terugzien, zonder mijzelf telkens op een vaag schaamtegevoel te betrappen. En ook hij scheen de slagen niet te vergeten zijn, want met alle familiariteit was het volstrekt gedaan. Niet dat hij mij negeerde; op zijn gewone dierlijke manier sprong hij naar mij toe, kuurde hij zich uit met snelle bewegingen van armen en benen en met het rhythmische wuiven van zijn staart. Maar op mijn schouders sprong hij niet meer, hij zat ook niet langer meer rustig te staren: als ik bij hem was, vond hij het altijd nog noodzakelijk aapachtig te doen.

Wanneer ik uitging en de zon scheen, liep hij weleens mee. Dan deed ik een riem om zijn buik - wat wist-ie van het bijbels symbool? - en een koord daaraan, en dan liep hij mij achterop als een jonge hond. Merk wel, dat hij de wereld bezag uit het viervoudig standpunt van handen en voeten. Zijn hele lichaam was naar de aarde toegewend, maar zijn staart cirkelde hoog in de lucht als een levend vraagteken - voor ons. Voor hemzelf was de staart het wijze zintuig dat rechtstandig de wereld bezag gelijk een mens. Het was een barometer van besef, een zonnewijzer van affectie. En op een van onze wandelingen zag ik, hoe een smalle, zwarte streep van haren liep van zijn kop tot aan zijn staart. Mijn aap was eigenlijk niets dan een staart, een staart met poten en een eet-hoofd.

Het liefste ging hij met mij in villegiatuur. Reeds wanneer wij in de buitenwijken kwamen, begon hij te huppelen en dolle sprongen te maken, zonder vrees door zijn capriolen in het prikkeldraad te komen.

Ik wist wel dat hij al buiteland tersluiks naar mij keek, maar ik sloeg daar geen acht op. Immers bewuste clownerie is altijd tragisch, en voor tragiek leven we te laat. Trouwens, de schilders ten spijt geloof ik niet aan diertragiek. Een dier leeft zichzelf op elk moment uit, zoals de omstandigheden het hem veroorloven. Welke mens doet dat ook? Zonder moraal geen tragiek. Een mens is uiteraard tragisch, een dier nooit.

Feitelijk was ik dan ook de gedupeerde: een man die met zijn aap de buitenwijken opzoekt, natuurlijk omdat hij iets in de binnenwijken niet vinden kan. En nu, verstandig mens, rechtopstaand wezen, wiens handen reiken willen naar de hemel en wiens verstand boven de hemel uit, álles wil overschouwen, weet je nu wát er gezocht wordt, wát wij nimmer vinden? Laten wij deze kostbare tragiek aan de dichters.

Mijn aap heeft een paar eikeltjes gestolen die langs de weg lagen; hij rolt ze voor zich uit als een jochie zijn knickers. Hij tracht ze stuk te slaan op een steen om ze op te eten. Hij grinnikt reeds bij de gedachte daaraan. Dan zijn wij buiten, waar de weiden openliggen en waar het heesterhout begint. Mijn aap is uitgelaten en maakt een salto over de kop. Hoe schoon ziet hij dan de wereld kantelen. Eén seconde wandelt hij tegen de hemel. Het stemt me droef, want mijn aap is clownesk, maar ik ben - helaas, erger nog - tragisch.

7

Het verschil tussen een mannetjes-aap en een wijfjesaap is minimaal. Dat is de comble van instinctief geluk.

Mijn aap was een vriendelijk beest, volstrekt niet eenkennig, en zo was hij al aanstonds goede maatjes met haar, toen het meisje binnen kwam. Daar de roman over mijn aap gaat, en niet over mijn liefdes, zal ik u een beschrijving van het meisje besparen. Bovendien, erotisch interesseert zij ons niet meer.

Het zij u genoeg te weten dat het meisje mooi en lief was. Nu zijn ‘mooi’ en ‘lief’ twee heel gevaarlijke dingen bij elkander, niet alleen omdat zij innerlijk antithesen zijn (mooi is: ‘n'y touchez pas’ en lief is: ‘pluk mij, ik zal alle dagen zoet zijn,’) maar omdat de mensen die deze beide eigenschappen bezitten, altijd in grootste ongelegenheid geraken (zie de romans, films), speciaal bij mij, omdat zij nooit in staat zijn de subtiele affectie te voelen, welke er bestaat tussen mij en mijn aap. Een dominee zei eens dat overdreven dierenliefde een vorm is van mensenhaat, en werd deswegen gedegradeerd tot de meest verdomde koster van dit land. Welnu, ik zeg u: overdreven dierenhaat, nee, elke dierenhaat is een gebrek aan mensenliefde.

Nu zijn alle mensen die ‘mooi’ en ‘lief’ zijn, totaal ontbloot van alle zelfverloochening of mensenliefde, anders zouden zij niet langer ‘mooi’ en ‘lief’ tegelijk zijn. Ergo, al zulke hebben als begeleidingsverschijnsel een overdreven dierenhaat. Ik ga het u demonstreren aan de aap en het meisje.

Zij streefde hem over zijn rug, zij aaide hem onder zijn hals, haar smalle witte vingers streken over zijn kop. Toen dacht ik nog met een gelukkige glimlach: wat is ze lief, wat is ze mooi; als de vrouw met de eenhoorn - óók bijbels geloof ik - koestert zij de aap.

‘Hoe heet hij eigenlijk?’ vroeg ze op eenmaal.

‘Heten? Hij heeft geen naam. Gewoon: aap!’

‘Dat is weer echt iets voor jou. Aap aap, zo bloot, zo koud, zonder de minste poëzie.’

‘Ik wil hem ook wel aapje noemen,’ zei ik, nog glimlachend ondanks het troublerende van haar vraag.

‘Dat gaat toch niet, nietwaar lieverd? (dit tegen mijn aap). Noem hem Rex of Ichnaton of Henkie of Anatole.’

‘Maar dat zijn mensen-namen...’ opperde ik nog; doch ik bleef steken in de zin.

O, deze valsheid! Zij streelt het beest en zij aanvaardt zijn beestelijkheid niet; zij geeft hem een naampje dat zijn beestelijkheid kenmerkt en ridiculiseert tegenover de hele wereld, en zèlf is ze blij en lief en mooi en poëtisch. Hoe kon ik nu op eenmaal zó haten de blanke hand die straks over zijn haren streek. Had ik ook een naam van haar gehad? O ja, een apenaam, een staar mon panache! Ik stand te trappelen dat zij weg zou gaan. Het werd me te veel.

‘Au, wat een vals beest! Hij beet me bijna,’ riep ze, en gaf hem een lichte schop met haar peau-de-suède voetje.

‘Kom dan ook niet zo dicht bij hem,’ zei ik.

Mijn aap spuwde op de grond, verachtelijk; en ik vergat nooit dat driftige voetje.

8

Thans zal ik u bewijzen dat hij de notie der sexen bezat, want dit is nodig om onze verdere lotgevallen te motiveren. Op een keer kwam klein Marietje ons be-

zoeken. Zij is een meisje van vijf jaar, met te grote knieën onder, en te kleine handjes boven haar korte rokje. Toen zij de aap voor het eerst zag, was zij bang en kroop weg achter haar moeder. Daarna werd zij nieuwsgierig, en bekeek hem aandachtig. Toen zij later nog eens terug kwam, klapte zij in haar handen van plezier. Thuisgekomen dacht zij wel eens aan hem, naar het scheen, want toen zij nogmaals weerom kwam, had zij een bloem voor hem meegenomen en olienootjes. De dichters onder u denken natuurlijk dat mijn aap de bloem het eerste aannam, en de humanisten geloven natuurlijk aan de olienootjes. Maar hij bezag geen van beide, doch liefkoosde kleine Marietje, haar knieën betastende en haar te kleine handjes.

‘Doet hij geen kwaad?’ vroeg zij.

‘O, hij zal je geen kwaad doen.’

‘Zou hij anders wél bijten?’

‘Als ze hem plagen.’

Wij die Dostojewsky kennen en vele andere boeken gelezen hebben (Herbart vooral!), wij weten dat deze situatie, in 't klein, geheel in 't klein natuurlijk, volkomen analoog is met vele hachelijke gevallen in de wereldliteratuur. Zelfs zózeer, dat indien onze lezers betere verstaanders waren, onze beste romans niet langer behoefden te zijn dan een tiental woorden. Maar daar de mensheid niet meditatief van aanleg is, geven wij haar meditatie als stof tot denken. Dikke boeken schrijven wij alleen om alles voor de onwijzen te motiveren. Aldus dan, mijn aap liefkoosde klein Marietje en bezag haar gaven niet. Hij achtte veel meet haar passieve hoedanigheden, die van te zijn zoals ze wàs, dan haar daden en uitingen. Met een wrange spijt bedacht ik, hoe

hij van mij alle gaven aanvaardde als vanzelfsprekende dingen, terwijl hij nooit een bijzondere afhankelijkheid te mijwaart had betoond. Het besluit lag wel voor de hand: hij had notie van de sexen. Dat werd zijn ondergang.

9

Sinds enkele dagen maakte ik mij werkelijk ongerust over hem; het leek wei alsof hij ziek was, want alle fut, alle leven was eruit bij hem. Stilletjes zat hij in een hoek gedoken; zijn handen hingen slap voor zijn ingevallen buik, zijn gezicht was nog valer geworden door het bleekrood van zijn ogen, en zijn staart was mager en schichtig.

Niets was er dat hem interesseerde. Ik putte mij uit in vriendelijkheden, ik zette hem de lekkerste spijzen voor, maar hij roerde ze nauwelijks aan. Ik sprak hem de vleiendste woorden toe, maar zijn apatische slaapogen keken nauwelijks op. Ik wist heus niet meer wat te doen; een veearts halen was te zot. Een aap is nu eenmaal geen koe of geit, en ik veronderstelde ook dat mijn aap zo iets toch niet geduld zou hebben.

Ten einde raad liet ik hem maar over aan zijn noodlot. Soms legde hij zich - wat hij anders nooit deed - languit op de grond. Zijn kop lei op zijn ene poot, de andere poot lag er overheen. Soms bewoog het zachte vlees van zijn buik met kleine schokjes, als de keel van iemand die slikt; dan weer trok hij èven krampachtig met zijn achterpoot. De kamer, het hele huis werd er triestig en troosteloos van. En het ergste was nog, dat

hij daar zo stom en wezenloos lag met zijn fletse ogen en zijn ziekelijk-vertrokken grijns, niet bij machte zijn noden kenbaar te maken. Ik zette het raam open, want de kamer werd mij te eng en benauwd. Toen gebeurde het. Die kamer grenst aan de tuin, en in de tuin staat een brede kerseboom waarop vaak kraaien zitten. Een daarvan vloog op de vensterbank, en met dat mijn aap dat zag, sprong hij overeind. Hij streek eens over zijn kop en wenkte de kraai. Die klepte met de vleugels, gaf een korte kras, en vloog weer weg. Krachteloos zonk mijn aap ineen.

Nu wist ik het. Hij was verliefd. Och, och, de kerel was verliefd. Stom dat ik daar niet eerder aan gedacht had - want ik was mij toen nog niet bewust dat hij de notie der sexen had. Wij begrijpen zo weinig van een ander; wat snappen wij dan van een aap? De natuur moet nu eenmaal haar loop hebben. Mensen worden verliefd, dieren worden verliefd, of ze ook in hun element zijn of niet.

De een of de andere dag voelen zij zich ziek en beroerd van een vreemdsoortig verlangen, en dan zijn ze verliefd. Mijn arme aap. Ik dacht dat hij wijzer was; ik dacht dat hij onbewogen bleef voor alles wat hij zag, en nu zo deerlijk gewond...

Ach, wij allen zijn weleens verliefd geweest, nietwaar? Zeker, zeker, ánders, menselijk! 't Is niet te vergelijken met elkaar. En toch... Mijn aap was ziek van verlangen, en ik heimelijk van vrees bevangen.

10

Martha (dat is een ander dan ‘het meisje’) was reeds een half uur bij mij, zonder dat ze hem had opgemerkt. Ook ik had al die tijd niet aan hem gedacht, want Martha heeft een zeer zuiver profiel. Haar rustige, volle stem gaf mij de illusie van een blauwe schaal vol glanzende zwarte kersen. Haar gezichtje stond strak gesneden in de ruimte van mijn leven. Dit heb ik haar nooit gezegd, maar ik weet dat haar stem een aparte buiging heeft als ze tot mij spreekt. Ze merkte hem op door een zacht gekreun dat hij uitstiet.

‘God ja, jij hebt tegenwoordig een aap?’

‘Ja, zolang als het duurt. Want hij is ziek en eet bijna niet. Zó houdt hij 't vast niet lang uit.’

‘Weet je niet wat hem mankeert?’

Martha ging op haar knieën bij hem zitten en keek hem aandachtig aan.

‘Ja, ik geloof het wel. Ik zal het jou eens vertellen. Hij is verliefd, en raak ook!’

Martha zette grote ogen op van: wat vertel je nou? ‘Hij is verliefd op een van de kraaien uit onze kerseboom...’ Martha proestte het uit van 't lachen; zij lag haast voorover op haar handen.

‘Wat een fantast ben jij...’ Zij lachte nog steeds; dan plotseling ernstig: ‘Hoe kan dat nu: een aap verliefd op een kraai. Dat een aap verliefd wordt op een andere aap kan ik me nog voorstellen, maar op een kraai! Geloofde je dat nu heus?’

Ik knikte van ja, een beetje beschaamd en een beetje geamuseerd tegelijk, want het is altijd plezierig met een charmante vrouw over liefde te praten.

Ze had gelijk; hoe had ik zoiets ernstig kunnen geloven. Je had de natuur die alleen gelijksoortige dieren laat paren, en mensen met mensen. Huwen bedoel ik. Geen verliefdheid dus bij mijn aap. Maar dan was zijn ziekte wat anders?

‘Wil ik je eens zeggen wat hem mankeert?’ vroeg Martha. ‘Je hebt niets geen kijk op dieren. Die hebben een soort van periodische verliefdheid; paar-tijd noemt men dat. Dan moeten ze de natuur in, of ze worden ziek of ongedurig. Ze moeten anderen opzoeken om jongen te krijgen, zoals hun instinct dat wil. Maar 't is zó ook goed hoor, en 't gaat wel over. Maak je maar niet ongerust; nog twee weken en hij is beter.’

Martha was overeind gaan staan. Zij was een mooie sterke vrouw, met brede heupen en een strakke borst, jong en vol. Martha was zeven-en-twintig en meester in de rechten. Ze hield niet van kinderen. Misschien hield ze nog van mij...

Mijn aap kreunde nog even toen zij opstond. Zijn ene poot lag uitgestrekt naast hem, als de hand van een bedelaar.

‘Loop je mee naar buiten?’ vroeg de jonge vrouw. ‘Het is prachtig weer.’

Mijn aap lag alleen te kreunen; wij wandelden samen in de zonneschijn.

11

Toch werd hij niet zo spoedig beter als wij hadden gedacht. Hij bleef saai en in zichzelf gekeerd, al liep hij zo nu en dan weer wat rond. Het liefst zat hij maar te

mokken in zijn hoek, gedoken tussen zijn achterpoten, zijn staart verborgen onder zijn buik.

Intussen werd hij een weinig groter, want hij was nog niet volwassen toen ik hem kocht. Maar zijn uiterlijk bleef hetzelfde; soms scheen hij alleen wat vermagerd. Op een middag was hij in mijn studeerkamer gekropen; ik kwam thuis op een ongewone tijd en verraste hem daar terwijl hij heel wat paperassen op de grond gesmeten had. Een deeltje van Goethe lag half open in een hoek gekeild.

Ik schold op hem, maar sloeg hem niet meer, want hij was nog zwak en mager. En ik wilde hem kalm de deur uit zetten, toen ik bemerkte dat hij een gekreukt papier in zijn rechterpoot hield. Toen ik het hem af wou nemen, schoot hij weg met een handigheid die ik sinds lang niet meer van hem gezien had. Ik hem achterna door de kamer: 'Geef op dat papier!' Maar hij liet zich niet vangen.

Ik maakte mij boos, want hij schoot mij telkens voorbij, en toen ik plotseling struikelend mijzelve merkte in de belachelijkheid van het beest achterna te zitten, steeg mijn boosheid tot een woedende drift. Ik smeed hem met m'n liniaal, met het vloekussen. Een glazen pressepapier raakte zijn borst met een doffe slag; als een boot die op een paal loopt, en ikzelf schokte ervan. Hij bewoog niet meer, maar het papier hield hij krampachtig in zijn zwarte poot gesloten. Ik wong het eruit; 't was een portret. Toen ik het gladstreek, zag ik met schrik: het was een portret van het meisje met het zeer zuiver profiel. Een portret dat altijd op mijn tafel lag, al bekeek ik het bijna nooit. Nu was het gehavend en lelijk geworden. Onbruikbaar.

Ik had hem van woede wel willen schoppen, als hij daar niet zo bewegingloos neerlag. Ik had hem misschien wel doodgeslagen, want ik had daar grote lust toe. Maar ik schaamde mij tegenover mijn huisgenoten, mijn moeder en de anderen, die vragen zouden: ‘Waar is je aap?’ Dan zou ik een wreedaard heten en een dierenbeul. In geen geval deze kleinering.

Ik sprenkelde water over zijn kop, brak zijn bek open en goot er een scheutje in. Hij leefde nog, want zijn borstkas bewoog. Ik wuifde met mijn zakdoek over zijn kop, zoals ze met een gewonde bokser doen. Zijn ogen gingen heel even open. Toen hij mij herkende, rilde hij. Hij trok de poot waarin hij het portret had gehouden, dicht naar zich toe. Dan opende hij weer zijn ogen en zag dat zijn hand leeg was. Toen is hij heel langzaam de trap af gekropen, naar zijn hoek.

Ik staarde hem aan, versuft en wezenloos. Wat moest dat alles betekenen?

12

Die laatste slag is hij nooit meer te boven gekomen. Ik had hem twee ribben gebroken, en hij bleef voortaan een trage sukkel. Mijn moeder had hem een mand gegeven waarin een kussen was. Daar lag hij te kwijnen, ineengerold, zijn staart over zijn kop.

Martha kwam spoedig weer bij mij, en vroeg of het nu al beter met hem ging. Ik durfde niet te vertellen van mijn smijtpartij, want vrouwen hebben altijd zulk een overdreven medelijden met dieren, dat zij de mensen daar steeds voor tekort doen. Daarom loog ik maar:

‘Nee, hij is nog altijd verliefd, of paarziek zoals jij dat noemt.’

Martha bezag hem eens. ‘Ik wist toch niet dat het hem zo sterk aanpakte,’ zei ze. ‘Een operatie of zoiets is misschien toch zo wreed niet als je oppervlakkig zou denken. Je bespaart hem daarmee een hoop last en verdriet.’

‘Ik houd niet van die onnatuur,’ antwoordde ik. ‘Dan zou ik misschien nog veel beter een aap erbij voor hem kunnen kopen.’

‘Dat helpt niets; daar hebben ze niets aan, als ze niet in de vrije natuur zijn. Een mens heeft het eigenlijk toch maar makkelijk, dat hij zich over al die dingen heen kan zetten.’

‘t Is nog de vraag of een mens dat wel kan, Martha. t Is een vraag of er in zijn gedachten, in zijn diepste, heimelijkste gevoelens niet een onvolkomenheid, een onbevredigdheid overblijft, van niet-geheel-kennen, het leven niet geheel genoten te hebben.’

‘Och, je zoekt het waarschijnlijk te ver.’

‘Nee, nee. Neem nu eens zijn verliefdheid, om dat toch zo maar te blijven noemen; die kan hij zich toch alleen maar bewust zijn met een instinctief gevoel van onbevredigdheid.’

‘Je transponeert het teveel op een menselijk plan,’ zei Martha. ‘t Is maar een aap.’

Ik voelde in die woorden een zelfverheffing, een arrogantie die mij pijn deed en mij prikkelde.

‘Hij is toch heus en waarachtig verliefd, zo goed als ieder ander,’ zei ik.

‘Maar dan moet je ook weten waarop.’

‘Zeker, dat weet ik ook. Laatst sloeg ik hem bijna dood

omdat hij een papier gestolen had. Het was een portret. Jóuw portret. Hij is verliefd op jou!’ Ik schrok van mijn eigen woorden, toen ik zag hoe bleek Martha werd.

‘O wat ben je lelijk, wat ben je gemeen!’ schreeuwde zij. Met haar vlakke hand sloeg ze mij in 't gezicht. Toen is mijn aap opgesprongen en liet haar zijn tanden zien. Zijn haren stonden borstelig op zijn rug van kwaadheid, zijn staart stond stijf overeind als een vlaggestok. Ik lachte zenuwachtig: ‘Ben je boos over zo'n grap?’ Martha was beschaamd; zij bloosde en werd heel lief. Maar diezelfde middag hebben we ruzie gemaakt over de geldigheid van een cassatievonnis in Apeldoorn. Deze ruzie is nooit bijgelegd, al ontmoetten Martha en ik elkander nog vaak. Mijn aap stak zijn tong tegen haar uit toen ze wegging, en ik grinnikte sarcastisch.

13

Kort daarop ontmoette ik in een bar doctor Schneider, die toentertijd nog een beroemd gynaecoloog was, voordat hij zich compromitteerde met een kappersbediende. Zodra hij mij zag, zei hij: ‘Ik heb van Martha gehoord dat je een zonderlinge aap bezit. Ik zou het beest eens gaarne willen zien. Want apen zijn meestal merkwaardige fetichisten, en veel vrouwen hebben in een bepaalde toestand een typische ambivalente vrees voor hen. Heb je zoiets nooit opgemerkt?’

‘t Is thuis geen kliniek,’ zei ik.

‘Oh, maar 't is heel frequent. Nog onlangs hoorde ik een verhaal van een aap. Was ziekelijk en kwijnende weg. Maar niet zodra had hij een zijden dameskous te pak-

ken, of hij fleurde helemaal op, begon alle draadjes daaruit te rafelen, tot er niets dan een hoopje zij over was. Daarop ging hij dan liggen slapen. Toen hij dood was, vond men in zijn kooi zijde genoeg voor tien paar kousen.'

'Uw verhalen zijn niet bepaald geschikt voor baby's,' zei ik.

'Ik ben zelf ook niet voor baby's,' antwoordde Schneider onverstoort, en als wilde hij een diep geheim vertellen, nam hij mij terzijde en zei: 'Martha houdt van u, geloof ik.'

'Och kom; ze heeft anders nog meer interesse voor mijn aap dan voor mij, dat weet ik zeker.'

'Maar dat is het juist; begrijp je dat dan niet. Ze is infantiel aan de aap gefixeerd, maar ze bedoelt jou.'

'Wat u zegt, lijkt mij onzinnig. Maar in ieder geval is het niet vleidend voor mij.'

't Is niet zo gewichtig als het schijnt; heel gewoon en frequent. Ik ken een geval van iemand die furieus postzegels verzamelde. Alleen van Nyassa wilde hij er nooit een hebben. Omdat daar een giraffe op staat. Ha-ha-ha. In zijn jeugd had hij eens iemand horen zeggen dat alle schoonmoeders net giraffen zijn. Hij herinnerde het zich pas nadat hij zich in de dierentuin vlak vóór de giraffenkooi met zijn wettige vrouw had gebrouilleerd.'

'U hoort toch wel merkwaardige dingen op uw kliniek, dokter Schneider.'

'Ja, de psychiatrie trekt me meer dan de gynaecologie. En vooral het dier is belangrijk, zie je. Aan de dierpsychiatrie is er nog zo weinig aandacht besteed. Toch kan men veel bereiken. Worden sommige gekken niet

juist als dieren? Ik ken een gek die meent dat hij een meikever is.'

'O, niet meer zulke ijselijke verhalen, doktor. Bitte sehr!'

'Nu, ik kan me zelfs tot de kliniek beperken. Via de menselijke dierphobieën is er van de dieren-psyche nog zoveel te achterhalen.'

'Om u de waarheid te zeggen, heb ik steeds gedacht dat de dieren geen eigenlijke psyche hadden.'

'En de gevoels-complexen dan, en de instincten? Beschouw eens aandachtig je eigen aap. Hij zal je ongetwijfeld veel kunnen leren. Ik zou hem gaarne willen bestuderen.'

'Komt u maar eens kijken,' zei ik.

'Goed, dan breng ik Martha mee.'

'Zoals u wilt; of ... gaarne.'

Dr. Schneider heeft hem niet meer kunnen zien, want kort daarna compromitteerde hij zich, zoals ik reeds zeide, en hij verliet het land.

Zijn praten maakte echter een dusdanige indruk op mij, dat, hoewel ik al zijn zeggen van a tot z onzin vond, mijn aandacht sindsdien nog sterker aan de aap gekluisterd bleef. Ondanks mijzelve ging ik hem voortaan bezien als een wezen van uiterste degeneratie. Zoals wij ons steeds erover verwonderen welke geheimzinnige zonden de dieren voor ons verborgen houden. Niet voor niets hebben zoveel verdorven lieden een verwoede liefhebberij voor dieren.

Wat mij betreft, er was nog een vraag die mij folterde: Waarom had Martha met Schneider over mijn aap gesproken? Was hijzelf voor haar gevoel met de aap geassocieerd misschien...

14

Ik houd niet van wat geleerden zeggen, en tenslotte is er niemand geweest die hem zo goed door had als mijn broertje. Ondanks zijn wijsheid uit de eerste H.B.S.-klasse.

Hij kwam binnen terwijl de aap in een blauwe kamerhoek met zijn ontbijt zat te morsen.

‘Hij wordt nog maar steeds niet beter, arme aap,’ zei mijn broertje.

‘Weet je eigenlijk wel wat een aap is?’ vroeg ik, om hem te plagen.

‘Natuurlijk,’ antwoordde hij. ‘We hebben het pas nog geleerd. Apen zijn zoogdieren van de eerste klasse. Ze worden verdeeld in apen van de oude en apen van de nieuwe wereld. Het verschil zit 'm in het brede of smalle neustussenschot, en in de tandformule. De apen van de oude wereld hebben geen, of een korte staart, die van de nieuwe wereld meestal een lange staart en grijpvoeten.’

‘Je vergeet wat,’ zei ik. ‘Ze hebben evenals de mensen een duim die opponeerbaar is. Je moet niet alleen de verschillen leren, maar ook de overeenkomst.’

M'n broertje dacht na. ‘Ja,’ herinnerde hij zich, ‘er is ook nog zo'n kwestie omtrent de gelaatshoek. Maar het is allemaal flauwe kul, want er is een schakel zoek tussen mens en aap, en die schakel zal wel nooit te vinden zijn. 't Verstand, zie je...’

‘Heb je weleens gehoord van de Pithecanthropos Saman, en van de Homo Heidelbergensis?’ vroeg ik.

‘Onze leraar zei dat het allemaal geen steek hield.’

Ik zag mijn broertje eens aan. Hij stond rustig uit het

raam te kijken naar de jongens die spelend naar school solden. Ik merkte nu pas dat zijn schouders nog breder begonnen te worden, dat zijn gezicht iets hards kreeg. In zijn stem begon mij een onechte mannelijkheid te hinderen.

Kletterend gooide mijn aap zijn aluminium etensbak om. Wij moesten allebei omzien. Op handen en voeten strompelde hij over de restjes heen om het bakje te pakken. Toen hij erbij was, bleef hij lusteloos liggen. ‘Ik wou dat dat verrekte beest maar gauw dood ging,’ zei ik. ‘Het begint me nu te vervelen.’

‘Och,’ meende mijn broertje, ‘hij kan nog best beter worden. Hij heeft zeker kou gehad.’

‘Als die dieren in de natuur zijn, vatten ze nóóit een kou. Waarom nu wel?’

‘Kijk hem daar eens liggen, 't is net een mens,’ zei Broer, en hij legde voorzichtig zijn verfrommelde schooljongenszakdoek over hem heen.

Ik wist wat dit beduidde. Hij had plotseling gezien dat mijn aap naakt was. Naakt gelijk een mens. En hij was de verloren schakel vergeten, de schakel vóór de Homo Heidelbergensis.

Mijn aap knipte flauwtjes met zijn zwarte oogleden, als een zieke die heel dankbaar is.

Ik vergat mijn broertje in versuft nadenken over het nieuwe probleem: van zijn menselijkheid!

15

Op een van die doodgewone Zondagmiddagen, wanneer je voelt hoe loom en kleurloos ons leven voorbij-

gaat, zat ik bij het venster Strindberg te lezen. ‘Der Vater,’ omwille van de vele kerkse voorbijgangers. Maar het lezen vlotte niet. De lucht was te bleek en de middag te zwoel; mijn aap kroop als een luiaard door de kamer; elk half uur één enkel gebaar.

Daar hoorde ik in het tuintje de energieke stap kraken, die van Martha moest zijn. Het was de kleine verrassing in deze nare middag, zoiets als de koele limonade die je wordt aangeboden in een dik restaurantglas. Doch ik was blij; want weer een hele middag die lome aperigheid te moeten aanzien, zou mij een ondragelijk torment geworden zijn.

In geen geval moest ze zich echter met het beest kunnen bemoeien; dat gaf maar weer ruzie en prikkelingen, en het stomme dier zou mij hoe langer hoe meer irriteren. Ik schoof het raam open, en riep mijn aap: ‘Vooruit, de tuin in!’

Maar met zijn zieke suffe hoofd had hij toch ook de stap van Martha herkend, en hij bleef liggen alsof hij bewusteloos was. ‘Zo'n godvergeten beest,’ siste ik. Ik greep hem in zijn nek en wilde hem langs de muur naar het tuintje laten zakken. Maar tegelijk ging de deur open, en met een schreeuw van pijn liet ik hem los. Hij had mij in de pols gebeten, dat onmiddellijk mijn hele hand en mouw vol bloed was. Martha stond daar, bleek, met grote zwarte ogen. Door mijn pijn, door het rood van mijn bloed-hand heen zag ik hoe mooi ze was.

‘God, wat er is gebeurd!’ riep zij. ‘Gauw, gauw, je bloedt dood.’

‘O, het is zo erg niet,’ zei ik, en bond mijn pols af met m'n zakdoek. Haar hand beefde een beetje toen ze mij

de knoop hielp leggen; ik voelde prettig het warme van haar vlees op mijn arm.

‘Hoe is het gekomen?’ vroeg zij.

‘Natuurlijk hij weer,’ zei ik, en wees naar het venster.

‘Ik wou hem er uit laten, toen...’

‘Ach, ach, hij is zeker doodgefallen, arme stakker, zo'n dotje, zo'n lieveling,’ weeklaagde Martha. Haar volle belangstelling was naar het raam gekeerd, maar de aap was niet meer te zien in het tuintje.

‘Waaróm moest hij eruit?’ vroeg Martha opeens weer, nadat wij een poosje zwijgend hadden zitten kijken.

‘Was hij te lastig?’

‘Neen; maar ik hoorde je aankomen en was alleen maar bang dat hij je hinderen zou. Hij was laatst al zo onaardig tegen je...’

‘Dus je wilt zeggen dat ik de schuld van dit alles ben... Overal vind je mij de schuld van.’

Ze begon te schreien en snikte: ‘Nu ga ik weg, ik wil je nooit meer zien!’

Driftig knoopte zij haar jas dicht en knikte kort. Op de trap ontmoette ze de aap die ineengekropen zat op het bordes. Ze streek hem over zijn rug, en ik geloof dat zij ‘mijn arm liefde’ tegen hem zei of zoiets.

16

Des avonds sloeg het weer helemaal om. Het werd guur en grijs, en 't begon te stormen, wat in het tuintje vol heesters en bomen steeds een zuchtend en treurig rumoer geeft. Ik kon toch niet uit, dacht te veel aan Martha, en had bovendien pijn aan mijn pols; ik be-

sloot dus maar vroeg naar bed te gaan.

Omstreeks middernacht werd ik wakker, stijf en wrevelig; ik voelde mij koortsig, en mijn pols deed pijn met kleine steken. Mijn hoofd was zwaar en suf, en ik herinnerde mij vaag dat ik gedroomd had. Opeens, bij het kijken naar de donkere hoek tussen mijn kast en de wand, wist ik weer die droom, vergeeld en verregend, maar nog duidelijk in zijn onwerkelijk licht.

Ik liep in een vreemd huis dat schemerdonker was. Daarin waren veel stenen trappen met ijzeren balustrades en ornamenten van kleine glazen kubussen. Als presse-papiers.

Een van de kamers opende ik. Daar lag een vrouw, naakt. Zij wrong krampachtig met haar lichaam en kreunde luid; zij vroeg mij met zuchten en kreten, water te halen. Haastig rende ik trappen op en af. Nergens was er water. Als een gek liep ik de kamers in en uit, ik wilde vragen, maar daar was niemand. Eindelijk kwam ik op een stenen binnenplaatsje waar onkruid groeide tussen de voegen. Midden op het plaatsje stond op een voetstuk een aap van zwart basalt. Hij keek mij strak aan, en scheen onmerkbaar te giechelen. Zijn staart stond als een groot, donker vraagteken achter hem omhoog. Ik was wanhopig en radeloos, want het kreunen van de vrouw klonk met lange echo's door heel het huis. Water, water?

Ik zag het giechelen van de aap, rende op hem af en wilde hem verscheuren, maar mijn vingers gleden af langs de gladde steen; het was als grepen ze naar natte zeep. Toen heb ik een van de stenen uit de grond losgewoeld, en die met alle kracht gesmeten naar het beeld. De kop sprong stuk en werd een gloeiende ster. En de

ster waaierde uit, en werd weer een kleine fontein, waaruit ik het water opving in mijn holle handen.

Voorzichtig liep ik naar de kamer terug, waar de vrouw lag. De weg was nu zeer kort. Ik wilde haar te drinken geven, doch toen ik met mijn hand haar hoofd raakte, zag ik de schedel gebroken in een gapende wonde, waarin het rode bloed vleurde tussen de witte hersens. O, schrik! Tussen haar lange haren op het kussen lag de steen die ik daareven gegooid had.

Ik wilde roepen, maar het dek dat over haar knieën lag, bewoog zich, en ik moest er naar staren. Het was alsof het lichaam zachtjes omhoog kwam, en tussen de knieën kroop opeens de kop van een aap te voorschijn, die een klein rood tongetje tegen mij uitstak. En de kamer was aanstonds vol grote spiegelruiten waarachter duizend apen hun rood vlammend tongetje naar mij uitstaken... Alles begon te wankelen en te draaien; het plafond brak naar beneden, stromen water gutsten omlaag over mij heen... Toen werd ik wakker.

Ik kon niet meer in slaap komen. De droom had mij nerveus gemaakt, en me een doffe hoofdpijn gegeven; ik lag te woelen, en dan weer héél stil, om het natte compres voor m'n pols. De klok tikte met tragische regelmaat, en je kon nog horen dat het zachtjes regende in het tuintje.

Ik trachtte te onderscheiden: een voorbijganger op straat, nog een, de klok, de regen, een kat, weer een klok... Nu was er een geluid dat ik niet herkennen kon. Het was iets tussen fluisteren en zachtjes zingen. Of een heel verre piano? Neen, toch niet; kréunen was het

eerder, en het kwam dichterbij... Een kind dat bang is... Zeker was mijn kleinste broertje opgestaan en kon hij zijn bed niet meer vinden.

Ik stond op en ging naar zijn kamer. Hij sliep heel gerust, met zijn kleine vuist bovenop het dek. Ik luisterde... Er wérd gezongen, een traag, droevig lied, met halve, ingehouden stem. Van dichtbij. Ik móest het weten; dit geluid was zo droevig, onmenselijk bijna. Onhoorbaar sloop ik de trap af, om de anderen niet te wekken. In de gang draaide ik het licht op.

Toen zag ik wat ik nimmer vergeten zal, nimmer al word ik duizend jaar, al zie ik mannen slachten als dieren en vrouwen opensnijden als dode beulings. Want niet bij de dood of pijn schuilt voor ons het gevaar der herinnering, maar diep, diep, in de mysteries die wij niet willen ontdekken.

Direct toen het licht aanging, zag ik hem zitten in zijn mand, mijn aap. Rechtop als een kind. Hij schreide lange tranen, snikte, snikte dat het erbarmelijk was. Als een vrouw, als een moeder die pijn heeft, als een jongen die weet dat hij sterven moet, als een man die voor het eerst zijn sterke armen voelt als machteloze touwen. Zó schreit geen mens meer. De tranen rolden langs zijn zwarte bek op zijn natte borst; met zijn kleine handjes droogde hij ze af, maar hij kon zijn snikken niet inhouden. Zijn ganse lijf schokte op en neer.

Een duizeling beving mij. Ik moest de kreten in mij omlaag dwingen, want iets in mij wilde schreeuwen, kon het niet meer houden: Mijn aap schreit! Ziet, ziet, mijn - aap - schreit. Maar vrees drong die kreten omlaag, en ik sidderde.

In die nacht, in die eenzame regennacht toen allen slie-

pen, ben ik naast hem neergehurkt. Deemoedig. Ik maakte zijn buikriem los, en heb hem in mijn arm genomen; ik heb hem gestreeld over zijn kop, ik heb hem gekust. Ik voelde hoe binnen mij samenkromp een mateloos medelijden, begeleid van vrees. En ik heb tegen hem gefluisterd dat wij zó zijn, bange dieren in Gods arena. In de kooi van zijn wetten krabben wij onze handen stuk, handen die willen klimmen en reiken, hoger en hoger, omdat wij sterk zijn, en een vreemde, ontembare drift ons dringt. Maar zijn gordel sluit om onze lendenen en met een ketting heeft hij ons vastgelegd. Wat kunnen wij anders doen dan schreien in het holst van de nacht, als wij denken dat hij slaapt? Toch is ieder van ons op zijn beurt een God. Een die onverbiddelijk heerst. Die zijn ideeën schept, zijn onneembare Welt als Wille und Vorstellung. Om ze de apen die hij bezit, op te dringen.

Ik zat neergehurkt naast mijn aap, voor het eerst als zijn meester en zijn gelijke tegelijk. Nu en dan trilde hij nog met kleine schokjes, en keek hij bang als een klein kind. Eindelijk sloot hij zijn ogen en sliep. Stijf en koud ben ik naar boven gegaan toen het haast ochtend was.

17

Moeder was slecht te spreken bij het ontbijt. De aap had het gehele benedenhuis smerig gemaakt in de nacht, en alles wat eetbaar was uit de kasten gestolen. ‘Hij moet maar weggedaan’, zei moeder, ‘want zo is het veel te lastig in een druk huishouden. En bovendien, hij werkt met zijn kuren en zijn ziekelijkheid op

het humeur van iedereen. Jij bent ook al sinds weken niet genietbaar meer, en een vrolijk woord komt er niet over je lippen.'

'Nu heeft dat beest het opeens weer gedaan...' bracht ik in het midden.

'Ja zeker, als het niet om jouw plezier was, had ik dat nare ongure dier al lang weggedaan.'

'Ik ben er nogal aan gehecht,' zei ik ironisch.

'Omdat je zelf niet weet hoe je 'm achteraloopt.'

'Zeg ben je vannacht beneden geweest?' vroeg mijn broertje opeens.

Ik ontweek hem niet: 't Was nogal weêr om uit je bed te komen.'

'Dan heb ik 't me maar verbeeld. Ik meende dat er iemand de trap afging.'

'Voor een H.B.-essertje hou jij er te veel meningen op na,' viel ik aanstonds uit.

Maar mijn broertje kaatste het terug met: 'Nu ja, je kon je lief aapje weleens zijn gaan onderstoppen met 'n warme kruik...'

'Snotjongen, schiet op, 't is tijd voor je school!' schold ik, kwaad omdat mijn slag zo raak was aangekomen.

'Zie je wel, dat je tegenwoordig geen grapje meer velen kunt?' merkte moeder op. En toen ik driftig van tafel opstond, hield ze mij tegen bij de deur en vroeg zachtjes: 'Is er dan iets wat je hindert?'

Ik schudde heftig van neen en liep de straat op. In de gang waar mijn hoed hing, kroop de aap naar mij toe. Een zonnestraal door glas vergeeld viel dwars over zijn rug. Was het dit licht dat me dot maakte? Ik schopte hem opzij.

Buiten was het vochtig, maar een lauwe dag; en ik liep

langs de straten, doelloos, steeds verder, door de lege holle buitenwijken, langs de miezerige tuintjes vóór de huizen.

Zeker, moeder had gelijk. Hij was schuld van alles; alles. Het was bijna pathologisch; zo'n beest zou in een paar weken een volslagen neurasthenicus van je maken! Het was alsof je in een huis moest wonen met niets dan je eigen portretten. Een museum vol 'pictures of Dorian Gray'. En niets, niets om je aan vast te klampen. 't Is alles hetzelfde: alle boeken zijn zelfportretten, alle dingen. Waar je ook gaat, ik, ik, ik, overal ik. Nergens kom je buiten jezelf, kijk je buiten jezelf. De verraderlijke leer van Delphi heette: Ken uzelve! Maar kennen wij iets anders dan onszelf, dat kleine opdringerige Zelf, waarvan wij bezeten zijn? Moeder, mijn broertje, Martha, het meisje, de aap, 't is alles mijzelf; alle travesti's van Ik. O, wanneer ik eindelijk eens het Andere vond, dán, dan pas zou ik kunnen liefhebben en gelukkig zijn.

18

Aan het eind van alle overpeinzingen stond mijn besluit vast; het beest moest verdwijnen op de een of andere manier. En het verdwijnen moest radicaal zijn, - dus niet verkopen. Trouwens, wie zou een oude zieke aap willen hebben?

Van mijn vriend de goudsmid kreeg ik een flesje cyaan aan 'om vlinders op te zetten'. Diep in mijn zak weggeborgen, bracht ik het naar huis. De aap sidderde toen hij mij zag.

Zijn liefste kost liet ik klaarmaken - zoete rijst met apenootjes - hij was immers zo ziek, en misschien kon hij daarvan opknappen. Toen ik het hem voorzette, kon niemand de blauwe sporen van cyaan daarin bemerken. Ik wilde weggaan, maar een zonderlinge nieuwsgierigheid hield mij vast; de nieuwsgierigheid die we allen hebben voor het einde van iets: te weten welke einders terugvallen, welke ruimten geschapen worden. Ik ging tegenover hem zitten. Hij at met droge kaken, hapte even energiever als hij een noot vond, dan schoof hij loom zijn etensbak van zich af, en keek met scheef gewende kop naar mij op. Lang bleef hij zo kijken; het was alsof hij alles begreep. De rimpels waren weggetrokken uit zijn gezicht, zijn uitdrukking kreeg iets dofmenselijks, een trieste verwezenheid; zijn staart was om hem heen gekruld gelijk bij een beeld van Mithra. Toen liet hij opeens zijn kleine witte tanden zien; een glimlach kwam op zijn platte bek, en in een vlag van energie trok hij de schotel naar zich toe en begon te eten met een razende gulzigheid.

Was er zo kort voor zijn sterven iets van het bewustzijn daarvan tot hem doorgedrongen? Was er iets dat hem lokte met dezelfde verre avondklanken, die ook wij horen in ons stilste uur? Zo zou hij ons mensen tóch zijn grootste smaad aandoen, te sterven als een mens, als wèlk een mens, o Socrates! En ik zou de Platoon wezen die zijn Phaidon moest schrijven? Nooit, nooit zou ik zo iets dulden. Sterven zou hij, maar niet als een mens. Dit laatste, de dood, ons heiligste mysterie, het laatste levensgeheim dat wij leren ten koste van álles, zou hij parodiëren, zou hij mij voorspellen, zó miniem? Nooit, nooit zou ik het dulden. En nu merkte ik het plotseling:

hoe ik hem haatte met een haat die gegroeid was vanaf mijn prille jeugd. Dodelijk haatte ik hem, vanaf de eerste seconde dat ik hem zag. En nu moest ik hem een dood uitdenken, die zo wreed en onmenselijk was, dat zijn dood een andere dood werd dan het sterven alleen van een leven. Het moest iets zijn zó exquis als geen Romein kon verzinnen en geen kannibaal.

Maar ik moest vlug zijn, want de cyaan werkte snel. Hij stierf al, en wat kon ik bedenken?

19

Ik ben naar boven gegaan en heb mijn fagot genomen. Tegenover hem ben ik gaan zitten, en ik heb een trage muziek gespeeld van donkere, dikke tonen, die waren als vette modderbellen welke zwellend komen bersten aan de oppervlakte van een moeras. Rode tonen heb ik geblazen uit de houten buis; ze vielen stuk op zijn kop als overrijpe tomaten, en het brede rode sap droop langs zijn bek naar een holle echo.

Zijn poten trilden; hij was angstig, kromp samen van schrik, zo klein werd hij als een zwarte marmot. Zijn open waren stijf gericht naar de glimmende buis der fagot. Onbarmhartig plofte ik de tonen uit de diepste bas, en dan weer hoger; als een jongleur blies ik de tonen gelijk kleurige ballen daaruit op: groene en blauwe. Hij kroop over de grond met zijn slappe, krachteloze poten; hij wentelde zich over zijn rug en sloeg met zijn kop op de grond. De kamer werd bleek en hoog, een witte tempel van Baäl, en ik zat daar, groot en sterk, als een opperpriester die het offer voltrekt van een

nieuw ritueel. De fagot was tegen mij aangedrukt als een wapen, neen, als een vrouw naast wie je sterk bent, een veroveraar van alle werelden.

De aap lag op zijn rug, met handen en voeten gespreid, als gekluisterd op een andreas-kruis. Zijn staart lag recht onder hem, de steel van zijn kop. Een romp had hij niet meer. Schokkend rees zijn buik, en onder zijn borstkas door, gingen de schokken tot naar zijn keel. Vreemde plooiën trokken langs zijn bek; zijn tong hing daaruit opzij, blauwachtig-rood.

Van de fagot heb ik alle tonen geblazen, tot het hoogste register.

Toen heb ik muziek bedacht die de liefste is, en het meest aan de vreugde der aarde gehecht.

Een melodie van Mozart heb ik gespeeld, zo teer, zo lokkend naar lente; bleek en rose als het binnenste van een camelia, geheimvol als de klok van een hyacinth, onheilspellend als een welkende orchidee.

De melodie brak af, een schok ging door al zijn leden; stijf lag mijn aap en bewegingloos, zijn staart was als een priem. Hij was dood.

Ik heb hem met de punt van mijn schoen in een hoek geduwd; de deur heb ik op het nachtslot gedaan.

En toen mijn moeder vroeg: 'Waar is het beest?' heb ik gezegd: 'Mein Affe ist heute an Schwermut gestorben.' Want wij zijn allen acteurs.

Tegelijk deed deze teerheid mij pijn, want om teerheid was ik onrechtvaardig en ondankbaar tegen haar die Strindberg niet kende, omdat zij aan Thomas à Kempis genoeg had. Tegelijk ook was ik blij met een nieuwe,

jonge blijdschap, immers goed en kwaad, vreugde en pijn raken elkander in één ondeelbaar ogenblik.

Intermezzo

En daar de ouden van dagen altijd een wijsheid hebben die zij ons moeten overleveren, zei mijn grootmoeder, nadat het dier door mijn broertje begraven was in de tuin, onder een balsaminestruik: ‘Ik ken een heel oud sprookje van apen, dat de Indianen sinds eeuwen verhalen.’

Daar was eens een koning die grote bossen en tuinen bezat. In een daarvan stonden veel cocosbomen; ze hingen vol vruchten, maar waren zo hoog dat niemand deze plukken kon. Een grote droogte kwam in het land, en de koning wilde het cocoswater drinken; daarom zond hij een boodschap rond, dat wie de vruchten plukken kon, zijn enige dochter tot vrouw zou krijgen.

Vele kwamen het proberen, maar het lukte niemand. De bomen waren veel te glad en veel te dun. Halverwege bleven de klimmers steken van vermoeienis, of ze durfden niet verder van angst. Eindelijk, op een morgen kwam er een man, onaanzienlijk en klein, die zei dat hij in de hoogste boom kon klimmen, en weldra alle vruchten zou plukken voor de koning. Met zijn kleren aan kroop hij langs de boom, en zo vlug als een ander loopt langs de weg, ging hij naar boven tot aan het bladerennest waaronder de vruchten hingen, en wierp ze naar beneden met twee tegelijk. Vol verbazing zagen allen dat eer de middag om was, hij alle vruchten van de bomen geplukt had. En toen hij klaar was zei de koning:

‘Kom mijn zoon, ik zal u mijn dochter geven.’

De man weigerde eerst, maar de koning was blij zulk een moedige schoonzoon te hebben, en vleide hem zeer om te blijven. Hij zou een groot feest aanrichten bij de bruiloft, en noemde alle spijzen en dranken op, doch eerst toen hij bij de apenootjes gekomen was, stemde de vreemde man toe om te blijven.

Reeds enige dagen was hij gehuwd en woonde hij in het paleis. De prinses was bleek en kwijnend en sprak tegen niemand. Zij was angstig en bedroefd, want elke ochtend, lang vóór de zon nog op zou gaan, stond haar nieuwe man op om te gaan baden, achter de tuin bij het bos. En hoe zij ook vroeg en kloeg, hij wilde nooit dat zij meeding. Elke dag werd zij bleker en treuriger van bange nieuwsgierigheid.

Eindelijk besloot haar oude min de prins op vroege ochtend te volgen. En wat zag zij?

Nauwelijks was hij bij de vijver gekomen, of hij wierp zo snel hij kon alle kleren van zich af, en stond daar spiernaakt, ruig en behaard bij het water. Dan hief hij beï zijn armen op en begon een lied te zingen:

‘Na mi’ okro bia graman

‘Na mi’ okro bia graman

‘Graman kari mi’ okro bí.

En aanstonds kwamen er van alle kanten giechelend en buiteland wel vijftig apen uit de bomen, en namen de prins mee, die ook een aap was, want hij had een lange staart en haar op zijn rug...

Ze sprongen rond door de takken en maakten de dolste

pret. Ze gooiden elkaar met pitten van vruchten en plasten rond in de vijver. Maar zodra het eerste rood van de zon over 't water scheen, haastten zich alle apen terug in het bos, de prins schoot snel zijn kleren aan en wandelende weer naar het paleis terug gelijk een mens. Fluisterend en bevend heeft de min aan de koning verteld wat ze gezien had. Maar niemand wou het geloven. Toen de koning des middags met zijn schoonzoon wandelde langs de vijver, is de oude man achter hem gaan staan en heeft het lied gezongen:

'Na mi' okro bia graman

'Na mi' okro bia graman

'Graman kari mi' okro bî

De prins was niet meer te houden. Giechelend en spartelend schudde hij alle kleren van zijn lijf, terwijl al de andere apen uit het bos kwamen gebuiteld. Zij sprongen in de bomen, maar de koning nam zijn pijl en boog, en schoot zijn schoonzoon dood, vlak in 't hart. En sinds dien waren alle apen gehaat in dat land.'

'Ja, behalve misschien bij de prinses,' zei ik sceptisch, maar zacht.

20

Een morgen, niet lang na dit alles, kwam de jager voorbij. Hij droeg in zijn tas het wild nog warm van leven; hij lachte vrij en luidop toen hij het bloedige vlees liet zien, maar of het zonnig was of regende, weet ik

niet meer.

Mij ziende kwam er een vreemde glimlach op zijn gelaat.

‘Hoe is 't met de aap?’ vroeg hij.

‘O jager,’ antwoordde ik, ‘ik weet dat je mijn vriend bent, en je bent een zo geweldig doder van dieren, dat ik het jou wel durf te vertellen: Ik heb mijn aap vermoord.’

De jager zette zijn hoed recht en kruiste de armen over z'n borst. ‘Waarom?’ vroeg hij weer, terwijl hij mij strak aankeek.

‘Uit haat en ergernis,’ zei ik, ‘en om mijzelf te bevrijden.’

‘Ja, we zijn bang voor de kleine waarheid van dit syllogisme, dat in zoverre wij niet van een aap verschillen, wij volkomen daaraan gelijk zijn.’

‘Jager, dit is een vreselijke waarheid!’

‘Toch niet. In één ding verschillen wij heel erg: God heeft ons veel wreder gemaakt dan de dieren. Wij kunnen ook onszelf doden, het zèlf in ons. Dit is onze kracht en onze distinctie tevens. Je hebt je mens-zijn gewonnen omdat je dit evenbeeld gedood hebt.’

De jager pakte het wild dat aan zijn zijde hing, en hief het hoop om mij de vette buit te laten zien.

‘En wat moet ik nu voortaan doen?’ vroeg ik, ‘want het leven is nu zoiets vreemds geworden voor mij. Vervreemd ben ik van alle anderen, mijn moeder, mijn broertje, het meisje Martha!’

‘Doe als ik,’ zei de jager. ‘Jagen moet je, al-maar jagen door de dichtste wouden. Alleen jagen en doden geeft je de wildste vreugde van wezenlijke wreedheid. De geur van 't gevaar prikkelt je meer dan de fijnste

sigaar. Alle dieren zullen je kennen met ontzag en vreze. Onder de mensen zal je een eenzame zijn, die paden kent waar zij nooit gingen. Word een jager als ik.’

Ik heb de jager omhelsd, en rook in zijn jas de geuren van bas en moeras.

‘Jager, mijn vriend, mijn enige vriend, zei ik, “voor altijd ga ik met je mee. Ik groet dit vlakke land met zijn huizen en tuinen, zijn dames-mensjes, zijn burgerlui. Met zijn honden en kippen en aangelegde plantsoenen. Met zijn dierentuin. Hoera, hoera, ik ga met je mee!” De Jager heeft mij een hoed met een wuivende veer gegeven, en een geweer dat nooit mist. Nu ga ik alle apen schieten die ik kan vinden. En die ik grijpen kan, zal ik vangen en verkopen aan de huislui in de stad. De eerste die ik vind, is voor Martha.

Het euvel Gods

Onbehagen

Gaat niet uit de mond des Allerhoogsten het kwade en het goede?

Klaagliederen III:38

Een tweevoudige

Om vijf uur brengt mijnheer Jukkers de laatste brieven die ondertekend moeten worden, bij de patroon. En elke dag weer staat hij toe te zien, hoe deze zijn naam zet onder elk beschreven vel, nadat hij het vluchtig heeft doorgekeken; vluchtig maar, want de patroon wist wel: op een brief die Jukkers hem bracht, kon hij vertrouwen. Ze werden zonder tikfouten, in keurige, deftig-verlopende volzinnen geschreven, die in de twintig jaar dat mijnheer Jukkers de correspondentie van dit kantoor behartigde, een vertrouwenwekkende bezadigdheid, iets bijna intiems hadden gekregen. Er waren mensen die zelfs hadden opgemerkt dat de brieven waren zoals Jukkers zelf geworden was: eenvoudig, verzorgd, vormelijk, buigzaam.

Hij deed zijn werk met een nauwgezetheid en overtuiging die men gemakkelijk liefde zou kunnen noemen; daarom werd er zelfs in zulke handelscorrespondentie iets teruggevonden van de mens die nu rustig over de schrijfmachine gebogen zat, zonder te jachten, juist zoals hij de eerste tien jaren van zijn kantoorleven met de penhouder in de hand had gezeten. Het was de kalmte van iemand die weet, dat hij nog vijf jaren voor zich heeft, alvorens het zilveren jubileum te vieren, met een toespraak van de patroon en een envelop, en een toe-

spraak namens het gehele personeel en een geschenk. En wie de brieven anders las dan om kennis te nemen van de schriftelijke bevestiging zijner bestelling, of de beleefde doch dringende aanmaning tot een spoedige remise welke werd tegemoet gezien, vond ongetwijfeld daarin iets van mijnheer Jukkers' bleke en enigszins magere gestalte, van zijn keurige boorden en zijn glanzend zwart pak, en zelfs van de drie boterhammen, een met vlees, een met kaas en een met koek, die hij elke middag uit het boterhammen-papier en de krant haalde, waarin hij ze zelf zorgvuldig had verpakt. De patroons vonden zijn brieven 'smakelijk', en als mijnheer Jukkers er ooit zelf over had nagedacht, zou hij ze misschien vervelend of oudbakken hebben gevonden. Maar hij had zich aangewend om over de dingen van het kantoor niet buiten de kantoormuren na te denken, - dit scheen hem een voorwaarde van zijn ambtsgeheim. En buiten de kantooruren...

Wat deed mijnheer Jukkers als om zes uur het kantoor sloot, en nog een lange avond en een lange nacht wachtten, alvorens het weer negen uur zou zijn en de kantoordeur opnieuw geopend werd? Wonderlijk, er was nooit iemand die de vraag deed: 'Wat doet mijnheer Jukkers in zijn vrije tijd?' Iemand die van negen tot zes zijn plicht doet, nauwgezet en ijverig, heeft recht op een ongestoorde rust. Vragen waren hier overbodig.

Men wist dat de heer Jukkers op zondag naar de kerk ging, altijd om negen uur - hij was gewend op dat uur ergens heen te gaan - en daarna ging hij wandelen, het park door, dronk om twaalf uur zijn kopje koffie in het paviljoen, bleef plakken als er een bekende was, ging 's middags naar een bioscoop, ontving des avonds

een visite, wanneer hij er niet zelf een maken ging bij iemand van 't getrouwde personeel. Zo'n zondag gaat wel langzaam, maar des maandags lijkt ze altijd zo gauw om... Men wist van dag tot dag waar Jukkers was, men zag hem nooit in gezelschap van een vrouw, hij kwam niet waar gedanst werd of geflirt, men meende dat zijn leven welkte zoals dat van vele vrijgezellen, die 't leven zwijgend dienen, het leven van een ander, van een zaak. In schijn tenminste.

Niemand die ooit vroeg wat mijnheer Jukkers in zijn vrije tijd van uur tot uur gedaan heeft. Niemand had het recht, en God heeft, toen hem dit inviel, snel getracht aan iets anders te gaan denken, want met Jukkers was de grote zaak van zijn rechtvaardigheid niet zo-maar klaar. Hoe simpeler op aarde, hoe lastiger voor mij; dit aphorisme was God al te goed bekend.

Maar eenmaal moest ook zijn zaak worden voorgelegd. En hoe zou dan geoordeeld worden? 'Hoe moet ik oordelen?' zal God dan informeren bij de omstaande engelen, die hem vragend, twijfelend, angstig aanzien. Want zie, wanneer hij buiten in de naaste brievenbus al zijn correspondentie heeft gepost, dan wandelt Jukkers huiswaarts, en bij de singelbrug slaakt hij een zucht. Dat zijn zo van die ingewortelde gewoonten welke niets beduiden. Reeds voor tien jaar zuchtte hij, één keer per dag, op deze plaats. Hij had het van zichzelf ontdekt, de keer nadat hij juist een boek van een Engelsman gelezen had, waarvan de titel 'Arbeiden en niet vertwijfelen' hem niet meer uit de zin wou.

Hij had zich wekenlang, verontrust door 't zelfverzekerd boek, verweten dat hij lang reeds aan 't vertwijf-

felen was. Ik leef slechts voor de zaak, de zaak is een dood en gevoelloos ding, dus ben ik ook dood en gevoelloos, had zijn logica gedacht, terwijl zijn hart zich trachtte te verkwikken aan het woord van de grote buitenlandse schrijver. Toen ging zijn koel verstand ontdekken dat hij zuchtte bij die brug, en om zich te bestraffen, noemde hij voortaan die plaats bij zichzelf altijd 'de brug der Zuchten'; en hij zuchtte voort, want mijnheer Jukkers had niet meer de leeftijd waarop men gewoonten afwent.

Zo kwam hij langs het conventionele singeltje en de wezenloze huizenstraat weer op zijn bovenhuis: kamers en suite met een keukentje. Hij zag er nooit iets van - dat was voor later - friste zich eerst op en ging weer weg, de straat uit, hoek-om, nog een straat naar 't restaurant waar hij zijn hoekje had en zijn eigen wijnfles waar een label aan hing met daarop A.J. Jukkers, en zijn eigen houten servetring; waar hij at in abonnement. Kalm deed hij dit tot half acht, dan bracht de kellner hem de krant, en tegen achten kon men elke werkdag Jukkers weer naar huis zien stappen, langzaam, met voldane tred. En omdat hij dit reeds tien of vijftien jaar zo deed, heeft niemand meer daarop gelet.

Tot zo laat was er tussen al Gods dagen geen verschil voor Jukkers; tot zich de kamerdeur weer sloot achter dit schepsel dat niets nam dan wat een koude regelmaat hem toeschoof in gelijke porties. Dan... Nu was hij vrij! Vrij?

Wie elke dag een zware keten draagt, voelt 's nachts nog in zijn slaap de druk daarvan; wie eens op school oneerlijk werd gestraft, heeft telken jare in zijn droom

eenzelfde uur van angst en pijn. Welnu...

Toch heeft zich aan het raam van Jukkers alle wisseling van jaar en jaargetijde afgetekend. Was het lente, zette hij narcissenbollen in twee paar glazen. Werd het zomer, kwamen avondmussen, die zo laat op straat nog spelen, langs het open venster sjilpen. In de herfst van deze bladerloze wijk rook hij soms etensgeuren, die hem deden denken aan een haven, aan iets dat in verre vreemde landen bloeien moest. Of rook zo een bordeel? 't Was lang geleden dat hij - de enige keer - geenerveerd-onpasselijk geweest was in zo'n smerig huis.

En eindelijk in de winter, was er tussen kolendamp en ijsbloemen de kleine spanning van Kerstmis naar Nieuwjaar. Dan herbegon het weer, een nodeloze onrust, nodeloze wisseling. Een kleine angst had Jukkers voor die slappe eb en vloed.

Dan werd het wel gauw donker in de smalle straat, gauwer dan het ergens buiten op het land of ergens aan zee moest zijn, waar Jukkers zijn twee weken onderbreking-die-vacantie-heette ging verwandelen. Hij hield daarvan niets over dan 't gevoel van iemand die te diep geslapen heeft, en vijf minuten, dodelijk vermoeid, toch liever sterven wou, dan door een landerigheid die langzaam groeit, de plicht te voelen welke prikkelt om aan 't werk te gaan. Van heel zijn leven hield hij niets meer over dan 't gevoel van iemand die te diep geslapen heeft.

Kan dat...? Een ieder heeft herinneringen aan een vrouw die hij eens zag, die hij had willen liefhebben; of aan een vriend desnoods, of aan zijn moeder. Iemand of iets waaromheen tenminste een stukje leven wordt gesponnen, in de hoop dat toch niet alles

waardeloos mag zijn.

Heeft ieder dat? Bij God, als deze wereld eens zo onverantwoordelijk was ingericht, dat er toch één vergeten mens gevonden werd, die niets had, niets dan 't noodlot om te vegeteren van dag tot dag, van jaar tot jaar, van jeugd tot ouderdom...

Wanneer ook Jukkers eens zo was... Het kan niet... hoe moet God hem verantwoorden tegenover rijken zoals ik... Jukkers is als ik... ik als een ander... de anderen als hij. O-ja?

Donker of niet donker, elke avond tegen negenen sluit Jukkers de gordijnen aan de voorkant van zijn suite, en steekt de lamp aan. Hij gaat voor de tafel zitten, en ziet naar zijn vingertoppen. Hij bedenkt wat hij doen moet; kolen inslaan, belasting betalen, en overmorgen is De Vries jarig; hij mag niet vergeten hem te feliciteren. Hij wordt ook gefeliciteerd als hij jarig is, en iedereen op kantoor weet, dat dit op 21 april is. Vijf-enveertig. Het gaat toch eigenlijk gauw. Och ja, och ja, och ja... Waaraan dacht hij ook weer? Er is niets meer om aan te denken... 'Dan ga ik maar wat lezen,' zegt mijnheer Jukkers sprakeloos tegen zichzelf. Tegen half elf is het boek niet zo boeiend meer, en hij weet wat er nu gebeuren gaat met hemzelf. En dat is boeiender dan in het boek, maar hij durft het zich nog niet te bekennen. Dat is het juist; het moet langzaam in je groeien, rijpen, langzaam, langzaam.

Eens heeft hij een boek gelezen waarvan hij niets snapte, maar waarvan enkele zinnen hem bijbleven met een telkens terugkerende nauwkeurigheid. Regelmatig als de klok kwam telkens één zin terug, obsederend omdat hij ze niet begreep, maar wel vermoedde dat het

iets zijn kon van hemzelf, een oordeel over hem, zijn fatum: ‘Altijd éénmaal één is op de duur toch twee.’

Hoe geheimzinnig zijn getallen, zijn wij zelf, is ons geslacht dat genereren wil en moet en zàl binnen ons; en hoe geheimzinnig zijn de anderen om ons heen, die daartoe nodig zijn, noodzakelijk, omdat niemand, niets alleen kan wezen.

Jukkers voelde, dat dit denken in hem rees, hoe hij omgeven werd door nieuwe dingen, hoe uit de effen oppervlakte van zijn leven veel geheimen zwollen. Er moest mystieke liefde zijn, waar zoveel stilte, zoveel regelmaat betoverde. En met de koorts waarmee een minnaar denkt aan zijn geliefde, in de trance waarin een man zijn bruid ontkleedt, met bleke dorre handen opende Jukkers de schrijfcassette in de hoek, nam privépapier, en schreef de brief die elke nacht in zulk een bevende vervoering werd geschreven.

Een brief, aan wie? Waar was een mens aan wie hij schrijven kon, de dingen die hij zeggen wou en zeggen moest en niet meer Bergen kon? Woorden zoals: ‘Zie, de avond is hier vredig, en ik wacht u in mijn blauwgestreepte kamerjas... Reeds kookt het water voor de thee, en wacht ik slechts op uw aanminnige mond... Het eten was van avond slecht, maar uwe liefkozingen zijn al mijn voedsel... Ik drink uw voeten... Van dag tot dag slurp ik mij door uw lichaam heen...’

Dit en zulke dingen meer schreef mijnheer Jukkers, die niets anders kon dan brieven schrijven. En des morgens wist hij zeer wel, dat er niemand was, die zulke brieven lezen mocht van hem. Het zou een catastrofe zijn, de hemel zou op aarde storten en hem vermorzelen en alle anderen.

Maar des nachts, dan moest hij schrijven, en dan vloog zijn pen over het papier en vormde snelle spichtige letters, bijna automatisch, en dan tekende hij zijn brieven: 'Uw altijd trouwe Adriaan J.' En ook sloot hij dan de brief in een enveloppe, en plakte een postzegel daarop, alsof... Alsof... het wàs toch echt; het was geen spel; zoiets was ernst, de dodelijke ernst.

En in een tuimel, haast in zwijm en zwaar geleund over de tafel, schreef hij ook 't adres: aan A.J. Jukkers, Bloesemparkweg 21, en deed de brief gauw in zijn actentas.

Dan zonder verder te denken, met een krampachtige energie om toch niet meer te denken, kleepte hij zich uit en viel in bed, en trok de deken over zijn gezicht, om niet te denken. Opdat nu voorgoed het donker over hem zou komen en hij zou vergeten... neen, zou vinden... de onbekende... een gestalte al te goed bekend... in een licht voilen kleepte.. met naakte, blanke borsten hoe ook weer, hoe was het?

Wanneer des morgens, altijd klokslag halfacht, mijnheer Jukkers ontwaakte, wist hij zich niets meer van haar te herinneren, dan dat zij iets heerlijk was, te heerlijk om des morgens zo gehaast aan te denken.. En het rechte vond hij toch niet meer. Maar zeker wist hij, dat zij toch terug zou komen, zo gauw 't weer nacht was. Nu was het dag, en deze dag behoorde zijn kantoor. Dan schoor hij zich zorgvuldig, zette van de rest van 't warme water thee, en nuttigde om half negen zijn ontbijt. Hij stopte in zijn actentas de boterhammen voor de middag, en ging daarop kalm de stad door, naar zijn werk. Bij het postkantoor gleed ongemerkt voor een be-

wuster zelf in hem, zijn hand als met een streefgebaar tussen de lippen van de actentas, nam daaruit de brief, en deed hem snel tussen de open lippen van de postbus glijden.

Heel vervaagd, bijna onmerkbaar meer, besloop hem dan toch altijd nog een vleugje van nerveuze onpasselijkheid, als toen in dat bordeel. Maar binnen twee minuten was hij weer gans de oude, en nog drie straten voor het kantoor reeds volkomen zijn vreemder Ik vergeten.

Des avonds... Dwaze lezer, denk in 's hemelsnaam toch niet: och, mocht ik zo-ook vegeteren. Weet, dat ik niet bij machte ben de smarten te beschrijven, die mijnheer Jukkers elke dag een fractie van een ogenblik doorstaat, wanneer hij, voordat hij gaat eten, thuisgekomen altijd één brief in zijn bus ziet: die hij aan zichzelf schreef.

Het is de enige keer per etmaal dat zijn fatsoenlijke mond een 'Godverdomme' zegt, terwijl hij de snippers in de kachel werpt. Dan gaat hij zich wat opfrissen.

De moordenaar en zijn zoon

'Dit is dus het wetenschappelijke bewijs... dit is dus het onomstotelijke bewijs...'
herhaalde dokter Dolberg, starend naar de brief die voor hem op het bureau lag. Deze brief had zijn vermoeden bevestigd, hij was voor geen andere uitleg vatbaar. En weer las hij die enkele repels die hij reeds woord voor woord van buiten ken-

de: ‘Bettina, liefste. Je moet deze week niet komen. Ik voel me zo ziek, dat ik mijn zuster heb laten roepen. En ik vrees voor een comedie; zelfs daarvoor ben ik nu te ziek. Adieu, tot spoedig. Arthur.’

Was dat dan geen overtuigend, geen wetenschappelijk bewijs? Hij had immers reeds maandenlang gemerkt, dat er een verstandhouding was tussen Bettina, zijn vrouw, en Arthur; iets waar hij buiten stond. Dat er somtijds blikken tussen die twee snel over hem heen schoten, zodat hij verweesd en beschaamd moest kijken naar het kind, dat ook niet van oom Arthur hield. Zoiets bestaat en komt zo dikwijls voor... maar bij mij, bij mij...? dacht Dolberg. Kan ik het helpen dat een medicus scherper psycholoog is dan anderen? Kan ik het helpen dat deze brief nu toevallig tussen mijn correspondentie komt, en ik hem openen moest, omdat ik zien kon, dat het handschrift verdraaid was?

Bettina was bang voor hem. Juist; anders was zoveel leugen en bedrog immers niet nodig geweest. Een scheiding zou onvermijdelijk zijn. Maar Bettina was bang. En ook hij, dokter Dolberg was bang. En zeker was Arthur ook bang... Consequenties in zijn carrière. Maar dat gold niet voor hem, Dolberg.

Ik zal naar huis gaan en het haar zeggen, kalm, gedecideerd. Een scheiding is maar een formaliteit. Ze zal snikken... van schaamte en ergernis natuurlijk... en het kind zal binnenkomen. O God, het kind... Een kind van zeven jaar begrijpt alles, voelt instinctief het hele leven aan. Het kind... het kind werd offer... van zóiets... was dat rechtvaardig? Kon hij, die levens redde met wat wetenschap, wat handigheid, een leven doden dat zo pril begon te bloeien? Op zijn minst ging hij het toch

verminken. Terwijl hij dit vermijden kon. Althans... Wat sta je nu bij zoiets naakt en angstig voor jezelf... Dokter Dolberg ging naar huis. Het lopen door de winkelstraten kalmeerde hem. Tenslotte wist hij, wat het leven was, wat lichaamspijn, wat zielesmart. Je zet je tanden op elkaar, houdt de ogen strak. Zolang er wil tot weerstand is, kun je alles harden; alles.

Hij ging aan tafel, keek niet naar Bettina. Hoe haar nerveuze zorg hem ergerde. Hij sprak met Walter... wat kon hij anders doen... hij kon alleen voor Walter nog bestaan.

‘Ik ga vanmiddag naar de zwemschool, vader. Ga je mee?’

‘Als ik niet gebeld word, jongen.’

‘Wij hebben vandaag op school juist geleerd van Archimedes in 't bad.’

‘En wil je nu voelen, of je in 't water lichter bent?’

‘Ja vader, ik wil het zelf proberen.’

‘Je hebt gelijk, je zoekt ook het wetenschappelijk, onomstotelijk bewijs.’

De moeder luisterde zwijgend naar het gesprek van vader en zoon, toen glimlachte ze, afwezig, naar het kind. Maar de meid kwam juist binnen en zei: ‘Dokter, daar is dokter Spranger aan de telefoon voor u.’

‘Vergeet niet om papa mee te nemen vanmiddag. Hij ziet er zo moe uit,’ zei de moeder.

Walter knikte, slikte zijn boterham door en zei: ‘Ja moeder. En mag ik dan morgen weer met u naar de dierentuin?’

‘Ik weet het nog niet. Misschien wel, misschien.’

Dokter Dolberg kwam weer binnen, bleek en in gedachten. Staande drank hij zijn kop thee leeg in één.

teug, ging achter Walter staan, zijn handen op de twee schouder-tjes, en zei, zonder zijn vrouw aan te zien: 'Ik moet direct weg. Spranger belde mij op voor een spoedoperatie... voor Arthur Christensen. Ik ga.'

En Dolberg verdween weer, zonder haar aan te zien, maar in zijn verbeelding met een pijnlijke huivering genietend van de verwrongen trekken die ze hebben moest.

Wanneer eenmaal een mens op de operatietafel ligt, bedekt met het chloroformmasker, is het geen mens meer. Het is een geval. Je vraagt niet wie de bouwer is van een brandend huis, noch wat de bestemming van een zinkend schip. Je redt. Zoveel en zolang je bij machte bent.

Dokter Dolberg had Arthur niet willen zien.

'Ik vertrouw je diagnose, Spranger. Je hebt hem altijd behandeld,' zei hij.

Toen hij in de operatiezaal kwam, was Arthur's gezicht reeds door het masker bedekt. Daar lag een mens, wiens naam hem niet aanging, een geval waarover de wetenschap koud en zakelijk moest triomferen.

Spranger assisteerde, en Dolberg knikte even, toen hij zag dat diens diagnose goed was geweest. 't Was nu alleen zaak om diep genoeg te gaan, zonder een arterie te raken. Maar negen van de tien keren was het een kwestie van weinig minuten, en afdoende. Gek, dat een mens nog denken kon, terwijl je zo snel en intensief moest handelen. Als Bettina hem zo nu eens zag...

'Wil je de arterie afklemmen?' vroeg Spranger. Dolberg schudde van neen. Zijn hand was zeker en vast. Het was zó gedaan. De ander tamponeerde. Hij sloot

de wonde weer. Het was gebeurd.

‘Je bent bewonderenswaardig, collega. Niemand kan het zo zeker als jij, en binnen het half uur.’

Dolberg zuchtte van vermoëienis. ‘Je bent complimenteus,’ zei hij. De ander: ‘Is hij geen huisvriend van jullie? Daarom vroeg ik jou speciaal, en ook omdat het zo'n routine-kwestie is.’

‘Een routine-kwestie inderdaad. Je moet zo oppassen, dat je bij het terugleggen de ader niet perforeert,’ zei Dolberg hees.

‘Wat beef je nu, Dolberg. Laat ons een fles champagne drinken. Die heb je clubbel en dwars aan me verdiend.’

Zij klonken samen, Dolberg bleef wezenloos en vermoeid in de clubfauteuil zitten, terwijl Spranger weer even naar zijn patiënt ging zien.

Het is vreemd, dacht Dolberg, hoe wij elkanders leven en dood in handen hebben. Een dwaze nacht met een vrouw, en er begint een heel nieuw mensenbestaan, waarin opnieuw het leven van alle mensen ontwaakt en verder gaat, begin van wellicht eindeloze reeksen. Iets zelfstandigs, akelig apart... Je ziet het reeds zo duidelijk in kleine Walter... En zo is het met de dood. Een weinig beven van je hand, één millimeter verder gaan, en afgesneden zijn illusies, hoop, bedrog, gewin, bestaan. Het is een schim geweest. Wanneer ik eens bedacht had dat het Arthur was... Maar ik heb er immers aan gedacht... wat geeft het, alles gaat zoals het gaan moet... het leven... wij kunnen niets wreken.

Hij schonk zich een nieuw glas in, belde om een tweede fles. Toen dacht hij aan de eerste maal dat hij die operatie doen moest. 't Was ook een spoedgeval geweest. Wanneer ik beef, had hij toen gedacht - en de

spanning van dat ogenblik bleef hij zich steeds herinneren - wanneer ik beef, dan wordt dat hele leven afgesneden. Heb ik geen recht te beven? Als ik een operatie doe, verplicht ik mij heel vast van hand en kalm te zijn. Maar als mij iemand kwaad doet, en mij treft in 't diepste wat ik heb, en mijn diepste zieleven onherroepelijk doodt, heb ik dan geen recht te beven... als mens? Ik ben toch een mens... allereerst een mens... zo goed als een patiënt... ik zou hem doden, ik zou het kunnen.

Wat maken je gedachten toch vreemde sprongen, dacht Dolberg. In iedere mens schuilt een lamgelegde misdadiger; en ik als medicus kan met dezelfde ogen bloed zien, mensen doden, als een willekeurige moordenaar het kan.

Er is geen onderscheid tussen de goede aanleg en de kwade wil waarmee wij handelen. Wanneer ik Arthur had gedood, zou ik dan schuldig zijn? Mocht ik niet aarzelen, niet beven? Ik heb zijn leven willen redden, maar ik kan toch niet buiten mijzelf treden?

Ik wilde niet beven, maar ik heb toch gebeefd. Iets in mij is sterker dan ikzelve ben. Ik heb immers zo dikwijls gedaan wat ik eigenlijk niet doen wilde. Er handelt iets met en door en over ons, dat dringt en dwingt. O God, wanneer ik eens werkelijk gebeefd had, en bij het terugleggen werkelijk een kleine perforatie ontstaan was... Je móet dat zien, dat had ik moeten zien...

Ik heb te vlug gesloten... zag ik niets navloeien na de laatste tampon? Wat was het donker en zwart... wat is zo'n open lichaam een donker en zwart gat, waarin je wroet en peutert naar het leven, en in je eigen leven durf je nauwelijks te kijken, zo'n donker zwart gat...

De deur ging open en Spranger kwam weer binnen. ‘Hoe gaat het met hem?’ vroeg de ander, verdwaasd. Zweetdruppels parelden op zijn voorhoofd.

‘Zijn pols is goed. Hij is nog niet bij. Een sterke constitutie, die haalt het wel. Ga toch naar huis, collega. Je bent doodop. Blij, dat ik de chirurgie bijtijds vaarwel gezegd heb.’

‘Om de vermoedenis of om de verantwoordelijkheid?’ vroeg Dolberg mompelend.

Zijn angst hield echter niet op toen hij in zijn studeerkamer zat. Alleen om zichzelf te kalmeren, ging hij in zijn handboeken en in zijn aantekeningen het verloop van de operatie nogmaals nalezen. Hij was als altijd juist geweest, had in de loop der jaren zelfs verbeteringen gevonden, had zeven minuten, zeven gevaarvolle minuten leren uitwinnen. Maar in de weifeling van één seconde doe je alles te niet. En vanzelf aarzelt de hand die niet geleid wordt door onze diepste wil; vanzelf weigert die hand het leven te schenken aan wie het van zijn leven beroven wilde. Zo vermoord je een mens, wetend, onwetend, willens, onwillens, instinctmatig. Gebeuren niet alle moorden zo? Er is een wil die ons drijft en dringt, en als de onherroepelijke daad voorbij is, zijn wij een ander, een bevrijde; de schuld treft hem, de bezetene, die wij vóór de daad geweest zijn - daarna zijn wij alleen nog slachtoffers, arme angstige kinderen.

Dolberg liep op en neer in zijn kamer. Hij schonk zich een kalmerend middel in.

Doch wat hielp het hem, al dit redeneren. Ik wil mijn geweten sussen, dacht hij, en ik heb geen schuld. Maar

het feit maakt me raddoos: ik heb hem vermoord, ik heb hem misschien vermoord. Ik kan mijn taak niet aan, ik ben geen medicus, want mijn zelf heeft mij overmand. Ik moet weg. O God, waarom heb ik het niet een ander laten doen. Was er maar tijd geweest om te overleggen. Als ik zenuwziek word... het zal een dwanggedachte voor mij blijven. Ik heb hem vermoord. Neen, neen, natuurlijk niet. Ik zal Spranger opbellen.

‘Ik ben nog niet bij hem geweest,’ zei Spranger. ‘Maar ze zouden berichten, als er iets niet in orde was.’

‘Zei je, dat er iets niet in orde was?’

‘Neen, juist het omgekeerde. Tot nu toe is alles goed.’ Toen Dolberg zich omkeerde, was kleine Walter binnen gekomen, en stond met een grappig-verholen glimlach bij zijn bureau.

‘Je moet iets raden, vadertje.’

‘Naar alles moet ik raden, mijn jongen.’

‘Neen, je bent flauw, dit is een leuk raadsel, dat ik net gehoord heb.’

‘Vertel het eens,’ zei Dolberg, en hij tilde het kind op zijn knie, en terwijl het sprak en vertelde en vroeg, drukte hij het tegen zich aan, woelde zijn kin in de zachte blonde haren.

‘Ben je moe?’ vroeg Walter. ‘Moeder zei vanmiddag dat je mee moest gaan zwemmen, want je was zo moe. Maar nu is het veel te laat.’

De deur ging open, en Walter sprong van zijn knie af. Daar was zijn vrouw. Ze was bleek en afgemeten, blijkbaar beheerst. Zij sprak langzaam als een die jaren tijd heeft gehad haar zinnen te overdenken.

‘Ben je al bij Arthur... onze vriend... geweest?’

‘Het is al gebeurd. Ja... we kunnen gerust zijn.’

‘Goddank voor hem, dat hij buiten gevaar is’ Beiden zwegen ze even. Dan zei Dolberg, zachter, alsof hij tegen zichzelf sprak: ‘Dat wil zeggen... de operatie is gelukt... maar er kunnen altijd complicaties...’

Tegelijk flitste het door zijn gedachten: Spreek tegen jezelf als tegen een patiënt, die je bedriegen moet.

‘Gaat oom Arthur dood?’ vroeg Walter, die aandachtig stond toe te luisteren.

‘Nee jongen. Laten we hopen van nee. En wil je nu gaan spelen? Ik moet nog wat studeren.’

‘Kom,’ zei de moeder, en nam hem mee aan haar hand.

Dolberg was weer alleen.

Hij bleef drie dagen in een bevangenheid, die zwaar en onwerkelijk was als een slaap. Drie dagen waarin zijn dwanggedachte zo noemde hij het zelf - telkens terugkwam. En zózeer vreesde hij die eigen gedachte, dat hij niet meer durfde te gaan zien naar Arthur, naar de patiënt.

Driemaal daags vroeg hij Spranger hoe het ging.

‘Waarom kom je zelf niet eens kijken?’ had deze gezegd. Maar Dolberg antwoordde, dat hij zijn taak gedaan had als het lancet was opgeborgen.

De vierde dag kreeg Arthur koorts, en stierf tegen de avond onder de duidelijkste symptomen van een infectie. Toen alles afgelopen was, telefoneerde Spranger Dolberg nogmaals.

‘Jammer,’ zei hij. ‘Deze operatie zou een succes voor je geweest zijn!’

‘Is het nu dan geen succes? Ik heb toch geen flater begaan?’ schreeuwde Dolberg door de telefoon.

De ander trachtte hem te kalmeren, maar hij wond zich steeds meer op. Dat ontbrak er nog maar aan, dat ze hem gingen honen. En opeens sloop een nieuwe gedachte bij hem binnen: Als men het gemerkt had van Arthur en zijn vrouw... zou niet iedereen nu zeggen dat hij hem vermoord had?

Die gedachte verstarde hem. Bevend zette hij de telefoon weer neer. Maar niemand zei iets; ook na weken en weken zei niemand iets, want wat konden ze anders zeggen, dan dat Dolberg eenzelviger, stugger nog dan vroeger was, maar met meer ijver zijn patiënten verzorgde, met meer zelfverloochenende aandacht uren en uren lang over de operatietafel, over de gapende lichaamsholten gebogen stand.

Wie werkt vergeet, en wie zich afmat, versuft zijn denken. Doch er is ook een stem buiten ons, die spreekt. En hoe die te doen zwijgen?

Op een avond na tafel, toen hij als altijd Walter met zijn lessen hielp, de sommen, het taalboek en de exacte godsdienstleer die hij onontbeerlijk dacht, had het kind ook gevraagd: 'Zeg vader, waarom zeggen ze: "gij zult niet doodslaan." Slaan alleen is toch niet verboden?'

'Neen,' zei Dolberg. 'Hoe je ook iemand doodt, het is altijd zonde. Maar daar hoeft je toch niet over te piekeren. Je zult toch nooit zoiets doen. Niemand denkt toch aan zoiets slechts.' 't Is zo'n malle uitdrukking, vader. Bij doodslaan denk je altijd aan kracht en geweld, met een hamer of een sabel.'

'Dat doen alleen slechte rovers. En soldaten in de oorlog.'

'Maar ik heb laatst in de krant gelezen, dat iemand met

een naald een ander doodstak. Is dat nu ook doodslaan?’ ‘Natuurlijk. Alle manieren waarop je een ander dood maakt.’

Dolberg schrok van zichzelf, want zijn gedachten vervolgden: met een mes... met een fijn lancet... doden door gedachten, woorden, werken. Door een wens, hoe vluchtig ook...

In een hoek van de kamer onder een schemerlamp zat zijn vrouw te lezen. In de snelle vlucht van zijn gedachten zag Dolberg haar aan.

‘Hebben ze mij niet zelf gedood?’ dacht hij. ‘Ik speel een schimmenspel. Doden die doden vermoorden...’

Maar reeds vroeg Walter weer: ‘Zeg vader, maar waarom mag je iemand niet doodmaken zonder dat het hem pijn doet?’

‘Het doet altijd pijn, jongen. En wie doodmaakt lijdt het ergst pijn.’

‘Dan zal wel niemand het doen.’

‘Gelukkig bijna niemand.’

En zijn gedachten vervolgden weer: een ander in ons doet het, dwingt ons; een ander machtiger dan wij... Maar reeds vroeg het kind iets nieuws, over Julius Caesar en de wilde Germanen.

Het is een kinderlach, de kinderstem die onze schimmen verjaagt; want kinderen houden niet van onze schaduwen op de witte kamerwand, des avonds.

Het binnenste der aarde

In een kleine badplaats aan de Middellandse Zee ontmoette ik een Oostenrijker, die met ware hartstocht het rendement van zijn vakantie uitbuitte tot het allerlaatste. Behoudens de uren der maaltijden was hij geheel de dag aan het strand, waar hij zijn gebruind lichaam liet bestralen door de genadeloze zuidelijke zon, terwijl hij zich met de regelmatigheid van een klok ieder half uur enkele ogenblikken in zee afkoelde. Hij bleef altijd dicht bij de kant, en toonde ondanks zijn liefhebberij een soort van vrees voor het water, welke onverklaarbaar leek bij iemand, die minstens twintig seizoenen aan het strand moest gelegen hebben, om zulk een gezonde bruine kleur te kunnen bezitten.

Naast hem op het zand uitgestrekt in een zeer vredig nietsdoen, kon ik niet nalaten daarover een spottende opmerking te maken, die de Oostenrijker echter niet, zoals ik verwacht had, lachend beantwoordde, maar waarop hij ernstig, met enige zwaarwichtigheid zelfs, inging.

‘Als je bijna vijftig bent...’ zei hij een weinig mismoedig, en toen met de ietwat melancholieke heldhaftigheid, die ik reeds bij meer van zijn landgenoten opmerkte: ‘Er is een tijd geweest, dat ook ik bijna geen vrees kende. Maar wie eens een schipbreuk meemaakte, komt nooit meer zonder huivering op het water. En mijn leven kent veel averij... bij wijze van spreken natuurlijk.’

‘Waren het dan geen echte schipbreuken?’ vroeg ik, nieuwsgierig om de hartsgeheimen van een oude man te leren kennen. Maar de ander scheen, hier onder deze

heerlijk-blauwe lucht, in een zonnegloed die getemperd werd door de lichte zeebries, er allerminst over te denken sentimentele herinneringen op te halen.

‘Och,’ zei hij, ‘waarom zou ik het niet ronduit bekennen. Ik ben een bang en vreesachtig mens geworden. En niet omdat ooit een vrouw mijn hart heeft teleurgesteld; ik zou vandaag, bij zulk stralend weer misschien nog wel verliefd kunnen worden. Doch er zijn soms dwaze, onvoorziene gebeurtenissen, die je volkomen ongeschikt kunnen maken voor verdere avonturen. Bij mij is dat ook gebeurd, op een van de reizen die ik ondernam als jongeman. Ik bezocht het eiland Mallorca in een tijd toen het nog slechts weinig vreemdelingen trok, en het voor kwam, dat zich in de beste fonda van de hoofdstad slechts vier vreemdelingen bevonden: een tamelijk excentriek Engels echtpaar, mensen in de ouderdom dat kinderen trouwen en men met zijn leven niet goed raad meer weet, een jonge Spaanse handelman, en een Française van onberekenbare leeftijd, op wie ik natuurlijk binnen enkele dagen verliefd raakte.

Er ontstond een kleine idylle in deze fonda met haar sierlijk Moors binnenplaatsje, overschaduwde door een brede vijgeboom. En deze idylle zou haar apotheose vinden in een uitstapje naar een der verste uithoeken van het eiland, met zijn lieve onbedorven dorpjes en zijn vele bezienswaardigheden. Wij spraken langdurig over de te volgen route, en het gevolg ervan was, dat ook de Engelsen zich bij ons wilden aansluiten, teneinde gezamenlijk die tocht te maken, terwijl de Spanjaard niet wilde achterblijven, nu ons tête à tête toch was verstoord.

Zo vertrokken wij dan op een vroege morgen in een wit overhuifde wagen, waarvan de koetsier zingend de paarden aanvuurde, terwijl hij zich aan ons niet het minste stoorde, tevreden in de eenzelligheid welke kenmerkend is voor de eilandbewoners.

Gedurende twee dagen bezochten wij tal van schilderachtige dorpjes, totdat we weer bij de oostelijke uitloper van het eiland de zee bereikten, en een langere halte maakten aan een kleine baai, waar zich tussen twee hope rotswanden een zandstrandje had gevormd, paradijselijk om te aanschouwen, met zijn groepje pijnbomen die het overlommerden.

Nog zie ik mijzelf daar zwemmen in het azuurblauwe water, dat telkens in witte golfjes uiteenstoot op het zand. Op een punt, enkele tientallen meters verder, zat de jonge Spanjaard, naakt en bruin als een centaur. Mijn vriendin deed haar siësta onder een majestueuze boom.

Opeens kwam de oude Engelsman met meer haast dan anders aanlopen en riep mij toe: 'Er is iets interessants. Ik geloof dat ik het goed verstaan heb.' Een bewoner van een der naburige kleine visserswoningen had hem verteld, dat er prachtige druipsteengrotten te zien waren, boven in een der rotswanden, nog geen uur ver, en dat het zeer de moeite loonde om ze eens te bezoeken. Hij was min of meer de bewaker van dit natuurmonument en wilde voor enkele peseta's gaarne met een fakkel ons geleiden naar het binnenste der aarde.

Onmiddellijk was mijn nieuwsgierigheid gewekt, en nog nat van het stuwende zeewater togen wij allen op weg, achter de gids aan, een tanige magere man met grote zwarte ogen die bijna hongerig keken. Hij was ka-

rig met zijn woorden, en de dingen die hij zei, waren altijd opmerkingen over merkwaardigheden van het landschap, dat het grensgebied scheen te zijn van woeste verlatenheid en liefelijke vredigheid. Dit laatste keerden wij de rug toe, en ons pad liep dicht langs een steile kaap, vanwaar zo nu en dan de blauwe zee te zien was, de grijze woestenij van onbegroeide rotsen in.

Er is niets troostelozer dan deze kale steen, waarop maandenlang een vlijmende zon heeft geschenen, zonder dat er een enkele regendruppel viel. Het gesteente heeft iets roodachtigs dat pijnlijk voor de ogen wordt, en nergens groeit het geringste grassprietje. Ons pad werd, hoe hoger wij stegen, des te moeilijker begaanbaar, tot wij, bij een vooruitstekende punt gekomen, weer plotseling de zee ontdekten, in al haar blinkende blauwheid, maar nu ver beneden ons, glad en bollend als een spiegel. En zozeer had dit prachtige schouwspel ons gedurende enige ogenblikken geboeid, dat wij geen van allen opgemerkt hadden, waarheen onze gids verdwenen was.

Bij vreemde mensen, wier taal men maar half kent, zijn zulke misverstanden altijd te verwachten, en daar wij met het uitzicht over de verre zee ruimschoots beloond waren voor onze tocht, wilden wij juist in alle lijdzaamheid terugkeren, toen de gids als een behoedzaam dier gekropen kwam uit een spleet tussen de rotsen, een soort van ondiepe grot of portiek, die wij tevoren door de ongewone scherpte van het licht niet hadden gezien.

‘Ik heb de lichten reeds aangestoken,’ zei hij, op de zangerige toon van een vraag. En toen kortaf en bevelend: ‘Volg mij.’

Ik vergiste mij toen ik aanvankelijk dacht dat wij ons

zouden moeten wringen in de rotsspleet. Zij was wijd genoeg om een fors-gebouwde man door te laten, en aanstonds daarop bevond men zich in een schemerlichte ruimte, welke wel twintig mensen kon bevatten. Achter mij stond de Spanjaard, die zulke grotten vaker had bezocht, en zei: 'Sluit eerst uw ogen enkele ogenblikken; dan kunt ge beter zien.' En zijn raad opvolgend, ontwaarden wij thans, in de achtergrond van de ruimte die ons eerst dichtbij en duister voorgekomen was, een aantal flauwrode lichtjes, die naar schatting minstens honderd meter verder moesten branden.

Op onze uitroepen van verbazing antwoordde de gids: 'De kathedraal.' En hij begon de glibberige trappen af te dalen. Wij volgden hem en zagen tenslotte dat de rode lichten kleine fakkels van dennehout waren, die een statige druipsteengrot verlichtten, waarin op onbegrijpelijke wijze het water van eeuwen de grilligste hangers en zuilen had gevormd. De gids gaf ons ieder zulk een fakkel in de hand, en zelf met de grootste voorop, boog hij onder een kantwerk van gesteente door, en betrad een nieuwe zaal, waar het nu plotseling koel en vochtig was. Men kon het water horen druppen, glasachtig en traag, met vreemde regelmaat.

Met een enkel gebaar, zonder een woord te zeggen, wees de gids ons naar beneden: een donkere diepte scheen het te zijn. Hij haalde een steentje uit zijn zak en wierp het in de duisternis; men hoorde het vallen over de vochtige rotsen, een hele poos lang. Dan wees hij ons een grillig gevormd gesteente, dat gelijkenis vertoonde met een doodskop, en een ander dat veel van een waterval van glinsterend gruis weg had. 'Dat zijn de tranen,' sprak hij, en mij terzijde nemend, omdat ik

het dichtst bij hem stond, fluisterde hij: ‘Hoor! de steen valt nog!’

Ik luisterde, doch hoorde niets dan een zeer nabij ruisen, zoals in een schelp; het moet het bloed aan mijn slapen geweest zijn, dat zong in deze gesloten ruimte, en mij een vaag gevoel van benauwenis gaf.

Dieper drongen wij binnen in de druipsteen-gangen, op fluistertoon tegen elkander sprekend, tot opeens onze gids zich met merkbare verontwaardiging omkeerde, en met de vinger op zijn mond mij beduidde, dat wij geen woord meer mochten zeggen. Ik gaf zijn bevel door aan Odette, mijn vriendin, die, in stede van hem te gehoorzamen, zei: ‘Laten we toch liever teruggaan. Wij hebben reeds genoeg gezien.’ Ook de beide Engelsen wilden liever naar buiten, maar toen de Spanjaard dit de gids aan het verstand wilde brengen, schudde hij heftig van neen en zei, bijna smekend nu: ‘Neen neen. Alles zien.’ En zonder enig antwoord af te wachten, liep hij door.

Wij moesten hem nu wel volgen, ofschoon met wrevel en geprikkeldheid, die bij mij toch verdwenen toen de weg langs smalle terrassen omhoog begon te lopen en ik een licht meende te bespeuren, dat wel van een nieuwe uitgang kon komen. Het moet echter gezichtsbedrog geweest zijn, want wij stonden eensklaps in een hal, die duidelijk een soort van verdieping liet herkennen.

‘Ginds,’ zei de gids met zijn fakkel zwaaiend, ‘is de hel, en hier is de plaza.’

‘Deze fraaie namen krijgen de dingen overal,’ merkte de Engelsman vinnig op. Doch de gids, zonder zich aan hem te storen, ging voort: ‘De hel is daar, omdat de bodem onvindbaar is. En señor Ponce zit daarin te

branden.’

‘Wie is señor Ponce?’ vroeg ik.

De ander beduidde echter opnieuw dat wij niet spreken zouden en zei: ‘Luister maar.’ Hij haalde heel diep adem als iemand die gaat zingen, en stiet daarop vier korte, hoge tonen uit. ‘Ha-ha-ha-ha!’ die honderdvoudig weerkaatst werden, als door een carillon van doffe onderaardse klokken.

Het geluid stierf langzaam weg, nog in de verte nagezongen door trillende stalactyten. Doch voor het gans verdwenen was, scheen het weer aan te groeien, gebroken nu en bijna kreunend, alsof het de schaduw van het geluid was, de stervensrochel van een bedolven dier. Tegelijk met de Spanjaard riep ik uit: ‘Wat is dat?’ De gids haalde zijn schouders op en zei: ‘Señor Ponce.’ Odette liet mij niet meer los. Ik voelde haar hand beven aan mijn jas, en ook de Engelsman had zijn vrouw een arm gegeven. De ruimte scheen gegroeid te zijn; het gewelf liep zo hoog op, dat het in het midden niet meer te zien was.

‘Wij gaan nu terug,’ zei ik opnieuw tot de gids, om mijn vriendin gerust te stellen.

‘Neen,’ antwoordde hij weer, op zijn besliste, onbeleefde toon. ‘La plaza, la plaza de toros.’

‘t Is mooi,’ zei de Spanjaard. ‘Wij hebben het al gezien. Wij gaan nu.’

Maar als in afwachting bleef de gids staan. Zijn ogen hield hij strak naar de muur van duisternis gericht. Zij werden groot van wachten en van vrees misschien. Zelfs in dat halfduister kon ik zien hoe het wit rondom die ogen groeide. En plotseling, terwijl hij een luid en dierlijk gebrul uitstiet, viel hij voorover op handen

en voeten, en sprong zo naar ons toe, stotend met zijn kop alsof hij een stier was.

Odette klemde zich aan mij vast. Ik wilde lachen om haar gerust te stellen, maar ik kon niet; plotseling wist ik met de stellige zekerheid die wij hebben bij elk groot gevaar: die man is gek. Hij was het misschien reeds lang, en daarom moesten wij iedere crisis vermijden en zorgen dat hij ons weer naar buiten bracht.

Doch toen gebeurde het verschrikkelijkste. Hij had zijn fakkel weggeworpen terwijl hij voorover gevallen was, en deze, naar omlaag gerold, bescheen een woud van spichtig druipgesteente, dat rossig, bijna karmijnachtig gekleurd was.

De gek zag het, op hetzelfde ogenblik dat de Spanjaard hem vastgreep, en wild om zich heen slaand, schreeuwde hij net als somtijds de arenabezoekers: ‘Mas sangre! Meer bloed, meer bloed!’ tegelijk de ander naar de keel springend.

Een worsteling ontstond, diep onder, in de aarde. Een worsteling als van voorwereldlijke dieren, van velen tegen een, maar tegen één die het leven van allen in zijn greep hield.

Ik moest Odette van mij afrukken om de Spanjaard te kunnen helpen. Flarden van kleren vlogen rond in de kilte, als vleermuizen; eeuwenoude druipstenen braken onder het gewicht van de val der mannen. Ook de Engelsman was toegeschoten. Hij hield zijn fakkel nog in de hand.

In zijn razernij had de gek een onmenselijke sterkte, en met een infernale listigheid trachtte hij ons te drijven naar de kant van de diepte, waaruit thans slechts de echo's van onze stappen en slagen kwamen, dof en ver

als het rommelen van de donder. Met een goed gemikte slag brak de Engelsman zijn fakkel in tweeën op het hoofd van de gek, die bewusteloos neerzeeg.

Nooit had ik zulk een kracht verwacht bij een reeds grijzende man. Doch hij scheen dezelfde niet meer, maar groot en stijf als een ijzeren pop in het bevende licht dat zijn vrouw vasthield.

En wat nu te doen om diep, in het binnenste der aarde te ontsnappen aan de dood? Odette lag bewusteloos, de Spanjaard bloedde hevig uit zijn wang. En waar was de uitgang? Moesten wij het lichaam van de gek daar laten? Wij konden het moeilijk meeslepen op een onvermijdelijke dwaaltocht in deze waarlijk infernale omgeving. Wat te doen? Waarheen? Duizend duistere vragen doemden thans op, en nooit heb ik onze gedachten zo tastbaar naast ons geweten als toen.

‘Het licht!’ riep de Engelsman uit. ‘Wij moeten misschien nog uren zoeken. Denk daaraan.’ En hij begon de gevallen fakkels op te rapen, en liep vooruit, terwijl wij bij het schijnsel van één enkele fakkel volgden: ik Odette in mijn armen torsend, de Spanjaard een kledingstuk tegen zijn hoofd aan gedrukt om het bloed te stelpen. En door al die angst en moeite heen dreef iets mij nog, om even om te zien naar 't lichaam van de gids, dat in de duisternis daar neerlag, donkergrijs, bewegingloos als het omringende gesteente, reeds bijna gans verslonden door het duister.

Al de angsten van het dolen door die gangen en het zoeken naar de weg die weer naar buiten leidde, vallen bij mij samen in de ene angst die ik had bij 't plotseling horen van gebrul, dat uit de donkerte, ver achter mij moest komen. Verbeelding? Werkelijkheid?

‘Hij is weer bijgekomen. Hij schreeuwt,’ kreunde ik tegen de Engelsman.

‘Neen, hij is dood,’ antwoordde deze, zonder dat zijn schreden aarzelden. En zonder om te kijken, zei hij: ‘Nietwaar Jenny? Een man die in deze grotten zingt, krijgt tot antwoord het kreunen van señor Ponce. Er zijn vele vreemde dingen in deze wereld.’ En hij begon een wijsje te mummelen.

Zonder hem hadden wij nimmer de uitgang gevonden. Wij moeten grote omwegen gemaakt hebben, want de zon ging al onder toen wij eindelijk buiten kwamen. Maar zijn gevoel voor richting, zijn instinct om het leven te achtervolgen, had hem niet bedrogen. Odette liep weer. Als mensen uit een andere wereld staarden wij elkander aan. Angst moet voor altijd zijn sporen hebben achtergelaten op onze gezichten. Het is het verschrikkelijkste, deze oer-angst, verloren te zijn in de massa, in de chaos van aarde, lucht of water.’ De Oostenrijker ging weer languit liggen in de zon. Hij knipperde niet met zijn ogen; na zulk een duisternis schenen zij zich nooit meer te kunnen verzadigen aan het licht.

‘De anderen?’ vroeg ik.

‘Tenslotte gaat ieder zijns weegs. Het lichaam van de gids werd echter niet teruggevonden.’

‘Die kreten waren dus werkelijkheid!’

‘Je zoudt, terwijl je bezig bent te verdrinken, de liefste woorden van je geliefde horen fluisteren, en je er om bekommeren of het werkelijkheid is of niet?’

Beste jongen, als je zo oud bent als ik, trek je die scherpe grenzen niet meer. Deze heerlijke dag is al bijna voorbij; is hij er werkelijk geweest?’

Voor de laatste maal vóór het avondeten besprenkelde

hij zich met een handvol zeewater, voorzichtig en precieus, op de wijze der oude vrijgezellen.

Dioskuren

In de nagelaten papieren van mijn peetoom, de oudprofessor Ludolfs, vond ik de volgende brief die ik steeds bewaarde als een zonderling, en voor sommigen wellicht indrukwekkend document. Hij luidde aldus:

G..., den 19den February 1893

Edelgeboren en Hooggeleerde Heer,

Als een uwer aandachtigste toehoorders op de jongste Nutsvergadering alhier, heb ik met stijgende belangstelling kennis genomen van uwe voordracht over de Grieksche mythologie. Want wel ben ik, hulponderwijzer in een klein dorp nabij G., zeer verstoken van al wat naar hooger onderricht, en zelfs naar eene klassieke opvoeding zweemen mocht, edoch de wonderbare fantasieën van oude heidensche volkeren hebben zelfs voor ons, die sedert zoo vele eeuwen verlicht zijn door de waarheid des Christendoms, vaak eene ongemeene bekoring, en interesseeren mij steeds bovenmate.

Dit alles weet een zoo groote zoon onzer Natie als UEd. het voorrecht heeft te zijn, stellig beter dan ik. Ik zoude het dan ook niet gewaagd hebben met eenen brief beslag te leggen op uwen kostbaren tijd, ware het niet, dat één punt in uwe voordracht mij levendig een beurtenis uit mijne jeugd in het geheugen riep, waarmede kan bewezen worden dat niet alle fantasterijen

der oude Heidenen berustten op eene ijdele fictie en verblindheid des gemoeds. Het kan zeer wel mogelijk geweest zijn dat sommige hunner verbeeldingen betreffende de daden van goden en helden, ontleend zijn aan ware gebeurtenissen, even waar als hetgeen ik u in de volgende regelen hoop te verhalen.

UEd. spraakt onder meerdere zaken over het tweelinggenpaar Kastor en Pollux, dat verwekt bij Leda door eenen zwaan, zijnde de vermomming van den oppergod Zeus, opgroeide tot de bekende Dioskuren, welke ondanks de gelijkheid hunner afkomst, geboorte en gestalte, in het wezenlijkste verschilden, daar Pollux met de onsterfelijkheid begiftigd, Kastor daarentegen aan het lot aller menschen, den dood, onderworpen was. Gelijk vervaarlijke ruiters over den aardbodem zwervend, nu eens hulp biedend, dan weer te vuur en te zwaard de kampementen hunner vijanden verwoestend, verbrachten zij hun bestaan, wilde schutters van de Kaleidonische jacht en machtige roergangers der Argonauten, tot plots - door welke gril der Goden? - Kastor uit dit leven werd weggerukt en opgesloten in de duistere Hades, zoodat Pollux, den vrede en de vreugde niet langer vindend in de blinkende zalen van den Olymp, smeekte om met zijn broeder één dag in het opperste licht, en één dag in het uiterste donker te mogen vertoeven, om en om.

Het wil mij voorkomen, - doch gaarne geef ik mijne meening voor een betere, zoo UEd. dit inzicht niet deelt, - dat de oude filosofen die niet te wijs waren om deze fabulen te gelooven, daarmede een levendig besef toonden van de Voorbeschikking, welke een der grondslagen is van ons geloof, daar immers buiten eenige be-

kende oorzaak de eene broeder tot de hel gedoemd, de andere tot de gelukzaligheid gepraedestineerd werd. Hoe gaarne ik ook zoude willen, ik waag het echter niet mij in theologische bespiegelingen te vermeien, wetende dat de godgeleerdheid een zaak is van het allergrootste belang, en dies de allergrootste omzichtigheid in hare hanteeringe vergt. Datgene waar ik uwe aandacht op wilde vestigen, is veeleer een gebeurtenis uit het meest alledaagsche leven, omtrent wier waarheid ik geheel kan instaan, daar mijn familie van oudsher bekend is geweest met familie der personen over dewelke ik van zins ben te spreken, sommigen zelfs in de mate van oprechte huisvrienden.

Ik heb haar zelf zeer goed gekend, mejuffrouw P., die in een straatje nabij het huis waar ik geboren werd en de eerste veertien jaren mijner jeugd doorbracht, een kleinen kooienijswinkel dreef, waarin ik dikwijls als haar klant voor luttele duiten mijn zakken vol ulevellen, tooverballen, zoute drop en zoethout kocht, want mijne ouders waren welgestelde lieden, wijlen mijn vader was zelfs tweemaal candidaat van den Kerkeraad, en was gedurende zijn laatste levensjaren ouderling zijner Gemeente.

Dit zal wel de reden geweest zijn, waarom ik eerst heel veel later vernomen heb dat mejuffrouw P. een minder onschuldige personagie was, dan mijn kinderoogen, verblind door de zoete schatten harer kruidenierszaak, het mij deden verbeelden. Weinig kon ik vermoeden dat zij, toenmaals nog geen veertig jaren oud zijnde en bij niemands weten gehuwd, in het bezit was van twee zoons, beiden twintig jaren oud en tweelingen,

die - gelukkig voor haar - in Frankrijk vertoefden.

Ofschoon sommigen in mijne geboortestad dit wel schenen te vermoeden, zweeg men steeds daarover, omtrent de wijze waarop zij tot dit schandelijk bezit geraakt was niet het rechte wetend, doch genoeg, om aan zulk een geschiedenis maar liever het zwijgen toe te doen. Met uw welnemen vermeldde het gerucht niets minder, dan dat zij op een avond, maagd en bijna kind nog, overvallen werd door een woesten onverlaat, dewelke gezien hebbende dat zij zich alleen thuis bevond, haar ondanks heur krijten en smeeken naar den vleesche bezat. Hoe schandelijk het is tot zulk een lot gedoemd te zijn, men kan het der overweldigde doorgaans moeilijk verwijten. Doch zij... Terwijl de onverlaat zijn vuige werk verrichtte, minderden allengs haar kreten naar men zei tot zachte snikken, tot een gesteun dat welhaast leek op het bronstig kreunen van een dier. En toen de booze, bleek en ontdaan van de eigen wandaad, zijn oogen opsloeg om het tooneel zijns misdrijs te overschouwen, zag hij tot zijn onsteltenis... dat ze glimlachte!

Ik meen te mogen onderstellen dat hij in zijn binnenste, zoo hij nog een grein van zedelijk geweten bezat, hebben uitgeroepen: 'Zijt gij een maagd... of zijt gij niet veeleer een dochter der Moabieten, die nooit het maagddom kende?'

Doch zooveel is zeker, dat zij hem omstremgeld hield met hare armen en hem smeekte haar niet te verlaten. Zij had hem lief gekregen! trachtte zij hem diets te maken.

De man, als alle misdadigers, wist dat de gerechte straf hem op de hielen zat, en wilde zich zoo haastig hij kon

verwijderen om niet op heeterdaad betrappt te worden. Doch zij hield hem vast, vleide en kustte hem, totdat hij bezweek, en zij nogmaals uit liefde en in zoete verzaliging t'samen verrichtten hetgeen juist tevoren den een het botvieren van zijn misdadige lusten, der ander een gruwel geweest was.

Hierna verdween de man voorgoed; het schijnt dat mejuffrouw P. hem nimmer terugzag, zoodat het mogelijk de Booze zelf, of een van Belials afgezanten geweest is, van wiergelijken ik weleens zulke geschiedenissen las, mij afvragende of dit een dom bijgeloof dan wel een vreemdsoortige werkelijkheid mocht geweest zijn.

In ieder geval was het werkelijkheid dat mejuffrouw P. na den door moeder Natuur gestelden termijn beviel, en wel op een even ongewone wijze als zij tot des bevallens oorzaak was geraakt. Zonder eenige pijn of arbeid bracht zij namelijk eenen zoon ter wereld, half zingend en schertsende woorden toevoegende aan de beangstigde baker, die juist de allerergste zwaarigheid verwachtte.

Nauwelijks was dit kind echter geboren, of het lied veranderde van toonaard: een wild krijten, een hartverscheurend geschreeuw weerklonk, als van een dierlijk wezen dat men levend zijne ingewanden uitrukt. Uren lang duurde het, bureu vielen in onmacht, honden jankten in de straat, toen zij eindelijk - meer dood dan levend een tweeden zoon ter wereld bracht, dewelke ondanks zijn veel zwaarder geboorte, sprekend op zijn broeder geleek. De eerste werd Jan genoemd, de tweede Jacob. Het was in een andere plaats dan mijn geboortestad dat mejuffrouw P. toen haar negocy

dreef, zoodat het niet bekend is of zij beide knaapjes gelijkelijk behandelde. Maar wel is het zeker, dat zij hun meermalen toevoegde, dat Jan het kind was harer liefde, een spruit uit zachtheid en toegenegenheid voortgekomen; Jacob daarentegen het kind van violentie en overmacht. En ze had goede redenen dit te zeggen.

Jan toch, volgde als een schaduw zijn broeder, hielp hem zoo hij viel, liet hem het leeuwendeel der vruchten opeten die zij samen stalen, nam gaarne de schuld op zich wanneer zij bestraft zouden worden. Jacob echter was al vroeg een ruwe gast: nog voor hij het kromspreken was ontwend, bezigde hij al vloekwoorden, betoonde zich jegens iedereen een schelm, behalve wanneer het zijn broeder Jan gold, dien hij ontzag en verschoonde waar hij kon. De vriendschap tusschen deze twee was dan ook iets waardoor een elk getroffen werd.

Daar zij noch doof, noch blind waren, bemerkten deze eigengereide knapen al ouder wordend gauw genoeg, dat iedereen hen weerde als kinderen der schande, kinderen van een bijzonderlijk gróóte schande. Geen ouders waren zoo onvoorzichtig hun kroost te veroorloven mee te doen aan de steeds gevaarlijke of laatdunkende spelen dezer drieste knapen. Geen schoolmeester wenschte zijne klasse te bezoedelen door hunne aanwezigheid. Zoodat zij opgroeiden voor galg en rad, met geenerlei deugd behept, of het moest zijn de vriendschap voor elkander, deugd die zij met alle schelmen en boeven gemeen hebben.

Waarschijnlijk verdroot het hun toch, door een iegelijk geschuwd te worden als de moolik en de droes. Ten-

minste toen zij den leeftijd van zestien jaar bereikt hadden, spraken zij tot hunne moeder: 'Dit nest van hypokrieten verlaten we; ergens moet de wereld wijder zijn dan tusschen d'oude dijken en duinen. Wij blijven geen dag langer. Ga je mee, moeder?'

'De plaats van een vrouw is bij de haard,' antwoordde mejuffrouw P. Ondervinding en de jaren hadden haar wijzer gemaakt.

De ruige jongens stoorden zich niet aan dit doordachte antwoord, en vertrokken dienzelfden avond. Mejuffrouw P. verkocht haar winkel en verhuisde naar mijne geboorteplaats, waar toenmaals niemand naar kende, zoodat zij de eerste jaren aldaar tot een dragelijken welstand geraakte. Pas later drongen de geruchten ook door in de nieuwe veste welke haar herbergde; het een na het ander, van langs om meer.

Veel later hoorde ik aldus de geheele geschiedenis en ook het einde ervan: Dat mejuffrouw P. zeer ernstig ziek geworden, naar Frankrijk schreef aan haar zoons, om hen nog éénmaal te mogen wederzien. Dezen hadden zich intusschen, gelijk te verwachten was, een weg gebaad door de wereld. Jan, de zachtaardige, was eigenaar geworden van een groote Bank van Leening, welke hem ruime winsten scheen af te werpen. Jacob echter had het gebracht tot leider van een beruchte dievenbende, terwijl de vrucht van beider vriendschapsbanden een belangengemeenschap was, dewelke hierin zal bestaan hebben, dat Jan de goederen heelde welke Jacob stal, en deze op zijn beurt Jan's begunstigers het geld afhandig maakte dat zij voor hunne beleende goederen ontvingen.

Ten tijde der zware ziekte van Mejuffrouw P. geviel

het juist, dat Jacob, de dievenleider, op ernstige wijze kennis maakte met het Gerecht, gelijk reeds lang tevoren had behooren te geschieden. En hoezeer Jan ook zijn best deed om alle schuld op zich te laden, het gelukte hem niet zijn broeder uit de gevangenis te houden en zelf daarin te gaan. Op dat tijdstip ontvingen zij het schrijven van de vrouw die hen gebaard had, en die ik niet met den eervollen naam van moeder te betitelen waag.

Hoewel nu Jan, het kind van haar zoogenaamde liefde, had behooren te gaan, deed hij dit niet, zeggende dat hij zijn broeder niet in diens nood wilde verlaten, ofschoon Jacob hem bezwoer mede in zijn naam de oude vrouw te gaan bezoeken.

Woog de geheimzinnige band welke tweelingen bindt, hem zwaarder dan de kinderplicht? Of was het de zorg voor zijn Bank van Leening, die hem weerhield? Waar het zulke snoodaards betreft, heeft men het recht het laatste aan te nemen. Jan ging niet.

Doch toen hij na eenige dagen zijn broeder in de gevangenis wilde bezoeken, vernam hij van den cipier, dat Jacob den vorigen nacht was uitgebroken en ontvlucht. Eerst na een week werd Jan op een avond opgeschrikt door luide tikken tegen zijn raam.

‘Ik ben het, Jacob! Doe open,’ fluisterde een stem.

Jan omhelsde zijn broeder, waarna deze vertelde, in het geheim naar Holland te zijn gereisd, om zijne moeder in hare krankheid te troosten. Zij stierf in zijn armen, zuchtend: ‘Vaarwel Jan, mijn lieve zoon,’ en zich vervloekende door te zeggen: ‘O Booze, komt gij eindelijk terug... eindelijk?’

Hoe ik ook dit alles weet? zal UEd. zich hierbij afvra-

gen. Het verloop der historie verklaart het u. Lang zag Jan de kans zijn broeder te verbergen voor diens gerechte hateren. Doch zelfs in zoo slecht geordende landen als Frankrijk zijn de armen der Justitie langer dan de schelmen gemeenlijk vermoeden. Jacob werd wederom gevat.

Men veroordeelde hem tot de galeien, alwaar hij na weinig maanden reeds verkwijnde en stierf. Jan vermocht hem niet te volgen, maar evenmin zijn geliefden broeder te vergeten. Het verdriet en de eenzaamheid werkten zuiverend op zijn gemoed.

Men moet wel gelooven dat hij werkelijk een kind der liefde was, want in enkele jaren tijds werd hij een dichter, die vele schoone lierzangen schreef over ‘een kameraad en wapenbroeder’ en een groot episch gedicht over Kastor en Pollux, waarin hij in overschoone jamben de belofte deed zijn broeder tot in de Hades te zullen gaan vinden, en waarin hij onder symbolen verscholen, de geschiedenis van geheel zijn familie bezong. UEd. zal het ongetwijfeld gelezen hebben, want naar ik vernomen heb, is de beroemde, onlangs verscheiden Fransche bard welke schreef onder den naam van Paul Delapée, niemand anders dan Jan, de zoon van mejuffrouw P.! Hij schijnt inderdaad de onsterfelijkheid te zullen deelachtig worden.

Welaan dan, Edelgeboren en Hooggeleerde Heer! Ik hoop u met deze ware geschiedenis niet al te zeer verdrotten te hebben door onnutte spraakzaamheid. Slechts wilde ik u eenig materiaal verschaffen voor de zoo interessante theorie waarop ik meende dat gijzelf reeds in uwe voordracht zinspeeldet: dat niet alle verhalen der oude mythologie als simpele verdichtfels moeten op-

gevat worden, en dat in elke fabul wel een draad van Ariadne is geweven, die tot de waarheid voert.

Geloof mij nogmaals een groot bewonderaar van uwe ongemeene kennis, en uw dankbare schuldenaar voor al het schoone en wetenswaardige dat ik uit uw mond mocht vernemen, mij noemende,

Van UEd. de onderdanige dienaar,

J.S.C.,

hulponderwijzer.

Smakelijk eten

Mijn enige bezwaar tegen de omgang met Will Rice is dat ik nooit weet waar bij hem de grens loopt tussen waarheid en verzinsel. Vast staat, dat hij ontzaglijk veel beleefd heeft, en een van de meest bereisde lieden is, die ik ken; maar even vast staat, dat hij liegen kan alsof het gedrukt staat.

Nu kan liegen een verdienste zijn. En wie van ons die niet de een of andere grote leugen en een reeks van kleinere heeft, waar hij mee rond en te koop loopt? Ze maken onszelf en anderen het leven dragelijk. De waarheid is nu eenmaal even schitterend als de zon; je kunt er niet te lang in kijken zonder dat het je begint te schemeren, en je inplaats van een witte lichtplek dansende vlekjes gaat zien. Wat kan eindigen met de staar of algehele verblinding.

Ik vermoed dat Will Rice ook teveel waarheid gezien heeft en door een overdaad aan belevenissen is gaan fantaseren, zodat er bij hem een onmerkbaar overgang

is gekomen van herinnering naar verbeelding en van verse verbeelding naar oude herinnering. Hij moet zelfs niet in staat zijn uit te maken welke vlekjes hij werkelijk in de zon gezien heeft en welke hij te danken heeft aan zijn staar. Toch is er in ieder van ons een instinct dat zich verzet tegen de innerlijke verwarring van onze waanvoorstellingen met werkelijke ervaringen; een instinct dat zich verdedigt tegen de krankzinnigheid die onvermijdelijk hiervan het gevolg moet zijn. Wij willen nu eenmaal weten wat waarheid is en wat bedrog. Al is onze grootste waan wellicht, te denken dat wij ooit iets kunnen kennen dat volstrekt waar is. Niet uit redeneerzucht stel ik dit alles voorop, maar om u uit te leggen, wat mij de omgang met Will Rice bemoeilijkt en wat mij tegelijkertijd steeds weer tot hem aantrekt. Zo vaak hij mij iets vertelde, kreeg ik het gevoel alsof wij beiden ieder besef van een verschil tussen de fictieve en de reële wereld, tussen het leven dat wij droomden en dat hetwelk wij beïnvloedden, volkomen verloren. Alsof onze instincten plotseling bewuste drijfkrachten konden worden en onze zakelijkste berekeningen iets kregen van duistere voor gevoelens. Een andere vriend van Will Rice zei het eens zo: 'Will bezit het vermogen je bewustzijn binnenste-buiten te keren. Je voelt je als het ware in de voering van jezelf.'

Merkwaardige woordspeling. Betekent 'voeren' niet in de alledaagse taal 'iemand voor de gek houden,' de grenzen vervagen tussen waarheid en fantasie? En ook niet 'voedsel toedienen,' lichaam en leven van een ander infecteren met het lichaam en leven van het wezen dat tot voedsel dient? Heel de schepping voert en wordt gevoerd.

Maar genoeg hierover. Telkens tracht ik Will te verdedigen, zonder dat het feitelijk nodig is. Wie meent haarscherp de grens tussen twee werelden te zien, zal hem toch nooit geloven, en voor dezulken is zijn verhaal dan ook niet bestemd. De anderen mogen een merkwaardige gebeurtenis aanhoren, die ik zoveel mogelijk met Will's eigen woorden weergeef.

‘Wij voeren reeds tien dagen de Kassaï stroomopwaarts. Tien dagen, of elf, of twaalf? Wanneer je steeds nieuwe dingen ziet, verlies je het besef van de tijd; mij althans gaat het zo, en ik zou al hopeloos in de war geweest zijn, wanneer het op die expeditie niet mijn werk geweest was de dagboeken bij te houden. Dan behoef je maar te tellen: maandag, dinsdag, woensdag... Overigens gebruik je dat alleen maar als een foefje om jezelf gerust te stellen. Je kunt even goed de bomen of de apen tellen aan de oevers die je langs komt. Ze zijn alle hetzelfde, en zo ook betekent zondag daar niets en woensdag ook niets.

Er was nu eenmaal gezegd: wij gaan zo ver als de Kassaï bevaarbaar is. En dat was voldoende; wij gingen steeds verder. Maar in de doezel waarin je raakt, omgeven als je bent door die eeuwige wildernis, door de verveling van duizendjarige onveranderlijkheid, snak je naar wat afwisseling, naar een plotselinge gebeurtenis. Welk een heerlijkheid wanneer je opeens voorbij gindse bocht in Parijs zou zijn! Of wanneer je ging merken dat de Kassaï verticaal stroomde, als een reusachtige boom tegen de hemel op. Of dat onze boot onmerkbaar in de vallende avondnevels was opgestegen en nu als een zeppelin tussen de wolken voer.

De duizendjarige verveling en de betovering van die

onbetreden binnenlanden doen je zulke dingen denken. Je droomt met open ogen en soms denk je: als ik straks wakker word, lig ik heerlijk in mijn bed en zal ik bellen om thee en warm water. En je schiet op, schiet dan toch op, droom...

Dan eensklaps zegt er iemand wat. Je hoort zijn stem vreemd en ver, en schudt met je hoofd als een poedel die uit het water komt, voordat je hem verstaat. Deze tocht deed ik met Fowler als expeditiechef, je hebt wel meer van hem gehoord, die onverschrokken Fowler, en ik was al zo gewend geraakt aan zijn stem, omdat wij de enige blanken in onze boot waren, dat ik soms niet eens naar hem luisterde, al hoorde ik precies wat hij zei en schreef ik machinaal zijn dictaat op. Je luistert ook niet meer naar 't kabbelen van 't water, het ruisen van de wind door de bossen of het monotone gefluister van de roeiers en het schuren van hun riemen langs de kanoboorden. Ik had er aan de slaapziekte kunnen bezwijken zonder dat ik het zelf gemerkt had.

Op een keer, tegen het vallen van de avond stiet onze boot met een doffe slag tegen iets aan, en er ontstond een lek. Wij waren gedwongen aan wal te gaan, de boot te ontladen en op het droge te trekken, voor een afdoende reparatie. Minstens een volle dag werk. Het beste was dus daar te kamperen. Bomen, bos, donkere humus; de duizendjarige verveling. Fowler geeuwde, ik rekte mij uit.

‘Nu wij toch hier blijven,’ zei Fowler met krakende landerigheid in zijn stem, ‘moesten we eindelijk eens een verse maaltijd zien te krijgen. Ik geloof dat het die verdomde blikjes zijn, die me zo katterig maken.’

‘Ik gaf iets liefs voor een chateaubriand à la jardinière

in een behoorlijk hotel,' zei ik.

'Hm-hm', meende Fowler. Even dacht hij na, toen riep hij een van de roeiers: 'Ba-Kpelle,' zei hij, 'die blikjeskost hangt me de keel uit. We moeten vanavond een feest maken, en jij moet zorgen voor een maaltijd van verse spullen. Maar gauw, want het is zó donker.'

Ba-Kpelle, uitgeslapener dan de meesten van zijn soort, scheen te snappen wat de bedoeling was, en trok er op uit met twee andere negers. Zij moesten zich haasten, want binnen een uur zou de zon verdwenen zijn in een Kassaï van vloeibaar vuur.

Terwijl Fowler het werk aan de boot inspecteerde, stond ik juist dit schouwspel gade te slaan, toen wij beiden gelijktijdig opkeken, opgeschrikt door iets dat nog niet tot ons bewustzijn was doorgedrongen.

Wij zagen elkander vragend aan.

'Is er iets?' riep Fowler.

'Neen...' zei ik.

Eerst op dat ogenblik hoorde ik een ver rumoer, een donker gonzen, dat even goed het rommelen van een vulkaan als een aftrekkende donderbui of een optocht die ontbonden wordt, had kunnen zijn. Het woud was bladstil, omgeven door de ontzagwekkende huivering, die daar altijd bij het vallen van de avond ontstaat.

'Wat kan dat zijn?'

'Iets van muziek... vallende bomen?'

'Negermuziek!'

Inderdaad kwam het geluid naderbij; het scheen zich op een uur afstand te bevinden en vervulde even uitgewaasd en alomtegenwoordig als het avondzonlicht de ruimte om ons heen. En terwijl wij nog luisterden om duidelijk te onderscheiden, stond Ba-Kpelle weer

voor ones en zei: ‘Niets gevonden, de anderen hebben alles. Alles-alles voor groot feest.’

Bij stukjes en beetjes maakten wij op uit de mededelingen van Ba-Kpelle, dat hij was gekomen aan een nederzetting van dwergachtige Kassaï-negers, die juist die nacht een groot feest hielden. Wat voor een feest het was, kon de roeier niet zeggen. Trouwens, ieder negerstammetje heeft zijn eigen goden en gebruiken, waar je niets wijzer van wordt.

Fowler was uit zijn landerigheid ontwaakt. ‘Wij gaan erheen,’ zei hij. ‘Als jij er niets tegen hebt, Rice? Er behoren volgens de boekjes geen negers hier te zijn. Ik wil er het mijne van hebben.’

Minder nieuwsgierig dan mijn chef, voelde ik niet veel lust om op dit uur nog naar een onbekende nederzetting te trekken. Maar toen Fowler ook nog begon te spreken van ‘daar dan meteen eten’, wist ik, dat ik hem niet zonder ruzie kon dwarsbomen, en ik zette mij dus over mijn afkeer heen.

Ook Ba-Kpelle en de andere negers toonden zich eerst weigerachtig, maar toen Fowler boos werd en begon te schelden, sloegen ze de ogen neer en gingen ons voor. De schatting was juist geweest. Een goed uur liepen wij door het bos, en in dat uur was het nacht geworden, toen wij, geleid door het toenemende feestrumoer, bij een kleine valleiachtige vlakte kwamen, waar de nederzetting was. Een tiental hutten, een beek, een paar palmen, en een rijpe heldere maan die boven de zwarte band der bossen in de verte omhoog zweefde. Een twintigtal hutten waren cirkelvormig geplaatst, zodat ze een pleintje vormden. Daar brandde een vreugdevuur, waar omheen gedanst werd en in een bre-

de kring oude negers en negerinnen in het plissé van hun rimpelhuid gehurkt zaten.

Nauwelijks waren wij op de vlakte gekomen, of een korte, dikke neger huppelde naar ons toe.

‘Kruising van pygmeë en hottentot,’ determineerde Fowler halffluid. De man sprak een lijsig en onverstaanbaar taaltje, waar noch Fowler, noch de roeiers iets van begrepen. Maar het was duidelijk dat hij ons inviteerde om zijn gasten te zijn. En met een tienvoudig ‘allright, allright, allright’, begon Fowler hem te volgen.

Wij kwamen in de feestkring. Een paar mannen grijnsden ons toe, nieuwsgierige vrouwenogen waren op ons gevestigd. Onze eigen negers bleven schuw in het donker staan. Er werd door de feestelingen een beetje gezongen, gedanst en gelummeld. Eigenlijk vrij vervelend, omdat wij er niets van verstonden.

Toen kreeg Fowler een inval. Hij maakte het aan alle redelijke wezens bekende gebaar van eten. En de hoofdman begreep het. Hij lalde iets tegen de vrouwen, die giechelend de koppen bij elkaar staken, waarop enkele van hen verdwenen.

Nog geen vijf minuten waren verlopen, of een wonderlijke geur van vers graan en van bloesemachtige zoetheid sloeg mij tegemoet. Zonder reden moest ik opeens denken aan een zondagmorgen in de lente; ik was zeventien, liep in ons dorp langs Witte hekken waarachter een viooltjes-tuin. Neen... wacht eens... zo rook de jurk van een meisje dat nog hangend haar droeg, toen ik 't zoende in haar hals...

Ook Fowler snoof op. ‘Ha-ha, je chateaubriand, kerel!’ lachte hij. ‘Dat wordt iets goeds.’

De geur verscherpte; het was inderdaad iets van wild-

braad, dat nog sappig is en maar even wordt aangerosterd, terwijl men het dicht bestrooit met kruiden. Fowler wreef zich de handen van plezier, en ook ik begon mij in een behagelijke stemming te voelen. Het duurde nog maar enkele ogenblikken, of uit een der hutten werd op een platte houten schaal onze maaltijd aangedragen en tussen Fowler en mij neergezet.

Het was een ragout van vrij grote brokken glimmend vlees, overgoten met een dikke bruine saus, waarin kleine aardvruchtjes dreven. Het vlees was juist voldoende geroosterd en toen nog even aangekookt; de geur was heerlijk en zou iedere kok ter wereld tot eer gestrekt hebben.

Wij haalden onze zakmessen voor de dag en prikten een brok van de schaal.

‘Je zoudt zweren dat het een lamsbout was,’ zei ik. Het vlees had dezelfde compacte structuur, was sappig en vertoonde, als men het met de draad doorsneed, nog de sporen van geweiachtige arteriën. Maar in dat deel van Afrika is er geen enkele schapesoort te vinden.

Fowler antwoordde dan ook met beslistheid: ‘Neen, noch schaap, noch geit.’

‘De smaak heeft toch wel iets zoets,’ zei ik met een mond vol. Want de heerlijke geur had mij plotseling zo hongerig gemaakt, dat ik bedacht, in geen week vers vlees geproefd te hebben. En dit smaakte verrukkelijk. ‘In ieder geval was het beestje omnivoor,’ stelde Fowler vast. ‘Dat proef ik aan dit mergpijpje.’ Hij kloof dat het een lust was, en ook ik viste met mijn zakmes naar een kluijfe. Het brak tussen mijn tanden, en ik bekeek het stuk dat ik vasthield.

‘Verrek, als dat niet net de kootjes van een vinger zijn,’

mummelde mijn gezelschap, half ernstig, half spottend.

‘Tjesses, schei uit met die flauwe onzin.’

‘Wat je niet weet, deert je niet. En de eerste de beste hongersnood is voldoende om te bewijzen dat wij allemaal kannibalen zijn.’

‘Ik eet niet meer, Fowler, en dat is jouw schuld,’ zei ik, en schoof de schotel van mij af. Het was alsof ik plotseling walgde, maar het kan geweest zijn omdat ik volop mijn bekost had. Het was een machtige, vette saus die ik met het vlees gegeten had.

‘Wat het ook geweest is, Rice, lekker was het.’

Hij wenkte naar Ba-Kpelle, die met begerige ogen ons eten had gadeslagen en bood hem de schotel aan. De neger nam een stuk vlees van de schaal, maar nauwelijks had hij het bij zijn mond gebracht, of hij slaakte een kreet van afgrijzen, spuwde het uit, schreeuwde iets en rende weg, gevolgd door zijn makkers.

Al ons terugroepen hielp niets, zij bleven aan de rand van de vlakte staan, beschenen door het heldere maanlicht. En daar wij niet alleen konden achterblijven, waren wij wel gedwongen overhaast met hen te vertrekken, zonder in de gelegenheid geweest te zijn onze gastheer en zijn voortreffelijk keukenpersoneel behoorlijk te bedanken en te belonen.

‘Als je ooit wijs uit die negers wordt...’ bromde de expeditieleider. Ik antwoordde maar niet, verbaasde mij slechts een weinig over het zonderlinge gedrag van de anders zo gelijkmoedige Ba-Kpelle. Doch wat ik de volgende dag ook deed, ik kon geen verklaring uit hem loskrijgen van zijn dwaze op de vlucht slaan.

Ik vergat het hele voorval. Maanden later waren wij in Boma terug, waar ik een kamer had in de Koloniale

School, vlak naast de bibliotheek.

Ik zat er met Fowler avonden lang onze gegevens uit te werken.

Op een keer, toen ik binnenkwam, zat hij te lezen in een oud boekje, waaruit hij bleek, en met grote glazige ogen opkeek, toen ik zijn naam riep.

‘Godskristus,’ zei hij, ‘luister eens. Dit is een oude beschrijving van Afrika door een zekere Cantropius, een duisterling uit de vijftiende eeuw, met wien de wetenschap nooit rekening heeft willen houden. Hij geeft een beschrijving van het kannibalisme bij de negers. Hoor wat hij zegt:

‘In het Zuiden zijn er onder de zwarten ook van dezulken die in hunne godloosheid den verslagen vijand verorberen met groot festijn ende ontuchtig gelag. Bij voorkeur eten zij eenen blanke, zoo zij denzelven meester worden. En naar het zeggen van een hunner, dien ik te Cabinda ondervroeg, smaakt het blanke vleesch niet ongelijk een geitenboksken oftewel cabriet, maar een weinig zoetiger ende sappiger, zoodat men, de spijs wel toebereid zijnde, mocht denken het een fijn wildbraad geweest te zijn. Inzonderheid die van den Oost-Kassaï ende de dwergachtige zwarten dewelke de Hottentotten nabijkomen, oefenen deze duivelsche practijken.’

‘Je wilt toch niet zeggen...’ riep ik uit.

Maar voordat Fowler kon antwoorden, trad kolonel Bordener binnen, en zei: ‘Het treft goed dat ik u samen vind. Er is een bericht gekomen dat een der dapperste missionarissen die onder de Kassaïden werkten, pater O'Brian, vermoord is. De wilden zouden hem hebben opgegeten, vertellen de negers. Heeft u misschien sporen van hem ontdekt? Uw roeiers schijnen er wel iets

van af te weten.’

Ik zag hoe Fowler kokhalsde, en was niet in staat te antwoorden.

Zwijgend ben ik naar buiten gegaan en heb ‘op de wijze der vaderen’ mijn vinger in mijn keel gestoken en gebrakt tot ik mij voelde als een lege zak.’

Will Rice zweeg en maakte een gebaar van intense walging.

‘Het is toch volstrekt niet zeker...’ opperde ik. Maar hij, op zijn gewone sceptische en ietwat dromerige manier, haalde de schouders op en bromde. ‘Wat is er zeker... Ik ben immers een kannibaal.’

Vrouwen

Ik formeer het licht en schep de duisternis, ik maak de vrede en schep het kwaad, Ik de Heere doe alle deze dingen.

Jesaja XLV:7

Escapade

Het gewone volk in de zuidelijke landen waar de verschrikkelijke ziekte heerst, spreekt van ‘natte’ en van ‘droge’ lepra. De eerste soort is de afschuwelijkste, omdat bij de lijders de ledematen opzwellen tot monsterachtige grootte en daarna met een walgelijke ettering wegrotten. De ziekte is in zo hoge mate besmettelijk, dat allen die er door aangestoken zijn, gedwongen worden in aparte, verafliggende koloniën te verblijven, waar zij niet in contact kunnen komen met de buitenwereld.

Wie de moed heeft zulk een leprozerij te bezoeken, komt er wezens tegen, aan wie nauwelijks meer menselijke vormen te bekennen zijn; gedrochten met enorme komkommerachtige neuzen, uitpuilende ogen, dikke tot hun schouders afhangende oren, soms gezwollen tot volle, zwarte druiventrossen. Velen strompelen op kromgetrokken benen of zich met massale olifantspoten voortslappend; anderen welke gebaren met weggeteerde handstompjes en klanken uitstoten uit wangdikke, binnenstebuiten gekeerde lippen. En allen verspreiden de adembenemende reuk van bederf om zich heen, die ook de kleine huisjes bezwangert waarin zij wonen.

De schijnbaar bevoorrechten die aan de ‘droge’ vorm van melaatsheid lijden, zijn er echter niet minder erg aan toe. Wel zal de oppervlakkige beschouwer bij hen geen uiterlijke kentekenen vinden van de ziekte, maar dezelfde vernietiging die bij anderen het uiterlijk aantast, voltrekt zich bij hen inwendig; zij vormen een even groot gevaar voor de samenleving en worden dan ook gedwongen in de leprozerijen te blijven en deze nimmermeer te verlaten. Zij zijn gedoemd tientallen van jaren te leven tussen de zich ontbindende cadavers der anderen, want hun ziekte heeft een traag maar onverbiddeijk verloop. Geen genezing is mogelijk; op zekere dag verrast hen een verschrikkelijke pijn die aanduidt dat de ziekte hart of nieren bereikt heeft. Als pestlijders sterven zij dan binnen weinige dagen een snellere, maar niet minder afzichtelijke verrottingsdood. Tot ons, de gezonden, die vrijelijk rondlopen en ons verheugen in de zon, dringt nooit een glimp door van de verschrikkelijke drama's die zich in de leprozerijen afspelen. En toch... wij moesten ons erop bezinnen, want de ziekte maakt dagelijks haar slachtoffers, staat gereed om ieder onzer te bespringen. En zonder mededogen zullen de anderen, de gezonden, ons verbannen naar eenzelfde oord van ellende.

In al haar vormen vreet de ziekte het lichaam aan, maar zij laat de ziel ongemoeid. Laaiende hartstochten, onuitputtelijke verlangens, nimmer aflatende hoop kent ook de leprozerij. Gehele gezinnen worden verbannen, maar er vormen zich ook daar, in die enge opgeslotenheid van honderden rampzaligen, weer nieuwe gezinnen die in liefde en lust voorttellen. Kinderen worden er geboren, gezonde soms, die de moeder onmiddellijk na

hun eerste ademtocht moet afstaan om ze te redden; kinderen worden er ook geboren, levenloos, blind of verminkt... De ziekte maakt jaloers en achterdochtig; de ziekte maakt hebzuchtig en amoreus. Op de melancholie van pijnlijke regendagen volgen uren van redeloze uitgelatenheid. En met de snerpende kriegstemmen van hun ziekte zingen de melaatsen de liederen der samenleving. O, dat de zon niet verbruint en de bomen van schaamte beginnen te wenen...

‘Ja, de ziekte staat voor ieder van ons gereed,’ zegt Mrs. Bowen, ernstig, in dezelfde stemming waarin het gehele gesprek over lepra werd gevoerd. Het is de enige opmerking die zij heeft gemaakt, en daarom zien allen haar aan. Het heeft haar blijkbaar aangegrepen, en schichtig staat zij op, een veertigjarige dame wier bewegingen aanstonds verraden dat zij het leven heeft weten te genieten, en die nu de eerste sporen van totrust-gekomen-zijn en van gezetheid begint te vertonen. Zij kwam voor enkele jaren naar Brisbane, noemde zich weduwe en bleek te beschikken over een ontzaglijk fortuin. Zij toonde zich vrouw van de wereld, en deze dingen zijn bij elkander voldoende om in Australië iedere deur te openen. Men bekommert zich slechts om iemands actuele betekenis, niet om zijn antecedenten.

Mrs. Bowen vertrekt. Voor de deur wacht haar auto, maar als de chauffeur het portier reeds geopend heeft, aarzelt zij even, heft haar hoofd en ziet naar de heldere avondlucht, kijkt om zich heen, trots en als in een golf van wellust. Dan duikt zij weg in haar fluwelen cape, stapt in en zegt: ‘Naar de hoofdcommissaris van politie, John.’

De stem van Mrs. Bowen beeft, wanneer zij het gesprek met de commissaris aanvangt.

‘Ik heet niet Emily Bowen, maar Victoria Downs. Ik ben melaats, en reeds vijftien jaar geleden gebracht naar Peel-eiland, bij de anderen. Ik ben twee keer ontvlucht, en nu... is het genoeg. Hier ben ik. Ik kan toch niet uit mijzelf teruggaan?’

Zij barst uit in snikken, en de eerste ogenblikken weet de commissaris geen raad met deze indrukwekkende huilende vrouw. Victoria Downs... een levenslustig meisje, mooi, rijk, de enige dochter van Engelsen die zich te Adelaïde vestigden, waar zij geboren werd. Bij haar meerderjarigheid een rijke weer die zich waarlijk wel de attenties van haar vele aanbidders liet aanleunen. De tragische Victoria Downs... door heel de stad beklaagd toen zij - men fluisterde: opzettelijk, door afgunst van een dienstbode - aangetast bleek door de verschrikkelijkste aller ziekten, waarvoor zelfs de beste medici van Australië geen genezing wisten.

De moedige Victoria Downs... Toen zich geen vriend meer in haar huis vertoonde, iedereen haar gezelschap meed, omdat door het verraad van de éne vertrouweling haar ziekte bekend was geworden, nam zij het besluit vrijwillig te gaan naar de anderen, die zij met bitterheid haar ‘soortgenoten’ noemde. Met haar fortuin kon zij zich op Peel-eiland immers alle vreugde en comfort verschaffen die nog voor haar waren weggelegd. Daar zou niemand haar mijden of verafschuwen; zij zou juist de meest benijdenswaardige onder hen zijn. Maar hoe geheel anders was de werkelijkheid geweest. De verschrikking van al die lijken, wandelende lijken om haar heen. De gemeenzaamheid die ontstaat door

de stilzwijgende wetenschap: 'Jij bent ook maar een zieke...' Het volkomen afgesloten zijn van alle gezonden, van heel die rijke, drukke, woelende wereld buiten, stralend van levenslust.

Slechts één vreugde had ze er gekend: Henry, jong als zij, ontwikkeld, een charmeur. Droge lepra, evenals zij. En daar, zoals Henry half spottend, half tragisch zei: 'voor het aanschijn des doods,' in hun behoefte aan beschutting voor al de omringende ellende, in de groeiende zinnelijkheid van hun overrijpe lichamen, zonder rem in de wetteloosheid van die kolonie, waren zij samen een idylle begonnen, die het wonder van hun leven had kunnen zijn.

Maar de ziekte, de ziekte!

Zij veroorzaakte de onzinnige jaloezie en de onverzadigbaarheid bij haar; zij gaf aan Henry de jachtende onrust die ieder geluk vertroebelde en de makkende melancholie die hem verlangen deed naar het andere leven daarbuiten.

Ginds, de vrijheid daarbuiten! Het werd een obsessie voor Henry. 'Hier kan ik niet gelukkig zijn; ik word hier zieker, ik word hier razend. Ik wil toch leven, leven!!'

Die zwoele nachten lang, tussen hun slapen en hun ontwaken, had Victoria geschreid, ach hoeveel tranen geschreid! Om haarzelf niet, maar om hem, uit wanhoop dat zij van hem hield en dat zij samen toch niet gelukkig konden zijn.

Toen werd het besluit genomen waarvan Henry opleefde. Zij ontvluchtten; geld maakt immers alles mogelijk.

Zij gingen naar Melbourne, waar niemand hen kende,

en waar het wemelt van theaters, dancings en bioscopen. Zij zouden gelukkig geweest zijn als de onrust, de angst voor ontdekking hen niet had verteerd. Mensen die zó hartstochtelijk 't leven genieten, avond aan avond uitgaan, zich niets ontzeggen, maar met razende onvermoeibaarheid alle genot achtervolgen, moeten zelfs in een stad als Melbourne de aandacht trekken. Vrees voor ontdekking vergalde hun iedere stag. Henry verviel weer in de oude wrok en melancholie.

Naar Sydney besloten ze toen te gaan, niet als avonturiers die in danszalen opvallen, maar als eenvoudige mensen door velen gerespecteerd. 'Wij moeten bekend zijn tussen de mensen,' zei Henry. Zij kochten een druk café, waarvan het bestuur twee jaar lang de man zozeer in beslag nam, dat hij al zijn ellende vergat. In een aardse hemel hadden ze hier kunnen zijn. Maar de ziekte... Victoria's angst voor de zwangerschap die gelukkig niet duurde. De geboorte van het kind had hen onherroepelijk ontdekt doen worden en dan... het arme, onschuldige wezen...

En bovendien de ziekte die Henry na dagen van inspannend werken pijnen bezorgde... de eerste zwellingen aan zijn vingertoppen merkbaar...

Hij werd grimmig en wilde plotseling geen dag langer blijven, meende dat een café-bezoeker lang naar zijn hand had gekeken. Victoria wist, dat zij hem nooit alleen kon laten gaan. Zij keerden vrijwillig terug naar Peel-eiland, in de oude ellende, die de eerste dagen bijna gelek op uiteindelijke rust.

Maar Henry's voorgevoelens hadden hem niet bedrogen. De ziekte is als een panter... kweek en koester het welpje, betracht de uiterste omzichtigheid, eenmaal

volwassen bespringt hij je dodelijk. Zes dagen maar had hij gelegen, geleden, en eindelijk was hij verlost van dit leven...

Dat haar hart in die tijd niet gebroken was...

Alleen, rouw kent Peel-eiland niet; de Dood is daar een vriend, de enige vriend die de vijandin Ziekte verslaat. Dagelijks sterven er mensen, de handstompjes wuiven, de vlaglippen zingen, olifantsbenen dragen de baar... Bijna zou er gejuich kunnen zijn. Zij heeft Henry niet weer vergeten. Maar het leven, het leven; taai is het en niet te blussen. Zo makkelijk niet in Victoria, panterachtige ziekte... Zij had op het eiland nog enkele kleine avonturen, die meer haar lichaam dan haar ziel raakten, en slechts dienden om de verveling en het gevoel van ellende dat haar voorgoed beslopen had, enkele uren lang te verdrijven. Dan ging zij ontdekken dat Henry haar een erfdeel had achtergelaten: de onrust, de wetenschap dat zij ginds, in de vrijheid nog eenmaal gelukkig zou kunnen zijn.

Wat baatte haar al het geld dat zij over hield? Had hetzelfde noodlot dat haar in de greep van de ziekte geworpen had, haar geen fortuin geschonken om alle ellende zolang te kunnen vergeten? Nogmaals riep haar de flonkering van asfaltstraten, van helverlichte theaters en de schemerzwoelte der dancings. 'Neen, ik geef mij niet over zonder een bittere strijd, een strijd op leven en dood.'

En weer had Victoria kustwachten en verplegers bestoken, was zij ontvlucht naar het vasteland, had zij als Emily Bowen in Brisbane genoten van al wat het leven nog bieden kon. Vermoeid was zij nu na drie jaren geworden, ten dode vermoeid. Maar voldaan?

‘Nog zal ik... nog zal ik...’ schreeuwde ze in stilte zichzelf toe en de Panter bedwelmde zich aan haar parties, haar parfumerieën en modieuze kleding; sliep in bij haar ronkende auto en onder de kussen van haar minnaars. Sliep en wachtte zijn ogenblik af, terwijl Victoria ontwaakte, angstig op ieder uur van de dag in de spiegel keek, meermalen daags in het bad ieder huidplekje zorgzaam bespiedde. Want zij wist dat de ziekte geen slachtoffer overslaat.

Toen, de eerste paars-bruine vlekken op schouders en borst.

‘Dit is het einde. Geen minnaar zal mij nog ooit ontkleden. Ben ik niet langer Victoria Downs? Niet meer Emily Bowen? - Waarom wil ik dan schreeuwen, schreeuwen tot er iets in mij breekt?’

Een gezelschap wachtte. Zij kon niet ontbreken. ‘Ik zal niet dikwijls meer kunnen gaan. Een week nog, of twee? Een vlek op mijn hand, mijn gezicht, en ik ben verraden...’

Bleek en zwijgzaam zit Mrs. Bowen in het gezelschap waar een jong advocaat, die niets weet van het lijden, het nameloze leed dezer aarde, zijn afgrijzen lucht over lepra, en waar zich een gesprek ontspint waarin iemand - waarom juist Victoria Downs - het zegt:

‘De ziekte staat voor ieder van ons gereed.’

Buiten wachtte haar auto.

‘Ik zal u zelf begeleiden naar de barak,’ zegt de commissaris na haar verhaal.

Zij buigt het hoofd en weet dat het bitterste einde begonnen is.

In de auto zit zij zo ver zij kan van hem af. Maar de ander ziet de brekende ogen, het nog mooie vrouwenge-

zicht, verzamelt z'n mannemoed en buigt zich kussend over haar hand.

‘Moedige vrouw!’ zegt hij teder. En dan plotseling op zijn koude ambtstoel:
‘Overmorgen vertrekt de boot naar Peel-eiland.’

Hij weet niet dat Victoria tegen het donker waarin de auto rijdt, misvormde handen, ogen, oren ziet, en gezichten die geen gezichten, meer zijn. Panter-vlekken en de zwarte dood.

De man die haar bezoekt

Aan de rand van het bos, alleen, in een klein tweekamerig huisje bedekt met rode pannen, woonde de jonge vrouw, die het rumoer der stad en het gepraat der mensen was ontvlucht. Zij had deze stilte gezocht op de grenslijn van een gladde kalme weide en het donkere dennenbos, waarin de stilte fluisterstemmen kreeg. Daarom was het haar ook nooit te stil.

Op het weiland zong de trage beek waarin de wolken en de halmen zich weerspiegelden, en in het huisje zong de vrouw. Wanneer zij zweeg, kon zij het kloppen horen van haar hart, en 's nachts wanneer het woei, de stemmen van het bos, die binnendrongen in het kleine kamertje waar ze te woelen lag.

Maar meestal was het heel erg stil.

De dagen konden komen en gaan, zij veranderden weinig aan haar leven. Het scheen haar toe, dat evenals de stilte van de weide hier aan deze grenslijn het minst bemerkbaar overliep in 't fluisteren van het woud, even weinig tussen al de dingen die er gingen, tus-

sen al de kleine jaargetijden een verschil was. Jaren gaan gelijk de mensen en de steden in een droom; je weet niet meer waar ze gebleven zijn. Het vroegere was slechts een vaag herinneren voor de vrouw, de toekomst een aanwezigheid, waaraan geen voorgevoelen deel had.

Zo zou een mens gestorven kunnen zijn, en het niet weten. Op niemand is de Dood ook zó jaloers als op de Droom, die alles kan wat hij kan; en daarom wordt het Avontuur als afgezant des Doods gejaagd tussen de mensen, moet hij hen herinneren dat zij leven, dat zij hun tribuut te brengen hebben aan de Meester van leven, Meester Dood.

De stilte echter maakt het Avontuur bevreesd.

‘Nooit zal ik een mens hier binnenlaten,’ sprak de vrouw zichzelf toe, bij 't denken aan het Avontuur.

De lente kwam, de zomer en de herfst. Op madeliefjes volgden paardenbloemen, op de krekeltang het laat gekwaak van kikkers, op de maneschijn eentonig regendruppen en het vallen van veel dorre twijgen in het bos.

Toen zei de Dood: ‘Genoeg.’

Het was vroeg donker; nevels lagen tussen wei en bos; 't was alles wazig opgelost in één dezelfde donkergrijze schemer, waaruit een man trad in een donkerblauwe kiel. Een sterke zwaargebouwde man. Zijn stappen klonken langzaam en diep weggezonden in de duisternis. Maar binnen in haar woning wekten zij het ingesluimerd luisteren der vrouw, en wekten zij een vage angst die haar tot aan de dorpel snellen deed.

Zij stond gelijk een vormeloze wolk, grijswit in de deur.

Toen zei de man: 'Ik ben maar afgekomen op het licht.'

Langzaam sprak de vrouw: 'Dit is mijn licht. Het duister buiten is voor iedereen.'

'Wanneer het maar geen afglans van de zon was; de zon van iedereen,' antwoordde de man.

Zij dacht dat hij daarbij kon glimlachen, maar ook van hem was niets te zien dan donkere schaduw tegen avondlijke nevels.

'Ga toch maar heen en stoor mijn rust niet,' zei de vrouw.

Een zee van nevels, melkachtig uitgevloeid, lag tussen hen. Het donker van de man leek op een verre onherkenbare oever. Langzaam wendde deze kust zich naar de verte en vervaagde; het was de vrouw als gleden zij in een scheepje weg, meer zeewaarts, en verloren voor het land. En uit die grote verte, echo-zacht hoorde zij nog de donkere mannenstem: 'Moet ik dan gaan? Waar is de weg? De weg... weg... weg.'

Dan zuchtte zij diep. Haar angst was gans geweken, maar in de plaats daarvan was er een nieuw gevoel dat haar geheel beving; een mengsel van teleurstelling, van eerbied en vergeefs verwachten. Wellicht vloeiden ontevredenheid en weemoed daarin over.

Zij drukte haar handen tegen haar borst en zei: 'Stil, stil, dwaze vogels,' ging naar binnen en deed de deur op de grendel, alle vensters toe, zodat het licht alleen nog door de kleine uitgezaagde hartjes van de luiken scheen. Toen zat zij bij de tafel neer, het hoofd gesteund tussen haar handen en dacht na over de man die haar bezocht had, de eerste mens sedert hoe lange tijd? Waar was hij nu? Waar ging hij heen? Wie was hij? Wanneer hij nu

toch gekomen was... Een man is sterk... wild en sterk als een paard. Maar met haar armen om een slanke warme paardenhals zich laten draven door de nacht, een kim van bloedbruin gloeien tegemoet, en met het grote sterke beest zich storten in een vloed die beiden verder beurt, tot in de warme oliedikke zee, waarin je slapend neerzinkt als in een bed... o, heerlijkheid...

Wanneer de vrouw met pijn aan hoofd en handen ontwaakt, is het reeds morgen. De lamp is uit en koud, maar door het hartje van de luiken valt in iedere hoek een zonnestraal. Een haan kraait achter het huis.

De stilte zindert om de vrouw heen, en in deze stilte zingt een zacht, schaapachtig krijten.

‘Waar begon mijn dromen ook weer?’ denkt de vrouw.

‘De schaduw van een man, een echo...’

Wijd gooit zij de luiken open voor het zonlicht dat de nevels heeft verslagen. De weide ligt daar, blank, van zilver overtogen, onbezoedeld. Teder ruisen achter haar de dennen. Maar er is een nieuw geluid bij gekomen, het blaten van een heel klein lam, een fijn en dierlijk schreien. Waar dan toch?

Voorzichtig opent zij de deur en bukt, omdat er diep in haar een weten is, een blij, doordringend-fluisterend instinct dat zegt te bukken, omdat daar, gewikkeld in een wollen doek een heel klein kind te schreien ligt, een pasgeboren kind, rood van de vroege morgenzon en van het schreeuwen.

De vrouw - en welke vrouw die eenzaam tussen wei en bossen, tussen duisternis en zongedaver leeft, zou het niet doen? - zij neemt het wichtje in haar armen, spreekt het lieve woorden toe en warmt het aan haar

borst. Zij weet hoe in haarzelf een nieuwe warmte wordt geboren, die weldadig over al haar ledematen spreidt. Zij weet dat in een droom haar lichaam werd verbogen, en de melk-gezwollen borsten zich nu welven naar het kind, dat plotseling bedaart bij 't proeven van de tepel. In de verte ziet de vrouw de verre blauwe horizon waar vegen zonlicht met de laatste nevels spelen. ‘Dag en nacht, de wisseling der jaargetijden krijgen voortaan andere betekenis,’ denkt zij. ‘Aan het groeien van het kind zal ik het voortgaan van de tijd bemerken.’

En haar blikken dwalen naar de bosrand, zwart, de wereld waarin lang geleden een bezoeker is verdwenen, die terug zal komen in een zwarte mantel met een breed gerande hoed, en zich zal noemen Dood...

Maar nu speelt het verzadigd kind met beï zijn handjes aan haar borst.

Zij denkt: ‘Nu mag de klaver bloeien... als de winter over is, zal 't kind hier op de weide stoeien met een lammetje. Ik ben benieuwd wanneer de man die mij bezocht heeft, weer zal komen.’

De ordinaire mensen echter zeiden doodgewoon: ‘Er is alweer zo'n stille meid van twintig jaar verleid, helaas...’

Wereldkind

Enkele jaren geleden ontmoette ik Jean-Louis voor het eerst in Parijs, in een omgeving van luierende en redenerende artsen. Men stelde hem aan mij voor als ‘un

prèsque-compatriote de to', en daarmee was onze vriendschap begonnen. Jean was bijna twintig jaar lang opzichter op Zuid-Amerikaanse plantages geweest, hij kende een groot stuk van het werelddeel en de meeste van zijn volkeren; wij vonden spoedig al pratende het onuitgesproken contact waaruit vriendschap geboren wordt.

Wat mij telkens weer boeide, wat mij telkens weer dat jaar, tot aan zijn plotselinge verdwijning naar hem toe dreef, was echter de bekoring van zijn paradoxen, het gemak waarmee hij een gehele wereldbeschouwing aan het wankelen, en mij van de ene verbazing in de andere bracht.

Zo zei hij een van de laatste keren dat ik hem zag, toen wij het, wat maar zelden gebeurde, over vrouwen hadden, de verbijsterende wijsheid: een gevallen vrouw heeft meer neiging om op te staan dan een gezeten vrouw. De meesten leunen zó gemakkelijk achterover, dat zij nauwelijks verder dan hun kniehoogte kunnen kijken.

Hij zei nog veel meer over dit onderwerp, maar ik zou het niet durven herhalen, want ik weet aan die woorden niet het gezag te geven dat ze kregen wanneer hij zelf sprak, zijn handen in zijn zak stak, op en neer liep, weer ging zitten, weer opstond. Het was een kortaffe manier van zeggen, raak als de commando's van een scheepskapitein. Toch herinner ik mij woord voor woord alles wat hij zei, want die middag heeft hij mij ook een stuk van zijn leven, een moment van het leven des levens zelf verteld, dat ik niet meer vergeten zal, omdat ik nu, sindsdien, zelf ondervonden heb dat wat hij zei, een diepe waarheid inhield.

‘Zeg niet,’ sprak hij, ‘dat ik de vrouw niet respecteer. Maar hoe moet ik hier in Europa tussen mummies leven? Ze zitten op de zetel van een comfortabel fatsoen en broeden op hun schrompelend lustverlangen, niet eens capabel tot egoïsme. Daarginds... waarom ben je niet daarginds gebleven?’

‘Ik geloof, Jean, dat de vrouwen overal precies hetzelfde zijn.’

‘De gezeten vrouwen ja... Maar dáár in de zogenaamde wildernis hebben ze ruimte om te staan. Wie hier wil staan, wordt neergetrokken. Ze zijn het kind van hun plicht, van hun staat. Het kind van de rekening!’

‘En de anderen, die vrij staan?’

‘Dat zijn de wereldkinderen. De kinderen van het leven zelf. En kijk niet zo ongelovig. Ze bestáán! Ik zelf ben ze tegengekomen... Althans, althans... laat ik je geen valse hoop geven, je bent nog zo jong... één ben ik er tegen gekomen... één in al die jaren, en dat was daarginder; hier zou zoiets niet kunnen bestaan. Maar het heeft een andere wending aan mijn leven gegeven; ik geloof nu in het leven, en de herinnering daaraan is voldoende om mij de kracht te geven het dag op dag te harden in dit mausoleum. Bid God en bid het leven dat je ooit hetzelfde mag ondervinden. Je bent nog jong... ik zal het je vertellen om je te leren.’

Zo is het verhaal van Jean:

Hij was vijf jaar op Martinique, aan de kust, daarna vertrok hij naar het vasteland, en werd opzichter van een plantage nabij La Trinité. Hij was al een week daar, toen hij hoorde spreken van Marga, en dat was vreemd, want ik herinner mij vaag, in mijn prille jeugd reeds iets gehoord te hebben van Marga, haar naam door

fluisterende mensen achter hun hand uitgesproken, of luider, in een gesprek dat plotseling werd afgebroken, toen men zag dat een kind meeluisterde.

In het opzichtershuis werd de eerste week de beste al, lachend, maar zonder spot of verborgen toespelingen aan Jean gevraagd of hij Marga reeds gezien had. En toen hij antwoordde van geen Marga te weten, werd hem gezegd dat hij zeker niet de mooiste vrouw van mijlen in de omtrek kende.

‘Ik hou niet van hoeren,’ zei Jean kalmweg. Maar nu kreeg hij de wind van voren.

‘Wie zegt dat het een hoer is? Man, je weet niet wat hoeren zijn en wat fatsoenlijke vrouwen! Het is een heilige. Je zult eens zien! Wacht maar eens tot je ziek bent, of de ziekte van deze plantage krijgt. Ik kan wel horen dat je haar niet kent.’

Met z'n zessen riepen ze door elkaar, niet boos, ook niet schertsend, maar met een blijde ernst die je anders niet vindt in de gesprekken van blank-officiers, behalve wanneer het na middernacht is, en je met zijn tweeën op het balkon zit te suffen in de maannacht. Dan begint er weleens een te praten met zo'n ernst. Jean haalde zijn schouders op en ging naar buiten, kregel om de toespeling op iets wat hij niet kende. Bij het magazijn kwam hij de boekhouder tegen, een fransman evenals hij.

‘Zeg.’ vroeg Jean, ‘wat is de ziekte van deze plantage?’

‘Wees maar niet bang,’ lachte de ander. ‘Geen ziekte waar je aan sterft. Een ziekte zo-maar, aan je hart, als je er nog een hebt. Een soort zeeziekte. Je bent hier alléén, ijselijk geïsoleerd, je wanhoopt aan het leven, want een negerin is maar een negerin. En als Marga er niet

was...'

'Wie is Marga dan toch?'

'Ken je haar nog niet? Ga dan mee als je tijd hebt. Ik zal je aan haar voorstellen.'

Zij liepen het kanaal langs, tot aan de hoofdsluis, toen gingen zij een pad linksaf, naar een terrein waar Jean niet kwam, omdat het buiten de ontginningssector lag. Een laag bos begon, maar na tien minuten waren er weer enkele akkers, enkele heesters en bananen-bosjes. Achter een paar hoge bomen zag Jean opeens het wit van een houten huisje, en de boekhouder hield de handen voor de mond en riep: 'Marga, Marga!' Niets bij het huis bewoog, maar plotseling kwam iemand achter de verste bananenplanten opzij te voorschijn, een slanke verschijning in een wijde inlandse rok, die melodieus terugriep: 'Edouard-oe-oe! Kom hierheen!'

'Ha, daar is ze,' zei de boekhouder, en Jean merkte hoe zijn gezicht opklaarde, hoe een levendige glans in zijn ogen kwam, en zijn stappen sneller werden terwijl hij om de bananenbomen heen sprong om bij haar te komen. Jean volgde langzamer, op een afstand, zag hoe de ander zwierig zijn hoed afzette en boog, en zich verontschuldigde: 'Ik ben vanavond toch maar gekomen, Marga, omdat ik je onze nieuwe kameraad wilde voorstellen. Jean-Louis, uit Lyon.'

Jean kwam naderbij, maar zijn buiging werd een links gebaar, want nu zag hij in de dampige avond haar gezicht pas: een blanke vrouw, bleek-bruin door de tropenzon, met prachtige grote ogen in haar ovaal gelaat. Niet mooi, maar kalm en verstill, zoals de zachte groene schijn van de bananenbladeren welke haar omgaven.

Het was een van die gezichten die alleen het moment - het heerlijk vandaag - uitdrukken, en waarop de jaren geen enkel spoor achterlaten. Zij kon twintig of dertig of veertig zijn, het bevreedde Jean alleen dat hij zulk een gezicht hier in de wildernis ontdekken moest.

Toen zij begon te spreken, hoorde hij haar stem, vol en diep; zij sprak het creools dialect, maar met een licht accent, zó dat hij wel horen kon dat zij hier niet geboren was. Zij gingen naar binnen, in het huis dat van dezelfde rustige eenvoud was, welke paste bij haar spreken en haar gebaren. Er waren een paar houten schommelstoelen, een rustbank, een tafel en een lamp. Achter de kamer zag Jean een keukentje waar het eetgerei in rekken stond zoals in de negerwoningen, maar veel ordelijker. Alles was van een uiterste zindelijkheid en scheen te stralen.

Marga vroeg hem naar zijn vorige plantage, naar zijn eerste indrukken van La Trinité. Zij sprak langzaam en iets nadrukkelijk; hoe meer Jean luisterde naar die altstem, hoe meer hij keek naar het vluchtige gebaar van haar handen die ruw waren van het tuinwerk, maar slank genoeg om hem te herinneren aan heel andere kamers, des te langer bleven daarna zijn blikken rusten op haar ogen. En soms, als zij hem onder het spreken recht in de zijne aanzag, huiverde hij van een vage angst die hij te voren niet gekend had, en die hem bijna blij stemde. De nacht viel nu plotseling in, en bij het gele lamplicht groeide het zonderlinge gevoel in Jean. Het was hem alsof hij thans in een huiskamer zat, zo rustig en tevreden als het plekje waarnaar hij altijd verlangd had. Maar het was hem toch als wachtte hij iemand, alsof er nog iemand komen moest, een bezoeker die hij vrees-

de en die hij toch vol genegenheid zou ontmoeten.

Marga stelde vragen, vertelde zelf van het leven op de plantage, het vooruitzicht van de koffieoogst en van de ziekten die de planten altijd bedreigen. Allen in die landen spreken over planten of het mensen zijn.

Jean luisterde en vertelde. Vragen durfde hij niet, want wat hij 't eerst zou willen weten, was: 'Wie ben je toch, wat doe je hier in deze rimboe, zo verstild?'

En omdat hij dit niet durfde vragen, zweeg hij en luisterde hij maar aandachtig naar het deskundige plantersgesprek tussen Marga en de boekhouder.

Toen hij wegging, zei Marga: 'Misschien zien wij elkaar nog wel.'

Jean antwoordde niet hierop, maar terwijl hij zich omkeerde, zag hij hoe de boekhouder zich eerbiedig boog en haar hand kuste. Hij houdt van haar, en toch is het zeker zijn vrouw niet, dacht Jean.

Terwijl zij samen naar hun woning liepen, kon Jean zijn nieuwsgierigheid niet langer bedwingen.

'Wie is ze toch?' vroeg hij. 'Wat doet ze in 's hemelsnaam hier?'

'Wie ze is weet ik niet,' zei de boekhouder. 'In ieder geval een Europese, uit Hongarije of Roemenië, of een Griekse misschien. Wat doet het er ook toe. Ze schijnt een zuster gehad te hebben, die nu dood is, met wie ze jarenlang onder de Indianen in het Noorden geleefd heeft. Soms komen er nog wel eens Indianen hier, alleen voor haar. Zij schijnt hun taal vloeiend te spreken, trouwens ze antwoordt ook steeds in het dialect, hoewel ik zeker weet dat ze best Frans en Spaans kent. Maar ze wil met iedereen omgaan, en ze kent de plantage-

negers evengoed als ons.

Nu bijna acht jaar geleden, ik was juist hier, kwam ze alleen, in haar dooie eentje, met niets dan, een bundel kleren, ik geloof uit het Noorden, uit het Indianenkamp. Misschien een toeriste die daar is blijven hangen? Ze logeerde een week in de directeurswoning, toen werd het huisje voor haar gebouwd, waar ze nu nog in is. De oude man is gek op haar, en toch zien ze elkaar weinig. Zij zorgt voor zichzelf; je zag dat zij haar eigen kostgrond bewerkte; en zij zorgt ook voor ons...'

'Hoezo?'

'Alleen door haar aanwezigheid. Door te zijn wie ze is. Je zult het wet merken.'

Na deze avond bleef Jean steeds denken aan de wonderlijke vrouw die alleen, niet meer dan een kwartier ver van hen woonde. Hij hoorde haar naam nog wel eens noemen, maar steeds als iets eerbiedwekkends, dat men slechts ten halve aanduidt, en waarover men liever niet, of met verdoezelde woorden spreekt, hoewel ieder toch gaarne daaraan denkt.

Soms betrapte hij zich erop, dat hij in de richting van haar huisje liep; dan keerde hij snel zich om en liep te dwalen van de ene sluis naar de andere. Op een avond, bij een van die wandelingen, stond hij weer daar waar het pad linksaf boog naar haar woning. Juist toen zag hij de boekhouder, die langzaam aangewandeld kwam.

Blijkbaar van haar vandaan.

'Ben je op visite geweest?' vroeg Jean.

'Dat kan je wel zien. Ze vroeg nog hoe je het maakte. Je bent er niet meer geweest...'

'Ze is er misschien niet op gesteld?'

'Vast wel! Iedereen komt weleens bij haar.'

‘Vreemd dat je nooit kwaad van haar hoort.’

‘Neen, dat bestaat niet.’

‘Gaaf ze met niemand om... ik bedoel, heeft ze geen speciale vriend... is ze ontoegankelijk voor liefde?’

‘Och neen, je begrijpt er niets van. Je moet het zelf ondervinden, anders zal je het nooit begrijpen.’

De avond daarop ging Jean naar haar toe.

‘Bonsoir madame,’ zei hij.

‘Niemand noemt mij hier madame,’ sprak ze eenvoudig. ‘Ik heet Marga.’

‘Ik heet Jean,’ zei de ander.

Zij gingen tegenover elkander zitten, en nu zag Jean weer, hoe prachtig haar ogen glansden in het matte gebruide gezicht, hoe mooi ze eigenlijk was. En opeens, zonder inleiding vroeg hij: ‘Hoe kan je 't hier uithouden in dit verlaten oord, zo alleen!’

‘Ik ben hier heel gelukkig,’ zei ze vol overtuiging. ‘Gelukkiger dan waar ter wereld. En alleen ben ik ook niet. Je weet toch dat ik hier veel vrienden heb.’

‘Ik heb ze niet,’ zei Jean.

‘Kom, kom, dat zal wel gaan. Wij zijn nu toch alvast vrienden?’

‘Meen je dat Marga?’

‘Natuurlijk meen ik dat. Bestaan we dan niet om elkaar lief te hebben, om elkaar zoveel we kunnen, te helpen gelukkig te zijn? In ons eentje hebben wij er niet vaak de kans toe.’

‘Een mens is zowat nooit gelukkig, en nooit in staat gelukkig te zijn,’ zei Jean.

‘Heb je zoveel verdriet gehad, old chap?’

‘Misschien niet zoveel als jij...’

‘Dat is geen antwoord. Ben je daarom uit Frankrijk weggegaan? Was je zo wanhopig?’

Zij vroeg hem en vroeg opnieuw. Jean antwoordde, eerst aarzelend. Maar naarmate zij vroeg, werd haar stem zachter en milder, het was alsof zijn moeder sprak, maar een moeder die je vuriger, onstuimiger, lichamelijker beminnen kon. Haar woorden zoemden een warmte om hem heen die hem doordrong tot in zijn merg en hem vervulde met welbehagen, en hij vertelde heel zijn jeugd, en er kwamen zelfs tranen in zijn ogen die hij liever verbergen wilde. Daarom bukte hij zich, als om zijn schoen vast te maken. Maar voordat hij zijn hoofd had opgeheven, gaf zij hem een kus op zijn haren. Jean kneep zijn handen samen. Dan keek hij haar recht in de ogen, en zij zag hem ook aan, kalm, alleen met iets lichters, iets fonkelends in haar blik.

Toen stond hij op en drukte haar tegen zich aan en zei: ‘Marga, Marga, ik houd van je!’ En zij antwoordde zachter dan anders: ‘Ik zei je immers al, dat ik ook van je hield.’

Ze zaten lang zwijgend bij elkaar, zonder iets anders te zeggen dan die steeds opnieuw gestamelde woorden welke gesmoorde kreten zijn van een hart dat zich voelt verzinken in de vloedgolf van het leven. Toen, nadat zij even van vermoeienis haar ogen gesloten had, zei Jean: ‘Marga, wil je mijn vrouw worden?’

Een flauw glimlachje kwam om haar mond; het was eigenlijk de eerste maal dat hij haar zag glimlachen, en zonder de ogen te openen zei ze: ‘Ik behoor mijzelve niet toe.’

‘Wie dan?’ vroeg Jean automatisch, maar opeens dacht hij weer aan het telkens noemen van haar naam in de

bungalow, en aan de boekhouder die gisteren zo traag het pad affiep, van haar vandaan. En hij vroeg niets meer, stond alleen op, kuste haar hand en ging haastig heen.

Na enkele dagen kwam Jean terug, en daarna nog vaak maar niet kort achtereen, want Marga had gezegd: 'Bij na ieder van de jongens heeft evenveel eenzaamheid te verstouwen als jij, en bijna ieder heeft even grote behoefte aan liefde. 't Is vreemd dat mensen het bijna nooit aan elkander durven bekennen. En het leven vraagt zeker ook een zakelijke praktijk; ik verlang naar je, onophoudelijk, en ik verlang naar hen allen. Kom over veertien dagen terug.'

En na weinig weken wist Jean met zekerheid dat het hun allen precies ging zoals hem, dat ze een nacht lang de liefste, de tederste zuster voor hen was. Dat haar gehele ziel en haar gehele zelf open stond voor hen, voor al hun groot verlangen en al hun kleine verdrietjes; dat al hun hunkeren en verwachten steeds door haar gestild werd, en allen altijd weer naar haar terugkeerden, omdat nooit één het raadsel kon ontdekken wie zij was, en waarom of een vrouw zó rijk kon zijn en zóveel geven kon, zonder te vragen.

Een avond dat zij zeer vertrouwelijk was met Jean, had hij gevraagd: 'Hou je van allen evenveel?'

Even dacht ze na, terwijl zij z'n handen vasthield.

Daarop zei ze: 'Neen; ons hart is zonder maat. Soms gaat het plotseling zo hard slaan dat het klopt in mijn keel.'

'Ik weet wel wanneer,' zei Jean, en trok haar naar zich toe.

Het was die nacht dat zij hem ook met weinig woorden begon te vertellen wie zij was: een meisje dat beminde en beminnen moest van jongsaf, zoals anderen ademen en niet leven kunnen zonder voedsel. Voor zulken is alleen plaats in de wildernis, willen zij zuiver blijven.

‘Maar laat ik hier 't verhaal beëindigen,’ zei Jean. ‘Wat doet het er ook toe wie of zij was? Je weet hoe het gaat in dit schijnheilige milieu. Een meisje dat durft luisteren naar het kloppen van haar eigen hart, wordt uitgebannen naar een doodse stilte, waar geen mensenstem meer wordt gehoord. Slechts weinigen zijn sterk genoeg om zoals Marga tijdig weg te gaan, een ander werelddeel te zoeken waar liefde niet verstikt wordt, en 't leven niet moedwillig wordt beroofd van elke bloem. Zij ging met haar zuster naar Mexico, het binnenland in, en zij leefden onder de Indianen, zoals zij later leefde op de plantage. De Indianen vroegen niets, verwonderden zich eerst, daarna hebben zij hen misschien aanbeden als godinnen. Ik weet het niet; ze zullen vandaag over haar spreken als over een legende.

De zuster is in de rimboe gestorven toen zij een kind kreeg, en Marga heeft de kleine, het kind van de stam, opgevoed tot het drie jaar was. Maar die kampen zijn ongezond, het kind ging ook dood, en een mens die uit een andere wereld komt, kan het dáár toch ook niet altijd harden. Niemand. Daarom is Marga toen naar de plantage gegaan. Ik weet niet of je begrijpen kunt hoe goed ze voor me was, en hoe mooi... Ik zou het je niet verteld hebben, als je niet zo jong was. En omdat je uit eigen ervaring weet hoe het daar zijn kan.

Tien jaar is ze op de plantage geweest, toen stierf ze

plotseling aan een vergiftiging. Dat seizoen is er voor het eerst met verlies gewerkt, en bij de volgende campagne was er niemand meer van het oude personeel. De laatsten van de opzichters die bleven, waren een Schot en ik.

Hoe hij het uithield weet ik niet, en ik bleef omdat hij bleef, want hij had een portret van haar getekend dat weinig leek, maar daaronder had hij geschreven: Wereldkind. En hij had het in de eetzaal vastgeprikt. Toen het op een morgen ook spoorloos verdwenen was, zijn wij beiden ingerukt, zonder dat wij het van elkander wisten.'

'En nu zit je in Parijs tussen duizenden vrouwenmaskers en treurt,' zei ik.

'Ik treur niet,' antwoordde Jean. 'Wie gezien heeft dat de liefde weleens mens wordt, treurt niet meer. Maar ik word razend als ik mij omringd zie door die spookachtige wezens die men dames noemt, die zich verkopen aan fatsoen, aan geldzucht, aan *métier*. Getrouwden en ongetrouwden. 't Is alles even erg. Ik weet teveel, mijn jongen, ik weet te veel. Ik houd het hier niet uit.'

De begijnen van Woldry

Mijn zoon, je spreekt van boeven en misdadigers, alsof op deze wereld één rechtvaardige te vinden was, die niet op eigen wijze leefde van boeverij en misdaad; alsof je niet de zoon was van een man die rustig in je ogen durft te kijken en durft te zeggen: ook dit menselijke is mij niet vreemd gebleven.

Ik zeg niet dat je niet geloven moogt in 't schuldeloze blank van een gezicht, maar onschuld is er slechts bij gratie van veel schurkerij. En dat je hier bij enkel maar aan mannen, ruiggebaarde rovers, welgeklede kwartjesvinders, vette souteneurs of roodgezopen banjers denkt, dat is de dwaasheid van de jeugd.

Je meent: mijn afgeleefde vader wil mij waarschuwen voor vrouwen, wanneer hij mij vertelt dat laster en verraad, de schurkerij die niets ontziet en de gemeenheid-zonder-maat het liefst zich hullen in de geurige kledij van vrouwen. Maar ik weet veel te goed dat iedere waarschuwing te vroeg komt of te laat. Ik wil je alleen maar zeggen een herinnering, een slotsom van mijn oude dagen; dat ik bij 't horen van die ondoordachte namen 'misdadigheid, ploertigheid en zonde' nooit denk aan bloedbelopen ogen van een moordenaar, of vogelklauwige handen van een rover, of de kriesstem van chantageplegers, maar aan de stille, onbewogen, spiegelblanke aangezichten van de begijnen in de hof van Woldry.

Herinner jij je nog de zomermiddag - veertien, vijftien jaren oud moet je geweest zijn - toen wij in Brugge samen wandelden door de uitgestorven straten van die oude stad? Je wees mij nog de witte zwanen op het zwarte, doodse water, maar heb je ook de schrik bemerkt die plotseling mijn lippen deed verbleken en mijn handen beven deed, toen wij, opeens door een reeks van eendere stijfgesloten huizen, ons bevonden in de schoongeschuurde stilte van 't Begijnhof? Nooit heb ik zulk een plaats kunnen betreden zonder huivering en angst, want altijd weer werd ik herinnerd aan de ervaring van mijn jongelingsjaren, aan het uur dat mij al de misdadigheid, al het gemene van deze aarde heeft

geopenbaard, een uur dat ik heb doorgebracht in de bejinhof van een afgelegen, slechts door boeren en klein burgervolk bezochte plaats, het stadje Woldry.

Het was een zonderling, een ijzingwekkend oord. Nog, na vijftig jaren welhaast, kan ik niet zonder een gevoel van kille afschuw eraan denken. En nog nooit heb ik erover kunnen spreken; was het niet om jou, mijn zoon, iets te openbaren van de waarheid, zonder dat de bittere bijmaak van het zelf-ondervinden je behoeft te hinderen, liever had ik deze wetenschap voor mij gehouden, om met mij in 't graf terug te keren tot de aarde die haar voortbracht.

Maar je bent mijn bloed, jouw leven is een voortgang van het mijne, luister dan.

Ik was zo oud als jij, en mijn nieuwsgierigheid kon zich niet meer verzadigen aan boeken en schrifturen. Ik vermoedde dat het leven nog geheimen had waarvan geen tekst gewaagt, en dat ik die geheimen niet in stille studiekamers, eerder in 't rumoer van straat en plein, van feestzaal of bordeel zou vinden. Maar dit instinctieve weten was verweven met de romantiek die nog gelooft aan een idylle, aan de volle overgaaf die in een kus besloten is, en aan de roos die dort tussen twee blaadjes poëzie.

Kortom, het meisje dat ik éénmaal sprak, was ik gevolgd naar Woldry waar zij woonde. En zij wist het niet. In stilte en van verre minde en zuchtte ik; dat was mij reeds voldoende; dromen zocht ik, en geen tastbaarheid.

Ik liep de wezenloze wegen van het stadje langs, hoopte slechts een glimp te vangen van het meisje, om de zon weer te zien schijnen in mijn dag en met ver-

haaste hartslag naar huis te kunnen keren. Maar ik vond haar niet. De huizen in die burgerstadjes openen zelden hun vensters en nog zeldzamer hun deuren. Enkele geluiden leefden en verstierven in de straten; langzaam overmande mij een dodelijke verveling. Ik kende er de weg niet en ik ging op goed geluk waar de gedachte aan het meisje mij deed lopen.

Op een grauw, door grijze huizen ingesloten plein vond ik een kerk, in bruin verweerde baksteen opgetrokken naast de oudere, plumpe toren van beschimmelde zandsteen.

Zou ze hier des zondags bidden? dacht ik. En dit was al genoeg om mij de kerk te doen binnengaan, waar geur van oude bloemen, wierook en de damp van kille stenen was vermengd tot duisternis en lang verdorde schemer. Het wolkig donkerblauw gordijn dat ik eerst zag, trok langzaam op, en eindelijk onderscheidde ik de wijde leegte, en hoog vóór mij 't altaar.

Ik dacht alleen te zijn, maar juist toen ik nog verder naar het midden wou gaan, rees daar dicht bij het koor, langzaam als een golvend dier, een brede, wittig-blauwe grilligheid, die boog, weer oprees, boog en zich verdeelde, langzaam wegkroop als een rups. Slechts even hield mij de beklemming vast, toen liep ik vastberaden op het altaar toe, en zag nog juist hoe door een lage poort zich twee gestalten, witgemutste donkere rokken, twee begijntjes spoedden. Ik volgde ze, liep een lange gang door, en stond weer eensklaps buiten, in de blanke achtermiddag. Het was een wijde, stille hof, waarin niets was te horen, dan het beven van vier bronzen torenslagen.

Middenin was er een park van lage heesters, waarom-

heen een breed pad liep, geplaveid met glimmendblauwe klinkers. Rondom, langs geheel 't ovaal stonden de lage huisjes, witgekalkt, maar met de vlekken van een groene deur en groene vensterluiken, beneden één, en boven nog een vierkant luikje, van de zolders onder schuine pannendaken. Over dikke wolkgevaarten speelde zonlicht, en het scheen op al de rode stoepjes vóór de huizen.

Ik was verrast door zoveel stilte, zoveel vredigheid. Het had iets angstigs, iets dat rook naar fijne kruitdamp en naar vlier; alsof je kort na een begrafenis nog in de dodenkamer stond. Ik zag de idylle van die plaats, de schijn van het geluk, maar 't overviel mij tegelijk met dodelijke vermoeidheid. Al te lang had ik onrustig, opgejaagd gedwaald; het vredig onbewogenen dat hier was, deed mij 't met een verre vage smart gevoelen.

Er stond een houten bank voor een der huisjes, en ik ging erop zitten met mijn rug naar 't raam, waar tegen het wit gordijn het felle rood van twee geraniumpotten afstak. Ik sloot mijn ogen voor een wijle, want zij brandden, en mijn slapen klopten pijnlijk. In het schemerrood dat ik met mijn gesloten ogen zag, regenden kleine, gele bloemen, sterren fijn als dons. Ik wist dat om mij heen de stille huizen stonden, maar hier scheen het of ik op een eenzaam eiland was, en in verlangen, weemoedvol verlangen, wachtte op iets dat aan verre einders ging verdwijnen. Sterren, lichten van een boot die alle liefs dat ik bezat voorgoed wegvoerde.

Lang kan ik zo niet gezeten hebben, toen ik het beverige fluisteren van een oude besjesstem dicht bij mijn oren hoorde: 'Is u ziek?'

Met een ruk vloog ik op, zo onverwacht, dat mijn

wang de koude, knokige hand van het begijntje raakte, dat zich tussen de twee geraniums over mij gebogen had. Een vreemde, vage glimlach stond op haar melkweit gezicht, in duizend kleine rimpeltjes verdeeld, behalve waar een web van rode, ragfijne adertjes van wang tot wang tussen haar ogen liep.

‘Kom liever binnen,’ zei ze. ‘De regels van de hof verbieden dat bezoekers buiten zitten. Wilt u drinken? Water met een teugje Samos?’

Met stootjes ging het groene deurvlak open, en ik stond daar in het kamertje waar nauwelijks voor drie mensen plaats kon zijn. Een wankelende ronde tafel bevond zich in het midden, en aan iedere wand stond een weldoorgezeten stoel, behalve aan de binnenkant, waar dicht naast de achterdeur nog een commode was, waarop een bruin Antoniusbeeld onder een glazen stolp, versierd aan weerszij met vergeelde takjes van katoenen bloemen.

‘Ga zitten, jongmens,’ zei de oude vrouw. ‘Je bent zeker een vreemdeling in onze stad? Iedereen weet anders dat het hier geen wandelpark is. Dit is een plaats van stilte en teruggetrokkenheid, een plaats van overpeinzing en van inkeer. Hier is niets te schaffen voor de jeugd.’

En onderwijl schonk zij met bevende handen een paar scheuten wijn in een glas, dat ze in de keuken verder bijvulde met water. Toen zij het glas voor mij had neergezet, streek zij even, zacht met haar hand over mijn haar. ‘Eigenlijk mogen wij hier geen herenbezoek hebben,’ zei ze. ‘Maar ik ben nu al zo oud... Vind je niet dat het hier zo stil is als een kerkhof?’

Ik knikte, nam een slok van het onsmakelijk mengsel

en zei: ‘Ook een kerkhof heeft zijn bekoorlijkheid, en alles schijnt hier zo zacht te verglijden, dat niemand zijn doodgaan zal bemerken.’

Het oudje echter schudde heftig met haar hoofd, en liet haar zachte hand op de tafel slaan als een slappe lap vlees. ‘Dat zouden ze willen... Dat zouden we willen... Maar al wat wij in ons leven hebben verzameld, nemen we mee hierheen. De rust, de stilte, het insluimeren... ja, dat zouden we allemaal wel verlangen, maar je wast het niet af, het leven... Je wordt volbehangen met lorren en lompen, maar verliezen doe je er geen meer. Kòn je dat maar! Zie je dan niet hoe vol dit huisje is? Niets of niemand kan er meer bij. En daarom mag er ook geen bezoek zijn.’

‘Maar ik ben er toch?’ antwoordde ik.

‘Jij was hier altijd, jij bent hier al veertig jaar,’ sprak de begijn die nu iets flemmerig smekends in haar stem gekregen had. Behoedzaam duwde zij een paar grijze haren, die bij het drukke spreken onder haar witte neepjesmuts te voorschijn kwamen, op hun plaats terug.

‘Jij bent hier sinds de dag dat ik je in mijn kamer opgesloten heb... weet je nog wel... in mijn notenhouten slaapsalet? Ik hoorde vaders stappen en ben de kamer uitgestormd en heb om hulp geroepen: Er ligt een vreemde man onder het bed! En toch, je weet toch hoe ik je altijd nog liefheb, evenveel als ik je kort daarvoor nog toonde... En ik ben oud geworden, van spijt, van wroeging... Maar jij bleef steeds dezelfde, stralend, jong, iets heerlijks om te zien en aan te raken. Altijd was je om mij heen, ik heb je altijd liefgehad, en altijd heb jij je afgekeerd; je wilt me nooit geloven...’

Ik rook in 't koele van de kamer, waar slechts een en-

kele zonnestraal naar binnen viel, dezelfde vage kruitdamp en de vliergeur die ook buiten was, en nog iets mufs van kruiden en gesteven wasgoed.

‘Neen, ik ben een ander,’ zei ik. ‘En nu moest ik liever gaan.’

Rapper echter dan ik kon vermoeden, was de begijn met al haar brede rokken voor de dichte deur gaan staan. Zij hijgde: ‘Telkens wil je weer ontsnappen. Maar nu moet je luisteren, want eens moet je mij toch vergeven, anders kan ik niet in vrede doodgaan en krijg jij je vrijheid niet. Wij zijn toch allen mensen, allen zondaars? Ik weet niet wat jij misdaan hebt... neen, jij bent de enige zonder schuld, jij had alleen maar lief met roekeloze liefde... maar de anderen, al de anderen zijn even erg als ik.’

Zij sprak dit alles haastig, uitgestoten, en met piepende adem, soms onduidelijk als het mummelen van een kindse bes. En weer voelde ik mij zozeer door vermoeienis bevangen en door nieuwsgierigheid die ik nog nooit zo sterk als drift tot durf had gevoeld, dat ik bleef zitten, en alleen maar tergend zei: ‘Je weet toch niets van andere mensen.’

Plechtig stak de oude vrouw haar witte hand op. ‘Bij Gods heilig hart, ik heb het uitgevorst,’ zei ze. ‘Dertig jaren heb ik ze allen uitgehoord, hun daden nageplozen; met strikvragen en list, in godsdienstwaan en zelfbekentenis ze laten spreken. Geen biechtvader heeft met zoveel geduld geluisterd, want ik zocht hun schuld om daar de mijne mee te overstelpen. En wanneer ik je nu opsom: zuster Margaretha driemaal moord door gif en viermaal moord door laster; van Ignatia een diefstal van gezondheid, zesmaal echtbreuk van begeerte, hoererij

ontelbaar, evenals Semphronia, die bovendien bezwaard is door 't verraad van Judas! Ada en Antonia hebben millioenen guldens rente op rente weggenomen, Sylvia heeft van Melania het kind gestolen en zij weet het niet. Weet je hoeveel van ons hier kindermoord bedreven? Zeventien! Ze hebben niet gedurfd het leven in hun schoot te laten leven. Dat kun je mij toch niet verwijten, ik die enkel maar de schuld van Judas draag...'

'Toverheks, je liegt!' schreeuwde ik het uit. Het was of ik verward geraakt was in een angstdroom die met schijn van werkelijkheid mij tergde. Maar ik hoorde buiten weer de bronzen torenslagen, en ik wist: dit alles *is*, het is geen waan, het is verschrikkelijke waarheid.

'Je gelooft me niet,' zei de oude vrouw. 'Kom dan mee en zie.'

En de achterdeur van het huisje openstotend, duwde zij mij op een plaatsje tussen houten schuttingen. 'Kijk door die reet; daar woont Simplicia. Zij is de koningin der leugen. Zo noem ik haar. Aan haar voeten ligt een opgezette hond; die is geheel gevuld met leugens, duizenden en duizenden. En tegen de andere zusters zegt ze: Pas op voor mijn lief hondebeestje; al is hij dood, hij zou nog kunnen voelen.'

Ik zag Simplicia zitten, een klein eerwaardig dametje da ijverig zat te breien aan een meterlange kous. Maar de oude vrouw trok me aan de mouw mee naar een andere reet. 'Hier kun je 't zelf zien, hoe gulzig of Gertrudis is. Zij heeft ook schrikkelijke spijs gegeten, in sacrilegie en in maneschijn. Houdt ze niet haar handen in haar schoot gevouwen of ze bidt? Ze denkt aan mannenbloed dat zwart en dik over de tafel vloeit; ze eet hun lichaam uit een gouden kelk die in haar klee-

kast staat.’

Dan wees ze mij een opening van slechts een halve meter hoog in een der schuttingen. ‘Hier moet je door om meer te zien. We komen achterom eerst bij Alexia, die misgewaden maakt en vroeger in een ander land een pas gewijde priester heeft beschuldigd van haar dromen; en zo in de tuin van Margaretha-met-uw-zeven-moorden, gelijk ze in mijn gedachten heet.’

Het waren smalle perkjes, bezet met rechtopstaande kiezels en gesnoeide palmpjes in de vorm van kruisen, sterren en cibories, deze achtertuinen. Overal belemmerden de hoge schuttingen het uitzicht, maar op alle plaatsen wist de oude vrouw een kier te vinden, waardoorheen zij mij liet zien.

Alexia zat op een ijzeren tuinstoel vóór een ster van roze kiezels. Zij naaide een lap van goudbrocaat, die wijd en zwaar geplooid over haar knieën hing. Zij leek nog jong, een vrouw van nauwelijks veertig, en zij neuriede een langzame koraalwijs voor zich uit terwijl zij werkte, om plotseling met het hoofd te schudden en in een fijne straal een groene vloeistof uit te spuwen.

Dan ging zij voort met neuriën.

‘Nu zie je zelf, dat ze helemaal bedorven is van binnen,’ fluisterde de beginn. ‘Wanneer je lang kijkt, zie je hoe de groenigheid onder haar huid loopt, op haar handen en op haar gezicht. Liever moest je aan deze kant komen, bij Margaretha; daar zie je ook iets moois.’

Door de andere schutting keek ik in de open achterkamer van een huisje. Het was een slaapvertrek waarin een ijzeren ledikant stond, met een gele spreij bedekt. Er was een lage glimmend-bruine kleerkast, waarop zeven gipsen beelden, gepolychromeerd met gouden en

met rode biezen. Op dat ogenblik trad Margaretha binnen, een lange magere begijn, in veel te wijde kleren, waarin haar ledematen zich knokig aftekenden, als schaduw op een wand.

Uit een blauwe gebreide tas haalde zij kanten hemdjcs, zakdoekjes en mutsen voor de dag, zo groot als poppenkleren, waarmee zij de zeven beelden begon aan te kleden.

‘Dat zijn de doodshemden,’ zei mijn geleidster. ‘De kinderen noemt ze: mijn belijders, en de anderen: mijn heilige martelaars. Geloof je 't nu? Geloof je 't nu?’

De vreemde sfeer van alles en het zonderlinge schouwspel dat ik telkens door de reten zag, deden heel mijn lichaam gloeien van koortsachtige nieuwsgierigheid. ‘Nu wil ik alles zien van hier. Maar álles!’ riep ik, en ik greep de arm vast van de oude vrouw, die slap aanvoelde als olie.

‘Je kunt niets merken van Eudoxia. Maar in haar kleren is zij naakt, en wat zij denkt... o, o...’ Het oudje lachte schel en kort, dan ging zij voort: ‘Wij moeten nu de andere kant uit, want het laatste huis is leeg. Daar heeft Cleophas gewoond. Ach, ach, wat heb ik een moeite moeten doen om die daar dóór te krijgen. Zij sprak nooit, deed niets dan haar bloementuin verzorgen, narcissen en cactussen had zij bij de vleet. Maar eens zag ik hoe zij een bloeiende hyacinth met haar knokige vingers vermorzelde. Ik riep zo hard ik kon: Cleopatra! Al de zusters kwamen door hun reten kijken, en de anderen gingen op hun stoelen staan om over de schutting heen te zien, of bukten uit het zolderraam. Maar Cleophas was plotseling verlamd; ze kon haar vingers niet meer uit de bloemen losmaken. Ze schreeuwde,

kernde; daarop begon ze zacht te schreien, en toen ze wilt dat al de zusters keken, begon ze half zingend, en met droge snikken onderbroken, op te dreunen: Ik belijd mijn schuld. Nog altijd van de open het begeren, van de tong het proeven, van de ledematen het bevatten. Enzovoort. Ik zeg u dat ik ben Cleopatra, de koninklijke aan de honden prijs gegeven, moeder Jesabel!

En zij begon heel hard te blaffen als een hond, en hield niet op, tot 's avonds laat gendarmes kwamen uit de stad. Die hebben haar naar 't gekkenhuis gebracht. Dat had ze van haar zwijgen.'

Terwijl het bedrijvige besje sprak, kwam boven een der daken 't schuimwit van de maan-bij-dag te voorschijn. Het zou weldra avond zijn. Bruusk keerde ik mij om.

'Nu wit ik weg!'

'Je vindt het zelf nooit. Langs hier. Ik hou je niet meer vast. Maar zeg alleen dat je me nu vergeven hebt.'

'Langs hier? Ik kom nooit tussen al die schuttingen vandaan. Ga voor... Toe nou.... toe moedertje...'

In mijn angst om weg te komen, om toch vooral niet met het vallen van het donker daar te zijn, begon ik haar veel zachter, vleieriger toe te spreken En ook omdat door deze vrees de afschuw was geweken, die ik eerst gevoelde voor het oude kamferachtige wezen.

De begijn schudde tevreden met het hoofd: 'Zo is het goed, zo is het goed. Dan zal ik je nog even laten zien waar onze Mater woont. Niet dat het je iets zeggen zal.... Je bent nog niet volleerd... En op de wereld is geen man die kan begrijpen welke zonden huizen in een vrouw. De verleider is de domme wachter van een dierentuin, die alle kooien van de wilde beesten en de slangen openzet, en verwonderd is dat hij zelf om zeep gebracht

wordt. Domme, domme jongen. Zo. De Mater woont hier achter deze muur.'

Hier was de rij van houten schuttingen onderbroken door een hoge stenen wand die aansloot bij een huis dat slechts een weinig groter was dan de andere.

'En de Mater?' vroeg ik. 'Hoe kan een mens in godsnaam... Is ze ook zoals de anderen?'

'De Mater heeft een stenen muur. Geen sterveling kijkt daar doorheen. Natuurlijk heeft ze haar geheimen. Maar die zijn zo diep, dat er geen woorden voor bestaan. Er zijn misdaden zo verschrikkelijk, dat ze geen naam meer hebben. De Mater kent ze, omdat zij ze alle heeft bedreven. In haar tuin bloeit ieder jaar een stekje van de Boom der Kennis. Niemand kan het zien, want niemand laat zij in haar woning toe; en zij alleen heeft het recht, want zij is 't hoofd hier. Alleen, soms op een lentedag, dan stijgt een lichte violette walm op uit de bloesems van het tuintje, en je ruikt het overal; soms lijkt het damp van stromend bloed, soms sprenkels van lavendelwater, soms geurt het zwaar als teerlucht. Ik heb opgemerkt dat altijd kort daarna het weer betreft, een zware regen valt, en alles is weer over voor een jaar. Gelukkig. Als het langer duurde, dan zou 't in deze hof niet uit te houden zijn, het zou een dolhuis van verschrikte, ongetemde wezens worden. Een dolhuis, zeg ik je. En nu... je hoort het sjirpen van de krekels in de tuinen, het fluiten van de waterketel bij Gertrudis en het snorren van de naaimachine in de kamer van Semphronia. Soms zit er zelfs een leeuwerik in de heesters op het plein. En iedereen gaat zo zijn eigen weg, en wacht en wacht. Als op een kerkhof des morgens vroeg.'

'Geen kerkhof, een hel!'

‘Neen... Ach, je hebt het niet begrepen. Wat ben je dom. Wat ben je dom gebleven. Toen al was je zo... je had mij moeten ranselen.... je had het moeten zeggen, dat ikzelf je binnenliet.. Ik zou voor je gekropen hebben, je slavin geweest zijn. Maar je zweeg. Waarom ligt het in de mannaard om voor gekruisigde te spelen?’

‘Opdat de schare der vrome begijnen niet zou uitsterven,’ zei ik hard.

De oude vrouw bleef even stilstaan, in gedachten.

‘Werp geen blaam op onze vroomheid,’ murmelde ze.

‘Er bestaat geen vroomheid zonder zonde. Geen wáre vroomheid... Want wij bidden, kussen onze beelden, doen de werken van barmhartigheid; maar wat wij in de wereld wonnen, is voor altijd onze last geworden.’

Voor een grijze stenen poort hield de begijn stil.

‘Hier doorheen. Dan ben je in de stad,’ sprak zij. ‘Ik zou best even buiten willen piepen. Maar als de Mater dát te weten komt...’

‘Wat dan?’

‘Dan krijg ik op Pasen mijn fles Samos niet.’

Zij trok het poortje open, en het straatlicht viel heel blank en gouïg op haar ouwelijk gezicht. De witte muts scheen lichtend als een aureool. Nog even lichtte zij haar knokig-kromme vinger op: ‘En mondje dicht hoor!’

’t Knarsen van de poort klonk pijnlijk in de zangerige stilte binnen in de hof. Kinderlachen klaterde vanuit de stad, werd luider toen de oude vrouw kuchend de poort sloot.

Ik stond als in een nieuwe wereld, herademend. Zeldzaam blank en open lag de winkelstraat. De eerste etalagelichten gingen aan.

Op het einde van de straat zag ik de overkapping van

het station.

Later ben ik nooit meer in Woldry geweest. Maar wanneer ik aan de misdaad denk, mijn zoon, dan is het telkens weer het haast van deze wereld afgestorven, even trillende gezicht van een begijn, dat ik voor mij zie. Een samenvloeiing van al de visioenen die ik door de reten zag; melkwitte handen die borduren, bloemen vermorzelen; lippen die de namen van Romeinse martelaren prevelen. Ik snuif lavendelgeur en wierook op, en proef de stilte van het graf.

Eurydike

‘Gebarsten is het vlies der regenboogkleuren dat de dagen omspannen houdt. De dag is gebroken, alles vloeit weg uit de druppende wereld, en waar zich mijn handen nog baden in uitstromend zonlicht, verlies ik je beeld in de sterren van 't schervelend vijvervlak, o mijn geliefde.

Donkere stromen die tussen mijn hart en de Hades hun blanke verraderlijkheid komen storten, hebben de dromen, de lichtende dagdromen en het ontzettende schouwspel van wakende mensen in helwitte nachten, weggespoeld, weggewist. Staalharde spiegels vlijmen zich tegen de opaalharde open, die blind en verstard je nog zoeken, o mijn geliefde.

Alle geluiden zijn zonder betekenis, want zij missen de klank van je naam. Ze beduiden het roepen van een die in stormwind een naam schreeuwt; de meeuwen en golven, de leeuwen der diepten, de wolven des doods spelen met rafels van kreten. Vergeten, vergeefs heeft

mijn stem je gesmeekt weêr te keren, o mijn geliefde.

Je hebt je gebed in de duisternis, jaren-ver, daar waar geen handen ooit reiken, en zelfs van mijn sluipende denken de stappen je niet meer genaken kunnen; daar waar de dekens der nacht ondoordringbaar zich in de gebergten van duisternis hebben verloren; daar slaap je, met donkerten in je armen gewiegd, o mijn geliefde.

Aan mijn voeten kruipen de hagedissen, de basilisken en duizendpoten, die uit de voegen der onderwereld hun legers ontvlucht zijn. Zelfs zij, de kille en klamme gedierten, zoeken bij 't aanbreken van deze droevige lente het licht. En jij, mijn geliefde, die eens uit de schijn van een wijn-rijpe zomer getreden zijt, warmer dan zon in je witzijden kleed, je keert niet terug, niet terug...

Ik weef uit de tonen die windvlagen over mijn snaren strelen een deel van het schimmenspel: eens waren jij en ik immers tastbaar bijeen, immers dicht aan elkander gedrukt? Mijn armen vinden alleen nog de luchtige ijle, de afgrond die overal gaapt nu je weg bent. Mijn lichaam is nog naar je vormen gebogen, maar steunloos; verlangen dat licht als de herfstdraden wegdrijft; een dobberend wrak. En een wereld schreit luid in de verte om jou; het ruisen der zee.

Je hebt in de eeuwige slaap ook alle herinneringen medegenomen. Geen enkele bleef mij gespaard. Van het spel op de weide weet ik alleen hoe je voeten voorbijgingen; van de extase in 't bruidsvertrek enkel het lome ontwaken toen je reeds weg was; en van de verlorenheid binnen je moederschoot enkel de leegte.

Mijn paden gaan over de zaadvelden thans. De aarde is vettig, vol groeikracht, en overal dampet met de dauw

ook de geur van een bottende zaailing. Waarom ben jij alleen zwanger van duisternis, woont in je schoot niet meer de eierstok voor miljoenen geslachten, sluimert het embryo dat zich uit mij heeft gevormd, als een onvindbare parel binnen je schelpen?

Eeuwige groeikracht? De dwazen die zich ten dans scharen met hun vriendinnen, mogen geloven dat zij in hun leden nog levensmacht voelen. Ik weet hoe al mijn sappen gestold zijn bij 't ijzige staren waarin ik je ogen zag breken. En elke dag breekt zo de zon stuk en morst alle regenboogkleuren over de zwarte der vergetelheid. En ik snak naar het einde.'

Op een heuvel, omringd door golvende weiden en heestergewas, zit een man met zijn vele gepeinzen die keren en keren, een uitweg zoeken naar open kieren in het verleden, jachtige mieren die nergens een doortocht meer vinden en door elkander krioelen. Een blondgouden zon stijgt naar de middag en zet gloeivleugen tussen zijn lokken. Een lijster zingt achter de blaren, een hond snuffelt rond en kwispelstaart. Verderop blinkt de rivier als een zilveren band.

Orpheus staat op. Onzichtbare dingen bewegen zijn handen en voeten, krachten die wonen onder prille knoppen van 't zaaiveld en binnen de oksels der bomen, maanstemmen die uit de aardkluiten fluisteren en uit het ruisen des middags. Zijn schreden gaan langzaam, voorzichtig, de schreden van een die geen wegen meer ziet, en slaapwandelen zelfs het tasten vergeet. Op het lemmet van uiterst verlangen wandelt hij; over het danskoord van uiterste spanning. Dalwaarts draagt hem zijn tred. Dan komt hij voorbij de bosschages, de

milde, zoetgeurige, donkergroen achter hun paarse schaduw. Geen van de hijgende purperbloemen ziet hij. Maar eensklaps staat hij stil, omdat zich uit al deze donkere kleuren het blank van een glanzende naaktheid heeft opgericht, en onder de groet van twee zachtbruine ogen het wonder geschiedt van een glimlach, een berstende kus. Een vrouw.

En al de krachten in Orpheus richten zich op, hij buigt zich voorover, zijn armen heft hij naar haar. Zijn mond zoekt haar blikken, zijn schaapsvacht beroert reeds haar borsten. ‘Eurydike, Eurydike!’ snikt hij. En hoor! Satergelach kwettert op uit al de bosschages. Het meisje duikt schaamachtig weg in de schaduwen. Boven het lachen uit fluit nog de lijster, de middagzon steekt. En weer is een schemer gevallen over de wankel voortstappende man.

Eerst als hij onder, op het vlakke gebied der rivier komt, rust hij een weinig. Hij hoort hoe het water de kiezels langs klatert en speelt in het riet. Hij hoort hoe een kir-lach die duizenden dagen geleden gelachen werd, hier komt verklinken. Wanneer eens de wereld hier openbrak, uit haar meloengeur de schoot van de nacht werd ontbloot... en ‘Eurydike, Eurydike!’ schreeuwt hij over het water.

Maar spottende echo's die in het groen van de oevers wonen, roepen terug: ‘Dike, Dike!’ En smoezelend stoten de saters, die ongemerkt achter Orpheus gekropen zijn, elkander aan: ‘Wat wil hij? De dode of het recht? Recht zal hem stellig geschieden!’

De luisterende, tot aan de opperste sferen te luisteren gespannen oren van Orpheus horen niets anders dan:

‘Dike,’ - de strengste der Horen... Dan staart hij naar

't langzaam vergaan van de middag, verloren voor al het gespot om hem heen, ongenaakbaar voor al de vertroosting die wijnrood geplengd wordt bij 't sterven des dags en het statig begin van de nacht.

De avond heeft hem geborgen tussen de vachten van sluimer en maneschijn. Geelwit stijgt boven de oevers, waartegen het donkere lint van de Hebros kronkelt. de discus van glanzend metaal. Tegen haar koelte bet Orpheus zijn brandend gelaat. Van talloze schimmen en schaduwen is de schemer rondom hem bevolkt, en enkel de glanzende schilferweg die naar de maan leidt, ligt open en bleek te wachten op een die verdoold is. Zij komt toch weder? Eens móet zij wederkomen. De trouw van haar ogen kan nimmer met leugens beleren; het heerlijk-gestamelde woord dat zij kuste in zijn oorschelp kan nimmer tot leugen verkeren; zijn hart dat zich oploste tot een naar alle zijden vervloeid verlangen kán toch niet liegen? De nachtbries spoelt over zijn voeten het kroos en de golfjes, een hand streelt zijn knieën, zijn dijen. 'Eurydike!'

Vesperkapellen, de vliegende vlinderbloemen besteren zijn haar, woelen olieachtige geuren, de weekzoete kamperfoeliearomen te voorschijn. Een boezem buigt zich over hem heen ten kus. 'Eurydike!'

Het maangelaat is tot vlak voor zijn ogen genaderd, hij ziet de aderen lichtblauw, in spiegels zijn ogen, troebel, vervuld van haar beeld. De rivier opent al haar stromen die binnen hem komen, hem heffen, doorgolven. Tientallen handen weker dan dons, en monden roder dan de camelia's die om hem heen hangen, taaie tentakels van armen en benen die hem omvangen, fonteinende geuren uit hem gebarsten en dromen die hem

omwolken, alles verzinkt met hem, alles deinst weg in die éne kreet: ‘Eurydike!’

Scheurende pijnen laaien in al de tedere plekken die hij aan zijn lichaam weet en bewaard heeft voor haar. Hij wordt zichzelf in pijn geboren, hij baart zijn verdriet en het bloed vliet naar alle zijden, kleurt donker de maanlichtplek, zwarter de aarde. Rossige donkere schijnsels doorwaaien de nacht. De omringende zaadvelden huiveren en in de boomkruinen hijgt het orgasme eens stervende, langgerekt, eindeloos.

Wij die, des ochtends vóór het hanengekraai onze legers ontsprongen, vissende aan de bedauwde grasboorden van de Hebros staan, laat ons nog wachten met woorden te spreken, die de bewoners der goddelijke zalen mild moeten stemmen. Ons geworden een betere vangst, door Bacchanten bereid, die het lichaam van Orpheus in stukken scheurden, wijl hij om Eurydike riep.

Zijn hoofd drijft tussen de stromende haren met kroos versierd. Het drijft naar de schedelplaats waar de lijken der ijdele minnaars verbleken; Jokanaën en Holophernes, Daphnis en Chloë, Julia en Romeo.

Spoedt u, spoedt u, blauwgroene golven; omwikkelt hem met het kleed van uw vloeiende warmte. Kust hem waar zich de lippen krullen over het vlasblond begin van een baard; kust hem op de geloken ogen, bloembladen die voor altijd mysterieuze topazen omsluiten; speelt met uw geuren van goudvis en wier, van aarde en rottende waterplanten rondom zijn neusgaten, nimmer meer trillend van hartstocht en ras, en laat uw tritons hun gonzende lokliederen zingen binnen zijn oor-

schelpen, binnen het slakkenhuis waarin zijn denkleven vlood.

Achter u komen de andere golven, de schuimwit gekopte, die wiegelend, wentelend, dralend en drukkend zijn borstkas omspoelen, de twee anemonen tussen de schouders, de gulden verzegeling des navels, en dat waarin al onze vezelen monden, gevoelens uitstromen, gedachten verkwijnen, de heilige phallos. Bedekt hem voor eeuwig, o schoten des waters, o vruchtwater waaruit zijn lichaam herboren wordt. En gaat de andere voor, de kleine door zefir gerimpelde krinkels die zoete verrukkingen tintelen tegen de toppen der vingers en rondingen toveren binnen de tastende handpalm, de dansende vloeren waartegen zijn voetzolen kabbelend treden, de omsluitende putten waarin zich zijn armen gestut door de diepten tot ellebooghoogte begraven. O wateren, stromende wereld, weest hem Eurydike, opent uw kameren, al de zo hevig begeerde bruiloftsvertrekken uws lichaams.

En eerst thans, nu het bruiloftslied is verklonken, de dageraad opengezongen, en Orpheus voorbij, kunnen wij, vrienden, de goden gaan prijzen, elk naar zijn aard. Doch ik raad u karig te zijn met uw woorden, want goden en vrouwen zien meer naar de werken in eenzame tempels en achter de avondgordijnen gepleegd, dan naar het kozend gebazel van woorden. Doch hebt gij behoefte te praten, zoekt de Bacchanten en spreekt tot haar sussende woorden. Niet om de vermoorde, die thans in de Hades wellicht zijn geliefde terugvindt, maar om het erbarmen dat elk van ons nodig heeft, die zich verslingert aan vrouwen en liefde.

Weest bereid!

Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de Here niet doet?

Amos IV:6

Ebenhezer ziet de nieuwe mens

Het eerst trok hij mijn aandacht toen ik nog een kleine jongen was, omdat hij een grote teen miste. De jongens noemden hem daarom Kofi Negentien, maar later, toen ik hem zelf sprak, hoorde ik zijn echte naam:

Ebenhezer Burlington Macdonald.

Ebenhezer was hij gedoopt toen hij lidmaat werd van de Vrije Evangelische Broedergemeente; de beide andere namen waren die van zijn vroegere meesters, want hij had de slavernij nog gekend, en wist zich nog heel goed te herinneren dat hij eigendom geweest was. Hij behield met hun namen ook een heimelijk en blijmoedig ontzag voor zijn vroegere meesters. Toen we goede vrienden werden, ging hij zelfs zo ver te beweren dat ik geparenteerd moest zijn aan de Burlingtons.

De vriendschap tussen ons heeft altijd iets kinderlijks gehad. Hij werkte langs de weg, en ik stond met een vies bundeltje schoolboeken onder de arm in stomme verbazing te kijken naar de afwezigheid van die ene teen. Toen ik opzag, waren Ebenhezer's bruin-belopen ogen op mij gevestigd. Nu wordt hij kwaad, dacht ik. Maar zijn lippen krulden uiteen, en lieten de lach van zijn helwitte tanden vrij. Dan stak hij de spade in de grond, ging wijdbeens staan, stak als een danser zijn rechterhand uit met gespreide vingers, en dan zijn lin-

ker, terwijl hij zei: ‘Vijf en nog vijf.’ En stampend met zijn rechtersvoet en met zijn linker: ‘En vijf en vier... is negentien. Heeft de kleine blanke dat ook op school geleerd?’

Wij lachten samen luidop, tot ik vroeg: ‘Maar hoe komt het van die ene teen?’

Ebenhezer ging zitten op de zandhoop die hij juist gemaakt had, en begon een van zijn duizenden verhalen. Hij was in 't bos op jacht gegaan naar armadillen die je roosteren kunt in hun eigen pantser. Het is geen moeilijke jacht, maar elke armadil leeft in zijn hol tezamen met een slang, als man en vrouw. Als je het ene dier gevangen hebt, word je achtervolgd door het andere. Hij had niet aan de slang gedacht, had plotseling de dodelijke beet te pakken in zijn grote teen. Hij wist dat slechts één middel hem nog redden kon, en sneed zichzelf die teen af met zijn kapmes.

‘Ik heb hem in mijn zak gestopt en meegenomen,’ zei Ebenhezer, ‘en ik heb er een middel van gemaakt tegen slangebeet. Tegenwoordig lopen ze weg als ze mij zien of ruiken.’

Zo begon onze kennismaking.

Toen wij elkaar reeds vaak gesproken hadden, ging ik eens met hem mee naar huis. Hij had daar een dikke, goedmoedige vrouw, iets lichter van kleur dan hij; de oudere mensen noemen deze soort ‘rooie negerinnen’. Hij had ook een klein jochie en twee dochters, die iets ouder waren dan ik. ‘Zij zijn al op de katechisatie,’ zei hij, ‘en ze leren al de Bijbel lezen.’

Op dat ogenblik interesseerde het mij matig, en was het mij alleen maar om Ebenhezers griezelverhalen te

doen. En hij spaarde ze mij niet. Nu eens waren het verschrikkelijke jachtavonturen, dan weer drastische scènes uit de martyrologie van al die honderden plantageslaven: losse episodien uit het zwartboek van een arische overheersing. Maar wat wist ik er destijds van? Ik herinner mij alleen de schittering van zijn ogen, wanneer hij vertelde van de ‘Spaanse Bok’ die hij als een jongen van mijn jaren in het Binnenfort kreeg toegediend voor een diefstal die ‘de kleine Heer’, het zoontje van zijn eigenaar, begaan had. Een enkele maal ontstond er interruptie, zoals bij het verhaal van de neger die met een haak aan een van zijn ribben werd opgehangen wegens een brutaliteit.

‘Schei toch uit,’ riep zijn vrouw vanuit het keukentje, met een gekreun van walging. ‘Ik weet niet wat voor plezier je erin hebt om witmanskinderen met zulke smeerlapperij lastig te vallen!’

Ebenhezer draaide grappig met zijn ogen, gaf mij een knipoog en zei toen waardig: ‘Ma Cora, zeg geen smeerlapperij. Staan dergelijke verhalen dan niet in het woord Gods?’

Ma Cora antwoordde slechts met een smak-geluid dat het duidelijkste blijk van haar tijdelijke verachting was. Maar Ebenhezer liet niet af, en riep zijn oudste dochter. ‘Zoek het verhaal van Jesabel en Achab, en lees het voor. De slaventijd was kinderspel; maar dit...’

Doch als een tweede Jesabel verscheen Ma Cora nu zelf ten tonele en zei: ‘Hoor toch eens Ebenhezer... De soep is klaar.’

En het heilig boek bleef ongeopend.

Eens werd het zwarte knaapje ziek, en stierf na enkele dagen. Ma Cora in het donkerblauw gekleed, zat nu

een avond lang te schreien in een hoek, en de tweedochters, Thisbé en Mariposa, spraken alleen fluisterend met elkaar, of spelden halffluid blad na bladzij, met hun zwarte bleekgetopte vingers bij het moeilijke woord.

Ebenhezer rookte uit een stenen pijpje en zon op al zijn godsdienst. Halve spreuken ontsnapten hem: ‘Wie de Heer liefheeft...,’ en na vijf minuten zwijgen weer een ander: ‘Bewaart uw ziel...,’ en na een poos weer: ‘Niet mijn wil, Heer...’

Hij zei dat, zonder acht te slaan op mijn aanwezigheid, en zonder dat een van de anderen opzag of ook maar schijnbaar naar hem luisterde. Tot op een avond Ma Cora uit zichzelf opstond en zei: ‘Een mansneger is toch een onbehouden iemand. Heb je geen hart, Ebenhezer, om dat witmankind hier avond aan avond te laten komen, en te doen alsof je sterfhuis houdt?’

‘Ik ken geen verhalen meer,’ zei Ebenhezer.

Maar de vrouw sprak energiek: ‘Kom tot je zelve, neger.’

En met een hope stem, die toch even beefde, begon zij het oude lied:

*Ik toefde lange jaren, totdat de wagen kwam,
de zoete wiege-wagen, die allen medenam.
Mijn vader en mijn moeder, mijn zuster en mijn kind,
mijn broeders en mijn magen, en reeds zo menig vrind.*

Het was een hard en helder lied, waarvan de weemoed uitgesponnen scheen over zovele intervallen, waarin de stem van bevend-hoge tonen naar een doffe diepte dook, en daar gewiegd werd door het zachtjes op en

neer gaan van Ma Cora's hoofd, en door een licht bewegen van Ebenhezer's vingers. Hij zong niet mee, maar toen het refrein kwam: 'Wagen, wagen, zoete wagen,' en ook de beide meisjes het koraal, driestemmig nu, ten einde zongen, bewoog zijn ganse bovenlijf en ook zijn handen; als een vreemde, priesterlijke dans op het trage rythme van zijn moeizaam weggeslikte snikken, was dit bewegen.

En nu eerst werd het mij te machtig, werd ik bang voor sterven en voor mensenleed dat ik nog niet begreep. Op 't stille pad hoorde ik in de verte nog, hoe moeder Cora's scherpe stem een tweede lied begon.

'Wat zal het schoon zijn, wat je allemaal daar zien zult in het blankenland,' sprak Ebenhezer.

'Nou!' zei het jongetje van twaalf. 'Er zijn auto's, grote treinen, vliegmachines. En heel hope huizen waarin wel honderd mensen kunnen wonen.'

'Zorg dat je niet verdwaalt,' antwoordde Ebenhezer.

'Het moet er wel ontzaglijk prachtig zijn. Maar ik zou toch bang zijn om het mee te maken.'

'Ik ben niet bang, oom Ebenhezer.'

'Een witmankind behoeft niet bang te zijn. Al ben je hier geboren, ginder ga je alles leren, en je zal als een grote gentleman terugkomen. Ik hoop het, en misschien zal ik het nog beleven.'

'Misschien. Ik zal je schrijven hoe het gaat.'

'Natuurlijk zal je schrijven. En vergeet dan niet mij te vertellen wie je vrienden zijn, en of je daar misschien ook des avonds bij een oude man gaat zitten om te luisteren naar zijn gepraat. En als dat zo is, zorg dan dat je Ebenhezer niet vergeet. De Heer geleide je op al je we-

gen, massah!’

Het was de eerste keer dat hij mij ‘massah’ noemde.

Een vrije neger noemt een kind geen meester meer; maar op het ogenblik van afscheid voelde hij misschien hoezeer het kind zijn hart overmeesterd had, en dacht hij mogelijk aan later, als zijn vriendje dandyachtig en vereuropeaniseerd terug zou komen, en op gemelijke toon zou zeggen: Ebenhezer haal mijn wandelstok.

Een blikken trommel gaf hij mij tot afscheidsgift. Er lagen vruchten in en confituren door Ma Cora zelf gekookt; ook een nieuwe catapult; gelijk aan die welke Ebenhezer vroeger al eens voor mij gemaakt had. En op de bodem een papiertje dat hij Thisbé had laten schrijven: ‘Gelijk David overwin den Goliath en alle Philistijnen.’

‘Je mag het briefje eerst lezen als je op de boot bent,’ zei de oude neger. Maar toen ik het daar las, kon ik zijn koninklijke wens nog niet begrijpen.

Bijna twintig was ik, toen ik weer terugkwam uit Europa. Er was veel veranderd in het land, en veel voor Ebenhezer. Ma Cora was gestorven als een vrome ziel, en hijzelf had een kort grijs baardje, en liep nu meestal met een stok. De oudste dochter, Thisbé, was getrouwd met een plantageneger die rubber tapte in een bos, en die zo nu en dan ook goud zocht, als er weer een nieuwe mijn ontdekt was. De andere, Mariposa, diende bij mijn oom, en was een mooie jonge vrouw geworden.

Toen ik Ebenhezer terugzag, heb ik hem het eerst weer herkend aan zijn ontbrekende grote teen. Hij was zeer vriendelijk, maar spoedig zag ik toch, hoe het vertrouwen was verdwenen dat alleen een kind genieten kan.

Geen enkele geschiedenis heeft hij mij meer verteld; hij klaagde slechts over zijn schoonzoon:

‘t Is een neger zonder maar een cent geloof; hij leeft zoals een wild dier maandenlang in 't bos. En als hij in de stad komt, verkwist hij al zijn geld in twee, drie dagen. Als Thisbé niet uit wassen ging, kon ze niet leven met haar kleine negers.’

Dit huwelijk zat hem dwars. Steeds als ik hem ontmoette, begon hij weer opnieuw daarover. En enkel Mariposa, die des avonds naar hem toe ging, scheen zijn troost. Van haar vernam ik later, hoe de teen van Ebenhezer niet door een slangenbeet verloren ging, maar doordat zijn vroegere heer hem eens ‘per ongeluk’ in haast geraakt had met een scherpgepunte wandelstok. Hij heeft het niet ontkend toen ik hem naar de waarheid vroeg, maar zei alleen, dat al de jonge negers tegenwoordig niet meer wisten wat ze moesten zeggen en waarover zwijgen. Vroeger, in zijn slaventijd, waren de negers beter gemanierd. En hadden ze meer hart. ‘Maar Ebenhezer,’ zei ik, ‘klijk eens naar je dochter. Ze draagt schoenen, draagt op feesten zelfs een hoed; ze leest de Bijbel voor, hoeft op landskantoren niet alleen een kruis te zetten als haar naam. Is dat geen vooruitgang?’

‘Ik tel het voor een niets, mijn massah,’ antwoordde de oude man. ‘Hoe kan een geleerde blanke als gij zijt, het tellen? Met de eerste de beste neger gaan ze mee en maken kinderen, en denken niet om godsdienst of om kinderplicht. Hun moeder droeg een doek, heeft nooit een schoen gehad; ge hebt haar zelf gekend als kleine heer... Was ze niet braaf en beter dan het zwarte vrouwvolk van vandaag?’

Een andere maal hoorde ik nog juist de woorden die zijn getrouwde dochter mee naar huis kreeg: ‘Zeg aan die nieuwe neger die je man is, dat hij zich als een blanke kan gedragen zoveel hij wil, hij blijft niets anders dan een slaaf die weggevlucht is in de bossen en die in de grond naar goud wroet als een miereneter en een powies. Zeg hem dat zijn broek en jas en bruine schoenen hem nog niet verschillen laten van een aap, zolang als hij zonder een godsdienst leeft, zijn geld verbrast, en met zijn zatte vrienden door de stad in auto's rijdt.’

Nog stond de ouden Ebenhezer met zijn opgeheven handen als een zwarte Jeremias voor zijn zwangerzwarte dochter - de profeet van een verdwenen ras - toen hij mij zag en boos naar binnen ging.

De schoonzoon ontmoette ik nog diezelfde dag. Hij had twee gouden ringen aan zijn vingers en een ringetje in 't oor; hij zwaaide met een wandelstok en dopte sierlijk toen ik bij hem was. Toch liet hij mij weer even aan de oude Ebenhezer denken, toen ik zag dat hij geen sokken droeg. En op mijn vraag hoe 't met de zijnen ging, gaf hij ten antwoord: ‘Thisbé moet bevallen deze week, en de oude man is nog niet dood. Ik heb de vorige maand zesenvestig gram goud gevonden, en weet u reeds dat Mariposa de concubine is van een blanke ambtenaar?’

Ik gaf hem een sigaar, en uit de diepte van zijn linnen vestjeszak werd na de geparfumeerde zakdoek zowaar een gouden sigaretten-aansteker voor de dag gehaald.

‘Zo heb je in 't bos tenminste nog wat luxe,’ zei ik.

Maar de nieuwe neger lachte om mijn ironie en sprak:

‘Geen auto's en geen bars. Het is een negerland daarginder, sir. Als de regering maar wat meer beleid had...’

Ik denk dat Thisbé's zoon over een jaar of tien zijn vaders advocaat zal zijn; in ieder opzicht. Als de oude Ebenhezer reeds voorgoed verdwenen is...

Geradbraakten

Op de nachtweide leunen de koeien de koppen op elkanders nek; het kwijl trilt in lange draden met de wind; een groot en donker dier zinkt op de knieën. Paardenhoofden dalen zwaar en diep in hunne ruiven. Ook de soldaten slapen, geleund tegen de affuiten, of houden het kanon omklemd als ware het een vrouw.

Deze jaren zijn bitter en onze nachten leg als al de groeven die men maken moet voor hoge huizen. Nog zijn allen grondbewerkers die in kelders slapen. Ieder heeft zijn hoek, en kust de vochtigheid der aarde. Anders niet.

Ergens door het in nacht verloren land loopt er een weg, waarover ruiters naderen. Drie mannen rijden, rijden, rijden, komen uit de nacht, verdwijnen in de nacht, wie weet hoe lang zij reden. Telkens weer verloomt de paardentred en wordt ze elastisch, vloeiend. Een ruiters poogt de teugels strak te trekken, maar zijn vuist zinkt krachteloos terug tussen de warme manen; stijf blijven zijn benen, zodat geen spoor de flanken raakt. Slechts zijn stem probeert nog flauw te zeggen: 'Ay-ay-ay,' de beide anderen kijken zelfs niet op, alleen het paard doorschokt een plotselinge huivering om dit klagen.

Verder rijden, rijden, rijden. Stapvoets op de klinkerwegen, en dan trachten in galop te komen op het zach-

te zandpad, dan weer stapvoets, nu de maan het land beschijnt en even, onder hun zwarte hoedrand, zonder een bewegen van het hoofd, de ruiters op elkaars gelaat de laatste trekken van versombering trachten te ontdekken. Een kucht er met een droge kucht het zand weg uit zijn keel. Ze komen nader bij de lichten van een plaats, waarvan de naam hun nauwelijks bekend is. Naar wat geeft een naam voor wie zozeer vermoeid is. Langs de hacienda's, langs de loodsen rijden ze; bij alle poorten slaan de honden aan, onmiddellijk stil wanneer de drie voorbij gereden zijn. Een hanenkoor ontwaakt en zinkt terug in schorre stilte. En de drie gaan verder, stapvoets maar gestadig, waar de lege duisternis opnieuw begint.

Het is warm, en warmte maakt de nachten lang. Er komt geen einde aan dit rijden. Hoe lang nog? Waarheen? De paarden kennen haast vanzelf hun weg. De middelste der ruiters houdt zijn teugels niet meer vast. Ze bengelen als slappe touwen om de paardennek en even slap als beï zijn armen hangen langs zijn lijf. Weer zijn zij bij huizen waar uit kieren en de open ramen van balcon een gelig licht geïriseerd naar buiten straalt.

De oudste ruiter zucht, het is of die in 't midden wakker schokt, de derde spuwt opzij. Zo vermoeid zijn hun paarden, dat ze nu gedrieën bijna met de flanken aan elkaar geprest en laars aan laars de plaats door rijden. Tot opeens een paard de oren spitst en de andere twee hun stap versnellen, zonder dat de ruiters het nog merken. Eerst voorbij de grote hacienda horen zij, hoe uit de verte relle castagnetten en het dreinzelen van tamboerijnen klinkt. Slapen ze, de ruiters, of is dit eerst het ontwaken? Even wenden zich de paardenhoofden wat

opzij, dan zijn ze bij het huis waaruit muziek klinkt, en waar, boven het gedempt rumoer van slaperige feestelingen, nog de stem laait van een late zangeres.

Halt dan maar.

De paarden staan te beven, schuren zich de houten wanden langs met laatste krachtsinspanning. Een wrijft zich het hoofd aan een balcon-zuil en doet alle halsterijzers rinkelen. Daar het nacht is, hoort geen mens hoe de ruiters kreunen om de pijn bij 't uit het zadel stijgen na zovele dagen rijden. Zelfs niet van elkander weten zij de pijn en ook de paarden weten het niet; deze slapen reeds, op benen die nog even schokken, zonder dat het lijf beweegt.

Ze komen in de zaal, wat aarzelend, maar fier toch door het rinkelen van de sporen en de zwier van zuidelijke ruitdracht. Grote, donkere vrouwenogen zien hen aan; een diepe altstem juicht hun: 'Welkom, welkom' toe. De ruiters kijken door nauwe oogspleten naar het gebaren van vijf jonge vrouwen, jonge en bijna jonge, en twee mannen, die zo goed als dronken, morsen met hun glas en onverstaanbare dingen zeggen.

De vrouwen schuiven hun rieten zetels toe, waarin zij zich gemakkelijk laten neervallen; er schuimt rode wijn in hun kroezen; een vlammetje brengt blauwe rook uit de sigaren en de frisse geur van havana vermengt zich met het zinnelijk zoet dat uit de vrouwen dwaalt. Ze trachten een gesprek met de ruiters te beginnen, maar deze knikken slechts beamend, of schudden van neen, of halen de schouders op om te beduiden: 'Wat geeft dat.' Alleen de korte, gedrongen ruiter zegt een enkele maal zijn stopwoord: 'Ay-ay-ay,' terwijl hij de as van

zijn sigaar aftikt.

Opeens is er een helblonde vrouw, rank en lenig, die overeind staat, schuin over de tafel geleund, naar de jongste der ruiters heen. De zijde, die duidelijk de spitsen van haar borsten doet vermoeden, beroert zacht als een ademtocht zijn gezicht. Hij begint te dromen, en langzaam, eerst nauwelijks merkbaar, dan rhythmisch en zeer elastisch, begint de vrouw te wiegen met haar heupen. De zijde verritselt en de ander verliest zich gans in zijn onbestemde dromen, welke zich aftekenen ergens tegen het verweerde plafond. Tot hem de sigaar uit de mond valt en de vrees voor het vuur hem wakker doet schrikken. Dan beginnen twee vrouwen die het verst van hem af zitten, luidkeels te lachen, terwijl ze met de castagnetten klepperen.

Een der dronkemannen stoot een borrelend gebral uit, de ander gaat een weinig verliggen. Nu is het een mager, zwart vrouwtje, dat omwikkeld met helgekleurde doeken begint te dansen, vlak voor de drie, wuivend met haar lange wimpers naar elk der bijna slapende mannen, voor wie de glinsterlichten in haar zwarte ogen dansen als verschietende sterren. Haar armen zijn heel bleek en lang en buigzaam. De mannen moesten haar geheel om zich heen wikkelen, om ergens het duister opnieuw te ontdekken. Maar waarom?

Midden in het deinen en op de cadans van haar bewegingen strekt zij de armen naar een van hen, nodend ten dans. Maar lui achteroverliggend slaat de ene ruiter met zijn hak tegen de grond, zodat zijn spoor een schrille schram trekt, die nog narinkelt, en de danseres, verveeld door zoveel achteloosheid, zich naar zijn makker keert.

Het zijn niet meer haar armen die hem roepen, 't is haar ganse lichaam. Zij is een geurige donkere rook, die om hem heen wijlt; zij is overal tegelijk en 't is alsof de mannen moeten tasten om zich niet geheel in haar te verliezen. Zulke vrouwen zijn het schier tastbare begrip 'aanwezigheid.'

De kleine ruiter strekt zijn handen uit; echter niet naar haar, maar naar zijn kroes, die hij met lange overhaaste teugen ledigt, zodat je het klokken van de wijn hoort in zijn keel. De twee andere vrouwen, dicht bij het buffet gezeten, zien met spot in de ogen elkaar aan. Doch onverwacht heeft het jongste vrouwtje, dat bescheiden in een hoek was blijven zitten, zich met één sprong op de knieën van de lange ruiter genesteld. Zijn gezelschap zegt: 'Ay-ay-ay!' Maar met haar lachen, kinderlachen is het, weert zij elk protest.

Zij heeft iets van een kleine vogel, die zich op een veel te grote tak geplaatst heeft. Spits is haar gezichtje. Is ze nog een kind? denkt vaag-afwezig de oudere ruiter die haar warmte voelt aan zijn bezwete borst. Maar kleine woordjes die ze spichtig fluistert aan zijn oren, logenstraffen die gedachte. Half maar hoort hij hun geluid, maar iets in hem verbindt die woorden met de stemmen van heel andere vrouwen, uit verbleekte jaren. De kleine ruiter gaapt. 'Kom met me slapen,' zegt de blonde vrouw, die naast hem staat.

'Nee,' antwoordt de ander bars en langgerekt.

'Waarom niet, lieveling?'

Het wordt penibel, en om in die geel-doorlichte rook de stemming weer te verinnigen, tokkelt een der rosse oudere vrouwen een gitaar en de andere zingt alweer, te luid en bevend. Het meisje op de knieën van de oude

ruiter zet zijn hoed af, die zij alle drie als teken voor hun onwil tot intimiteit nog hebben opgehouden. Peper-en-zout-kleurig haar ziet zij, misschien denkt ze aan haar vader, en ze vraagt: ‘Hoe heet je?’

‘Leonard.’

‘En ik heet...’

Ach, hij luistert niet meer, denkt zij. Aan haar schouders is zijn hoofd gezonken en hij ademt rustig en zeer regelmatig, want hij slaapt met open ogen. Stil laat zij zich glijden van zijn knieën, voelt de slapheid van zijn lichaam, trekt een pruimenmondje.

Als ze langs de oudere vrouwen gaat, zegt een van hen minachtend: ‘Ook al zat!’

Heftig schudt zij echter 't hoofd, zodat de lokken dwarrelen, en verklaart niet zonder wrevel: ‘Neen, vermoeid.’

Dan gaat ze heen.

De andere vrouwen talmen halfbesloten, en de blonde die gelijk een winde om de kleine ruiter heen spiraalt, schijnt hem haast op te tillen uit zijn stoel. Zij omhelst hem, er zijn ongekende wijdden van begeerte en van vreemd-pril geurende aarde om hem heen gekomen. Om zijn borst en schouders voelt hij spieren zich verstrakken, bloed stijgt hem naar 't hoofd, 't is of hij dronken is en iedere vermoeyenis plots afviel.

‘Goed,’ zegt hij, als met een kloek besluit, en schuinsweg over hem kijkt triomfantelijk de blonde vrouw naar haar vriendinnen, en gearmd gaat zij een paar seconden later met de ruiter door de voordeur heen.

Ze komen in het huis, waar het niet nodig is het licht te ontsteken. Heldere maneschijn spreidt schemerlichten

in de sobere kamer, op het witte bed. Zij zien elkander aan, de vrouw begerig, de ander dof. Hij gooit zijn jas uit, tracht zich uit te rekken, werpt zich achterover op het bed. De vrouw begint zijn lokken weg te strelen. Onwillig, met gesloten open schudt hij zijn hoofd. Hij is verdoofd en weggezonden in een zwarte, eindeloze diepte, waarin hij steeds dieper zinkt. Het besluit is slaap geworden. Zonder droom wellicht.

De vrouw ontkleedt hem, ziet bewonderend naar de zware spierenbundels van zijn armen, borst en dijen. Hard en ruig en zwaar is hij. Noch haar kussen en omhelzingen, noch 't hete ademen en 't hese fluisteren weten hem te wekken. En wanhopig balt de vrouw haar vuisten. Tranen blinken in haar ogen als zij zich naast hem te ruste legt.

Eén keer nog verroert zijn hand zich zoekend om haar schouders, maar vergeefs beweegt zich lenig en gespannen al het leven in haar. Krachteloos valt de sterke arm terug; terwijl de maneschild verdwijnt, is 't of het mannenlijf steeds dieper wegzinkt in matras en kussens.

Niemand weet hoe traag of snel de uren gaan. Uit de danszaal zijn de beide dronkemannen plotseling verdwenen en een ogenblik daarna de beide oudere vrouwen. Maar het kleine vrouwtje dat gedanst heeft, blijft. Nog is alle dans niet uit haar ledematen weggeweken, plotseling kan zij opstaan, twee, drie passen doen en dan weer heel behoedzaam zitten op de grond, dichtbij de zwarte, grijsbestofte laarzen van de ruiter op wiens mager en door weer en wind verstrakt gelaat een vleug van vriendelijkheid zich verder spreidt naarmate 't leger wordt in deze zaal. Zij spreken weinig. Soms is enkel maar het regelmatig ademen van de oudste ruiter

hoorbaar. Soms last de ander achteloos zijn vingers spelen door de haren van het vrouwtje, dat dan stil en klein probeert te zijn, en kaarsrecht zit, zonder te leunen.

‘Het is nog ver,’ mompelt tot zichzelf de ruiter.

Het vrouwtje antwoordt voor zich uit: ‘t Is goed om heel ver weg te gaan.’ Dan zwijgen beiden even, voordat de ander weer vervolgt: ‘Men moest nooit moe worden.’

‘Misschien.’

Het wordt nu stiller nog; het ademen van de slaper is ook nauwelijks hoorbaar meer. Het vrouwtje en de kleine ruiter, bij elkaar gezeten, staren naar hun eigen dromen in de duistere kamerhoek. Minuten trippelen stil als muizen.

Als in de verte een onbestemd gerucht de stilte stoort, zegt 't vrouwtje: ‘Wacht, ik zal een bed hier voor je spreiden, naast je kameraad.’

‘Het is al bijna dag,’ antwoordt de ruiter. ‘Ik ben veel te moe om nog te slapen.’

‘Ach...’

‘Over enkele uren gaan we verder. Ga jij slapen.’

‘Neen, ik ben niet meer moe,’ lispelt zij.

De ruiter ademt diep, dat breed zijn Borst zich uitzet. Hij rekt zijn armen uit, staat overeind, en bijna even vlug staat nu het vrouwtje naast hem.

‘Bijna is het dag,’ zegt hij, naar buiten stappend waar de paarden staan. Op de tast herkent hij de eigen knoop waarmee zijn merrie vastgebonden is. Reeds zit hij in het zadel, ziet van boven of het vrouwtje klein en huiverend, overrijp van waken, op de dorpel. En hij tilt haar, eer ze 't weet, in 't zadel vóór hem, en ze rij-

den in een kalme draf de witte dauw in, die zeer koel en sterkend uit de weiden stijgt.

Als het eerste zonnelicht de wereld blinken doet in prille gloed, zijn alle drie de ruiters in galop al onderweg, zien steeds en met vriendschappelijke nieuwsgierigheid elkander aan om de avonturen van de nacht. Ze denken alle drie: het is een veel te zware tijd voor vrouwen. Maanden later als in Valparaiso revolutie is ontbrand, staan ook de drie die uit het Zuiden kwamen, mede aan het hoofd van't nieuw bewind. Vol vrouwen is de stad. De nachten zijn te kort, er wordt niet meer gevochten. Langzaam keert het oude leven in de Republiek terug; en misschien keren jaren later deze kameraden weer terug naar 't nachtelijk dorp, dat ze, zelf nog niet goed ontwaakt, verlieten toen de meeste vrouwen sliepen.

De gratie der verlossing

Sedert 1823 hebben zich missionarissen beziggehouden met de bekering der bewoners van de Cook-archipel, destijds van iedereen verlaten Polynesiërs die zelden door vreemden bezocht werden, omdat hun eilanden, verstrooid in de eindeloos-wijde Pacific, buiten de gewone scheepsroutes vielen en niet rijk genoeg waren om koopvaarders of kolonisten te trekken.

Maar daar het woord Gods voor allen bestemd is, hebben zich sedert de ontdekking dezer eilanden dappere mannen uit de oude wereld daarheen begeven, om te trachten de in ongebondenheid en ontucht levende wilden de gratie der verlossing deelachtig te doen worden.

Het bekeringswerk, dat zo diep in het leven en de gewoonten der mensen ingrijpt, vordert echter slechts langzaam, vergt tientallen van jaren, voor en aler er werkelijke resultaten geboekt kunnen worden, zodat er voor de ware missionaris geen hogere regel bestaat dan: geduld, geduld en vertrouwen op Gods voorzienigheid. Op de Cook-eilanden wordt het werk op bizondere wijze bemoeilijkt door het feit dat ze nog niet alle werkelijk 'ontdekt' zijn. Zelfs de uitgebreidste zeekaarten van dit deel der wereld zijn onvolledig, want de oceaan is hier bezaaid met schier onzichtbare koraalriffen, die de meeste van de kleinere eilandjes en zelfs enkele van de grotere ontoegankelijk maken. Er is ook al om deze reden geen verkeer tussen de eilanden onderling, en niemand weet precies, hoeveel er buiten de negen bekende nog zijn, en wat zich afspeelt op hun besloten gebied.

Een van de eerste dingen die men daarom ging doen, nadat het missiehuis op Rarotonga was gereed gekomen, was de stevige motorboot - schenking van een welvarend diocees in Engeland - met een tiental christen-Australiërs en twee geleerde paters te bemannen, die tot taak hadden de gehele archipel zo nauwkeurig mogelijk in kaart te brengen, een lijst aan te leggen van het zielen aantal der verschillende eilanden, en na te gaan waar de behoefte aan het christendom zich het dringendst liet gevoelen.

Eerst na deze gegevens ingewonnen te hebben, zou de Hoogwaardige Vicaris Apostolicus de Cook-eilanden vanuit Rarotonga systematisch en afdoende kunnen bedienen.

Onder de heilwensen en gebeden van al hun confraters vertrokken pater Martinus, de cartograaf, en pater Cyprianus, de ethnoloog, om achtereenvolgens Mangaia, Atiu, Takutea, Mitiaro, Mauke, Manuae en Aitutaki te bezoeken, eilanden en riffen wier inwoners een zo volslagen goddeloosheid aan de dag legden, dat pater Cyprianus ervan rilde, en niet het minst onder de indruk raakte van hun melodieuze namen, noch van hun paradijselijke stilte, de weelde van hun plantengroei of de bleekbronzen schoonheid van hun vrouwen.

Terwijl Martinus rekende en tekende, grillige kustlijnen in kaart bracht met een ultramarijn bijna even hel als de zee voorbij de branding der riffen, zat de andere pater in zwaarmoedig gepeins over de dierlijke zeden van deze mensen, die ternauwernood die naam verdienden. En soms verhief hij zich plotseling, door verontwaardiging opgestuwd, en begon hij een predicatie tegen de zee en de wind en de ijverige bemanning, zodat Martinus over zijn kaarten heen glimlachen moest. Maar soms ook, als er een storm opstak, werd er luidop gebeden, want overal rondom schuimde de branding. Uit de golven-valleien piekten verraderlijke punten van riffen, en met de grootste omzichtigheid, zonder veel vordering, moesten ze 't dobberende bootje besturen. Het was een gevaarvolle tocht, die telkens bij iedere gelukkige landing gevolgd werd door nog meer gevaar.

Want nergens vertoont zich de zonde zo naakt en verlokkelijk als op de vruchtbare lagunes en aan de bloeiende oevers van deze verloren paradijzen. Overal Satan's verleiding, het mom van de schoonheid, een duivelse idylle; en overal gruwel; de nachten vol maan-

blonde schemer en rauwe muziek, het dansen van mannen en vrouwen in flonkerende naaktheid, oneerbaar gelach dat hoog opklinkt, nadat de jongens en meisjes hand in hand achter de palmen verdwenen zijn, en de anderen gehurkt om het vuur, herinnerend glimlachen. O, de lascieve nachten op deze eilanden, gruwel zijn ze; en gruwel de dagen, wanneer uit het bloesemig dauwen de mannen zingend te voorschijn treden, een bloem in hun haar, en de vrouwen glimmed van olie en zon op de punten van hard gepolijste borsten, schuifelend licht op de nobele welflijn van heupen en buik laten glijden. Over de palmkronen zwiert de boemerang sierlijk terug, heeft het daglicht gewekt. Alles is rose en goudlicht, alles wordt zilver en blauw. En weer klinkt gelach van de aardemensen. Sappige vruchten, sappige monden; kokosmelk en strakke tepels; laurier en camelia's, donkere ogen en kirrende stemmen... al deze dingen herinnert zich Cyprianus wanneer hij beangst uit onrustige dromen ontwaakt.

Tot de zwijgzame tekenaar spreekt hij daarover alleen maar in woorden van heilige verontwaardiging, en enkel om aan zijn overkropt gemoed uiting te geven, want Martinus vervalt, nadenkend, steeds in hetzelfde antwoord: 'Moge God hun spoedig de gratie der verlossing verlenen.'

Veel zagen de beide paters op deze ontdekkingsstocht: eilanden gans van mensen en dieren verlaten; ledige tuinen die schenen te wachten op 't eerste betreden van voeten, en waarover de dauw van een zachte treurnis gedaald scheen, nu de paters zo onverschillig daar rondliepen. Andere geleken reusachtige dieren, zo juist uit het water omhooggedoken, nog glimmend en nat, kaal

en wachtend op algen en wier uit de zee, op zaad van de wind, om straks, na slechts enkele jaren, ook bloeiende tuinen te zijn. Ze zagen atols, alzijdig omkrabbeld door water dat gorgelend riep met een vrouwelijk geluid; oorden des duivels die onweerstaanbaar noodden je neder te vlijen, kwaad te bedrijven.

Enkele der onbekende eilanden echter waren bewoond door mensen die nog nimmer een blanke aanschouwd hadden, die voor hen knielden, hun vrouwen brachten en aanstonds de feesttrom begonnen te roeren. Als dromen bedwelmend waren de dagen daar, en als de feesten van Babel en Sodom de nachten.

Eén eiland voal had op Cyprianus, en wellicht ook op zijn zwijgende medebroeder, een diepe indruk gemaakt. Het werd 'Tuanaki' genoemd door de inwoners, tweehonderd ongeveer in getal, en lag onder een helblauwe hemel waar witte, vochtige wolken in dreven. Een strand was er, van roodbruin verwerende rif, omzoomd door ranke, even voorover neigende palmen, waaronder de enkele lage, met bladeren bedekte hutten verspreid stonden. Wat bootjes dreven in 't water, andere waren op het droge getrokken. Tussen de bomen zweefde een rookpluim.

Cyprianus kon het niet meer vergeten, omdat hier de bekoring wel het hevigst was geweest, de zonde haar verleidelijkste gedaante had getoond en daarmee, achteraf, het beste haar monsterachtigheid had doen beseffen. Als Martinus er niet geweest was en zijn herinneringen had bevestigd, zou hij later geloofd hebben dat het een droom was geweest en geen werkelijkheid. Nog voelde hij in de uren van verzoeking bijna lijfelijk de aanwezigheid van die koperkleurige, als ciborie's

metalig-gepoetste vrouwen met hun prachtige regelmatige trekken, hun ledematen slank als de bloemenguirlandes waarmede zij zich omhangen hadden, hun stemmen donker en kelig: een luid geworden verlokking.

Het afgrijzen waarmede hij zich had afgewend van hun ontuchtig gebarenspeel, had niet kunnen beletten dat hij op hetzelfde ogenblik de trilling van hun knieën, de roep van hun borsten - 'tweelingen van een ree die onder de leliën weiden' - de angst der mannelijke bronstkreten onderging. De zilte geur van de zee, vermengd met die van het bos, van de karmijnen avondgloed, had hem bedwelmd. Hij had even moeten steunen op de sterke arm van Martinus, en was er toen met een pijnkramp ook een schietgebed naar zijn lippen geweld, in zondige gedachten zou hij hebben toegestemd.

Op de terugreis, toen Martinus al zijn kaarten reeds had opgeborgen, kwam Cyprianus er eerst toe, met zijn confrater over dit eiland te praten.

'Nergens,' zei hij, 'heb ik zo duidelijk de aanwezigheid des duivels gevoeld als op Tuanaki. Zo één plaats het eerst onze zorgen behoeft, dan is het dit eiland waar nauwelijks gewerkt wordt, al wat des geestes is, schijnt vergeten, alles gericht is op aardsheid en zinnevreugd.'

'Moge God hun de gratie...' antwoordde Martinus, maar de ander weerde hem af.

'Nauwelijks begrijpt men, hoe God zulk een gruwel voor zijn aanschijn kan dulden. Waar zijn de tien rechtvaardigen terwille van wie hij dit Gomorrha zou moeten sparen?'

‘Een herinnering aan het Aards Paradijs...’ bracht Martinus schuchter in het midden. Maar de verontwaardiging van zijn medebroeder werd hierdoor slechts aangewakkerd.

‘Mij dunkt,’ sprak hij, ‘dat God in zijn eindeloze lankmoedigheid ook aan hen de kans op bekering niet heeft willen onthouden. Maar welk een taak voor de Jonas die naar dit Ninivé gezonden wordt!’

‘Ik denk, waarde confrater, dat slechts een engel met een vurig zwaard de poorten van dat paradijs zal kunnen sluiten. Zondigen die mensen in hun onwetendheid? Ik weet het niet, God weet het. Leven zij zo niet in het opperst geluk en volgens hun aardse bestemming? Ik weet het niet... en God weet of het hun in het hiernamaals zal worden aangerekend. Soms twijfel ik...’ Cyprianus schrok. Zoveel woorden had hij zijn medebroeder nog nooit achter elkander horen zeggen. En hij schrok van hun betekenis en sprak streng: ‘Van de middagduivel, verlos ons Heer. Wat bezielt u, Martinus...?’

En al varende ontwikkelde hij in een scherpzinnig theologisch vertoog de noodzakelijkheid om ook de meest volslagen heidenen zo snel mogelijk tot het Evangelie te bekeren.

De Vicaris Apostolicus te Rarotonga was van hetzelfde gevoelen. Bij het uitbrengen van het rapport van de onderzoekingstocht had pater Martinus schuchter zijn kaarten overgelegd en naar gewoonte weinig gesproken. De ander had geschreven resumé's die hij mondeling toelichtte en met grote welsprekendheid illustreerde. Over beider ijver was men vol lof, en de ver-

ontwaardiging waarmede pater Cyprianus het zwarte heidendom en de droeve nacht der zonde schilderde, waarin sommige van de Cook-eilanden gedompeld waren, liet niet na een diepe indruk op de paters van Rarotonga te maken. Men begreep dat Cyprianus gelijk had, en dat er nergens een zo dringende behoefte aan het missiewerk bestond, als op het wulpse eiland Tuanaki.

Met eenparige stemmen werd dan ook besloten, de oudste der paters er heen te zenden, zijn boot te vullen met bedrukt katoen en naaigerei, met kralen, rozenkransen, en medailles, en met ander nuttig gereedschap. Juist vier maanden na het bezoek aan Tuanaki vertrok de grijze pater Silvester vol goede moed erheen.

Hij leerde onderweg Martinus' nauwkeurigheid bewonderen, want hij bevond alles juist zoals het op diens minutieuze kaarten was aangegeven; hij bereidde zich voor op al wat Cyprianus hem nog in een gesprek onder vier ogen, dat bijna op een biecht geleek, had medegedeeld. En geen uur van de dag, geen slapeloos uur van de nacht liet hij af te bidden, dat God hem mocht bijstaan in het moeilijke bekeringswerk dat hij ging ondernemen.

Tuanaki was een der noordelijkste eilanden van de archipel en bijna te rekenen tot het westelijke riffengebied der Gezelschapseilanden. Met begunstiging van het weder zouden zij het voor het vallen van de avond kunnen bereiken. Doch thans geschiedde er iets vreemds. De noordelijkste kaart van pater Martinus was onnauwkeurig! Er bleken kale, natte riffen te bestaan, die niet door hem waren opgetekend. En ofschoon pater Silvester zich daarover verwonderde, wist hij mild

te staan tegenover de menselijke vergissingen en tekortkomingen van zijn medebroeder. Maar hij kon het niet helpen dat zijn verbazing groeide tot verontwaardiging, toen op de plaats waar in duidelijke contouren het eiland Tuanaki, bevolkt met plusminus tweehonderd onsterfelijke zielen, stond aangegeven, niets was te bespeuren dan rimpelig-blauwe, onafzienbare zee.

Vier dagen lang liet Silvester de boot naar alle windstreken kruisen, zonder een spoor van het eiland te kunnen ontdekken. In iedere richting bleek op een zeker ogenblik de kaart weer nauwkeurig, doch in een kring van veertig mijlen middellijn klopte niets van de gegevens. En langzamerhand doemde in zijn geest de verschrikkelijke waarheid op: het eiland was verdwenen; verzwolgen door de oceaan gelijk ook elders in de vulcanische eilandengroepen van Polynesië weleens geschied was. Oude riffen verdwijnen onder het verraderlijke oppervlak der zee; nieuwe duiken omhoog. Wee de mensen die het betrouwen van hun broze levens vestigen op zulk een eiland!

‘Te laat, te last, o Heer,’ zuchtte pater Silvester toen hij moedeloos huiswaarts keerde. ‘Ook aan Gods lankmoedigheid komt een einde.’

Pater Cyprianus boog het hoofd en prevelde een rouwmoedig gebed toen hij uit Silvester's mond de verschrikkelijke ontdekking vernam. Dan zijn blik ten hemel heffend, zei hij: ‘Het is niet te verwonderen.’

De cartograaf, beschaamd over zijn fouten, meesmuilde: ‘Inderdaad, te verwonderen is het niet.’ Maar hij kon niet beletten dat een stem - van een duivel of van een wijze engel - hem inblies: ‘Nam de Heer niet Henoeh en Elia van de aarde weg omdat hij hen liefhad?’

Werd niet heel Tuanaki de genade der verlossing deelachtig en bevrijd van de beschaving, omdat de Heer dit eiland liefhad boven alle andere?’

Maar haastig sloeg hij een kruis, opdat deze boze gedachte uit zijn wit en priesterlijk bewustzijn zou mogen verdwijnen. En voorzichtig begon hij het eiland uit de oude kaarten weg te radéren.

Wijding van het offer

De schapen worden gedreven binnen de omheining, als arbeiders binnen hun fabrieken. Zonder te blaten stoten ze zacht tegen elkander aan en dringen met een gemakkelijke haast.

Toen Abraham kwam, om een éénjarig ooi van smetteloze kleur uit hen te kiezen, bewoog zich de ganse zee van witte wol. Deze dieren kenden hun meester, maar deze meester kende zijn God niet.

De sterke, bruingebrande herder met zijn rosse baard draagt op zijn schouders 't warme witte dier naar boven, op een kale heuvel in het oosten, waar de offerplaats gemaakt is op een tumulus van glinsterend gesteente. Daar speelt reeds zijn zoontje met een stenen hakbijl, die hij gauw teruglegt als zijn vader in de verte aankomt. Rechte stukken veldspaat zamelt hij, waaruit straks vuur geslagen wordt voor 't dierenoffer.

Doch zie, terwijl het schaap reeds met gespreide poten op de tumulus ligt, daar klinkt een ver gerommel als van donder die voorbijgaat, en uit dat geraas maakt zich een diepe, werelddiepe stem los, luid gelijk een donderslag: ‘Abraham!’

Ontzet is hij teruggesprongen, het schaap is aan zijn voet gerold, 't staat niet meer op, blijft daar verlamd op zijn knieën liggen.

‘Abraham,’ zo spreekt de donderende stem, ‘ik wil geen dierenoffers meer, maar slechts het bloed van uw enige zoon.’

De heuvels echoën als een lawine: ‘zoon, zoon, zoon...’ en Abraham slaat ontzet de handen voor 't gezicht. Een schok alsof hij hard ten bodem neergevallen is, doorvaart hem. Duister wordt het voor zijn ogen en hij ruikt het eigen bloed dat hem naar 't hoofd gestegen is. De heuvels zijn bewegelijk als levende gigantenruggen. Alle dingen om hem zijn bezielde en fluisteren: ‘Abram, Abram.’

Uit de cataracten en de kloven stijgen geheimzinnige machten, uit de blauwe wereldruimte stijgt een grote angst, omvadent hem geheel. Dronken is hij, wankelt naar het knaapje toe, dat zit te spelen met zijn stenen bikkels, daar het niets gehoord heeft.

‘Jahwé! Jahwé!’ schreeuwt hij hees en tilt het knaapje dat al te zeer geschrokken is om nog te schreien, bij zijn arm omhoog, gelijk men jonge rammen grijpt. Zijn rechterhand trekt uit zijn gordel 't lange mes. Een snik; hij wil toesteken.

Weerom gromt de donder uit de verre zeeën van geluid. Zijn armen zinken. Voor de eerste maal valt deze grote, sterke herder bewusteloos ter aarde.

Op de feestdagen nam Almachius zijn vrouw Pistis mee naar de Arena. Niet omdat zij behagen schepte in het snelle steken der zwaardvechters en in de bloedige kamp der leeuwentemmers, maar omdat haar schoon-

heid wel het beste sieraad was, waarmee hij zijn aanwezigheid kon smukken. Als zij naast hem zat, dan zag hij zelfs de blikken van Caesar soms op hem gericht, en telkens dacht hij, dat dit nu de langverwachte wending van zijn lot zou worden: als een boodschapper des keizers tot hem kwam.

't Geschiedde ook aldus. Met Pistis aan zijn zijde, zwijgend, ingetogen als altijd, stond Almachius voor de oppermachtige. Hij werd zijn vriend, bleef nachtenlang aan 't hof, terwijl de schone Pistis met haar kinderen in de catacomben de mysteriën leerde van de God in de gedaante van een gekruisigde Jood, en aanlag aan de agape van het onkennelijk vlees en bloed.

Het waren de spionnen van de keizer die 't verraad ontdekten in de schaduw van zijn goddelijk paleis. Almachius viel in ongenade, gans verpletterd door het fier bekennen van zijn vrouw, die met de beide kinderen aan de hand opeens heel sterk, hoog opgericht als een Antigone, met onverzettelijkheid die hij nooit had vermoed, de keizer weigerde te offeren.

Caesar, moe en wrevelig herinnerde zich de avonden dat hij haar in de Arena zag, een onyx tussen de gewoonheid der matrones van het nieuwe keizerrijk. Zijn wrevel steeg omdat zelfs Caesar alle vrouwen niet bezitten kan.

'Breng haar met de kinderen naar de Arena,' sprak hij. 'En Almachius, mijn goede vriend, blijf bij mij.'

Vóór de troon des keizers in het Circus staat de vrouw met bloedeloos gelaat en handen. Het jongetje en het meisje aan haar zijde zien nieuwsgierig rond. De keizer lacht zijn breedste lach. 'Offer' zegt hij tot het knaapje, dat geschrokken is van deze hese stem. Hij

kijkt zijn moeder aan; zij antwoordt voor hem: ‘Christenen zijn wij.’

‘Voor de leeuwen, de ontaarde moeder!’

In de Arena brullen reeds de opgehitste hongerige dieren. Pistis weet opeens, in de ademloze aanblik van het groot gevaar, de ganse lafheid van Almachius. Zij verliest haar kinderen als zij sterft; zij verliest haar kinderen voor Christus.

Bij de balustrade staat zij, groot en wit tegen de avondhemel. Beneden brullen ijselijk de dieren; het volk buldert ongeduldig om haar heen. Zij bukt en sluit de kinderen aan haar borst ten afscheid, heft zich plotseling en werpt ze beiden van de balustrade in de Arena, waar de leeuwen rukken aan hun kleine prooi.

Dan gaat zij wankelend, gesteund door de soldaten, de trappen af, de tralies langs, naar 't zand. Zij is besprongen door de leeuwen, vóór zij nog de klerenflarden van haar kinderen heeft gezien.

Het bloed der martelaren is het zaad der kerk. De kerk is groot geworden.

In een dorpje woont een oude man, oud en alleen. Hij had drie zoons: gij kunt in 't binnenkamertje bij hem al hun herinneringen zien, die hij met handen bevend van ouderdom u aanwijst.

‘De oudste... een zo brave zoon. Vroom gelijk zijn moeder, en gehoorzaam aan haar liefste wens. Had zij het slechts mogen zien, hoe hij als jonge priester hier in 't dorp zijn eerste mis deed! Nu nog hoor ik in mijn oren felle scherpe woorden uit zijn eerste predicatie: ‘Liefde Gods en kruisdood, marteldood en offer van onszelve.’

Woorden dwongen hem tot daden. Zelf heb ik hem naar de boot gebracht, toen hij vertrok naar 't land der koppensnellers. Tweemaal in het jaar kreeg ik een brief. Jaren gaat dat zo; je went eraan en je vergeet dat het een land van wilden is.

Een avond stil als deze klopt een witte pater aan de deur. Ik denk meteen: een vriend van hem; een groet. Of dreigt hem een gevaar? Heel plechtig gaat de pater zitten. 'Goede vader, arme vader, maar gelukkige vader,' zegt hij. Ik... ik gaf een gil. Ik had begrepen. 'Hij is een martelaar, een bloedgetuige,' sprak de jonge pater. En ik, die niets meer kan, zie hoe mijn handen beven, ik bid nu elke avond tot mijn zoon: O heilige Adriaan, martelaar van Nieuw Guinea, neem mij tot u, wees mijn voorspraak.

Het is een ongekende heerlijkheid, te bidden tot zijn zoon.'

'En de twee anderen?'

'De middelste werd officier. Hij heeft vijf onderscheidingen gehad. Het erekruis zelfs, want met tien man slechts heeft hij een schans bestormd. Bij Cécý is hij gebleven. Wie kan vechten tegen een granaat? Ik weet niet waar hij is begraven, evenmin als van de oudste. Maar ik heb hun souvenirs; ziehier: een rozenkrans, een kruis en een brevier. Mijn oudste zoon is martelaar terwille van het geloof. En hier: de vijf medailles en de ere-sabel van mijn tweede. Hier is zijn portret, een prachtige officier. En prachtig is het om te sterven voor zijn vaderland en vorst. Voor een vader is het hard, maar nu ik oud ben, weet ik trots te zijn op zulke zonen.

'En de derde, is hij ook een held?'

'Een held? Een flinke jongen. Misschien was hij even

dapper. 't Is hetzelfde bloed. Maar hij stierf door een ongeluk. Geen groot verstand had hij, maar hij was sterk en werkzaam. Jong nog toen hij stierf. Hij werkte op een gieterij, en deed wat het gevaarlijkste is, ik heb hem vaak gewaarschuwd.

Als het gloeiend ijzer uit de oven komt, dan moet die grote bak vol vloeibaar vuur geledigd worden in de gietvorm. Allen staan gereed met haken in een ademloze spanning, duivels in een hel. Die verschrikking heb ik zelf meegemaakt, en zie vandaag het beven van mijn hand en hoe mijn benen stram en kreupel zijn geworden.

Om de gloeipot tijdig los te maken, klimt de jongste arbeider naar boven, recht boven de kolk van gloeiend ijzer. Hij moet wachten tot de meesterknecht het sein geeft om de ketting los te haken, die 't gevaarte kantelen doet, en al het vloeibare metaal laat stromen in de kanalen naar de gietvorm.

't Is gevaarlijk werk; een ieder weet dat het gevaarlijk is, en was ik daar geweest, ik had mijn jongen vast gewaarschuwd, zoals ik al vaak gedaan had; want gemakkelijk word je boven zulk een hitte door een duizeling bevangen, en wie in die ketel vol met gloeiend vuur valt, is voorgoed verdwenen. Zelfs geen slak vindt men van hem terug.

Verschrikkelijk is het, om eraan te denken. In dat ene uur dat ik weg was, viel mijn jongen. Allen stonden in verslagenheid rondom de gloeipot.'

'O, verschrikkelijk!'

'Verschrikkelijk was het, drie dagen lang te blijven waken bij een lijkist gloeiend wit, dan rood, bruinachtig, zwart metaal. Na drie dagen was 't gevaarte afgekoeld,

en konden allen werken aan deze lugubere begrafenis, de angstigste die ik ooit heb meegemaakt.

Want 't is een vrome en rechtvaardige gewoonte, dat wie sterft terwijl hij werkt, recht heeft op een begrafenis in gewijde aarde. Daarom wordt altijd het afgekoelde ijzerblok, dat het versmolten lichaam ingesloten heeft, in zijn geheel begraven, moeizaam, met de zwaarste takels, in een immens graf, dieper dan de groeven die granaten slaan.

Een hoek van het fabrieksterrein werd lang geleden reeds door een pastoor gewijd. Daar ligt nu mijn jongen, liggen al zovele anderen, die omkwamen bij het werk. Dicht bij al hun kameraden rusten zij; hun ijzeren, massieve graf houdt hen omsloten tot de jongste dag.'

Arbeid heeft dezelfde aanblik op geheel de wereld. In de ijzergieterijen nabij Moskou werken Peter en Ilja, zijn zoon. Het zijn mannen die bewust en kalm en sterk hun werk doen. Als de ploeg gewisseld wordt, gaan zij naar 't badhuis, daarna naar hun clubs. De oude Peter gaat eerst naar zijn vrouw en slaat de club ook weleens over. Soms zegt Ilja, half in spot en half in ernst tot zijn vader: 'Jij begrijpt niet waar 't om gaat. Je hebt nog iets in je van 't oude régime.' Dan lacht de vader in zijn zware snorren en vriendschappelijk bokst hij met zijn zoon.

De arbeid is iets goeds geworden; arbeid voor de vrijheid. En sinds de club zijn avonden besteedt aan lessen en discussies over het vijfjarenplan, weet ieder heel precies, dat ook van hem het heil van Rusland afhangt. Beter is het met zijn makkers in fabrieken te zweten,

dan voor de vorsten en prelaten stil te wachten op een kleine kogel, die je hart zo plotseling doet stilstaan, alsof iemand wild een raadge wegtrekt uit een wekker. In de rosse vuurhel lopen ze niet anders dan voorheen, de bijna naakte mannen. Langs hun wangen biggelt zweet, hun ruggen glimmen, en nabij de ovens licht de vuurgloed een karmijnen schijn op al die lijven. Langzaam gaat de oven open, een geknars van kettingen; aan sterke takels rijdt de grote ketel gloeiend ijzer het vuur. Er moeten weer machines, zware raderen gegoten worden; met die raderen maalt Rusland de verrotting van een oude wereld fijn.

Wie denkt eraan? De mannen kennen elk hun werk. Ze staan met haken en koevoeten gereed, om 't snelle, witgekookte ijzer de kanalen langs te leiden in de vormen, waaruit straks de raderen gebroken worden. Elke dag opnieuw is het een grote spanning: dat de ketel juist op tijd gekeerd wordt. Daarvan hangt de deugdelijkheid der raderen af; de sterkte van de nieuwe Republiek.

De oude Peter staat het dichtste bij de gietvorm; hij is meesterknecht vandaag. 'Naar boven,' zegt hij tegen Ilja, die de beurt heeft om op het gegeven sein de ketting los te maken, die de ketel langzaam kantelen doet. Hij is reeds boven, voelt de witte hitte stijgen, dampen schroeien om hem heen. De lucht beeft; 't is alsof een gloeiend water tussen hem en de anderen beneden stroomt.

'Los!' roept de oude Peter. Maar de ketting weigert; ergens blijft ze haken. 'Los, los! Los, verdomme!'

Eén seconde en het is te laat, en, 't smelten moet opnieuw gebeuren. Ilja rekt zich, hangt aan één arm om

de ketting los te haken. Dáár! Het kantelt. Maar op 't zelfde ogenblik heeft zo de hitte hem verschroeid en gans bevangen, dat hij loslaat, valt...

Het duurt slechts een seconde. Als een spons verzinkt hij in het gloeiend ijzer; slechts de mannen dichtbij ruiken het geroosterd vlees. Ze zien ontzet naar Peter. Anderen willen het kantelen stuiten. De oude Peter ziet... zijn zoon... en Rusland. In de fractie van een ogenblik ziet hij en weet. Ontzind en toonloos roept hij: 'Vooruit dan, gieten! Gieten!' En gehoorzaam aan die stem die van geen mens meer is, maar van een nieuw groot wezen, kantelt weer de ketel, en het ijzer, puur en zonder slakken, vloeit al dampend de kanalen door en in de vormen. Toch nog juist op tijd.

Niemand spreekt een nutteloos woord en niemand durft de oude Peter aan te zien, die zich zijn lip tot bloedens toe bijt. Slechts fluisterstemmen dragen de mare van dit alles de fabriek door en naar buiten. Wanneer de sirenes gillen voor de wisseling der ploegen, staat de vrouw van Peter, Ilja's moeder, handenwringend bij de deur. De oude Peter slaat zijn sterke arm om het snikkend vrouwtje. Woorden vindt hij niet tot troost; geen andere dan: 'Raderen, machines, Rusland.'

Vijftigduizend jaren mensheid saamgedrongen in 't vijfjarenplan. Dat is de wijding van het offer.

Mijn leven een droom

In den beginne was ik Cobbs.

Eens ging hij wandelen over het bruin pad dat tussen

de duinen liep. De zee blonk in de verte zilvergrijs onder de zilverblauwe lucht waarin de witte kano's, de fregatten en de walvissen der wolken zeilden. Cobbs bezag het helm en al de kleine bloempjes die zo droog als hoof hun rooie dopjes opstaken. Zijn handen sloegen tegen vage warme zomerbriezen die zich in het stuifzand en het helm verliezen kwamen. Hij wilde wel dat hij zichzelf verliezen kon in de besloten moederschoot van zulk een zongebruinde warme duinpan. Maar steeds dieper riep het ruisen van de zee, dat in zijn oorschelp - met de vingers toegedrukt - begonnen was.

Het strand was niet geheel verlaten. Enkele gasten traden met hun ongewone, kleurige ontkleding uit de donkere hokken in het frisse licht van zon en zee. Zijn vader zat, geheel in 't wit gekleed, juist op de scherpe scheilijn van de schaduw en de zon, onder de overkapping van een badstoel naar een schip te kijken, dat in de verte niets meer dan een rookpluim scheen. Cobbs had een gevoel alsof hij schreien zou, opeens in heftig redeloos gesnik uitbarsten. Maar opgewekt en vol van vriendelijke autoriteit riep daar een stem zijns vaders:

‘Waarom ga je ook niet zwemmen, jongen!’

Cobbs besloot, dat er in spijt van alles dan maar moest gezwommen worden. Het water sloeg als bloemkool op het strand. Zo moest ik het ook in mijn handen kunnen vasthouden, dacht Cobbs. Maar het meegespoelde zand begon heel fijn te schuren langs zijn benen. Dan verhardde zich de bodem onder het zachte drukken van zijn tenen. Het water speelde om zijn buik, zijn borst, zijn oksels. Een golf kwam sierlijk aangewelfd, en Cobbs maakte zich los van wat er nog aan zwaarte

in hem was, en liet zich meetillen door die golf, verloor zichzelf in het doorschijnend geel en grijs en groen van water, in het doorzond opaal dat later meest de kleur zou zijn waarin hij zich verheugen kon.

Je zwemt niet elke dag zo prettig.

Cobbs was bijna reeds een man toen hij aan zee was op een dag dat er te veel wind woei, en het water, zwarter, een begin van storm verborg. Hij sloeg de deining hard en vinnig, zonder meelij. Weer zat zijn vader uit een strandstoel rond te kijken. Ik wilde dat ik nu een mens kon redden, dacht Cobbs. Maar zijn vader riep terug, zodat het zangerig over de branding heenklonk:

‘Er zijn toch witte boeien, witte reddingsboten en het vlotje. Waag je liever.’ Alle andere woorden gingen in 't gewoel van storm en wind verloren. Cobbs sloeg vinniger het water dat met spieren en met kronkelvezels aan hem trok. Hij wist dat overal de diepte om hem heen stond: omdat hij bang was.

Toen hoorde hij het gorgelen van binnenklotsend golfjesspel, een boot die langzaam volloopt, kantelt. Maar het was een vrouw wier rondingen verdronken die, verzonken op de bodem, als een grote anemoon verwitten zou. Cobbs voelde hoe hij lenig werd, het water kliefde, en de zee opeens hem losliet en hem uitspoog naar de drenkeling. Hij greep haar vast, een koele gladde vis, met geuren van vers kroos en diepe bodems. ‘Sla toch je armen om mijn hals,’ riep Cobbs. ‘Toe dan!’

Maar slap en willoos liet ze zich doorgolven en Cobbs verloor de moed. Het strand was veel te ver.

‘O vader, vader! Vadertje!!’

Hij zag het op-en-neer gedrentel van zijn vader op het strand, het fladderend bewegen van zijn witte zeilbroek; schuim en wolken en het waaien van veel haren. Waarom heb ik ook geen moeder, fluisterde het binnenste van Cobbs. Wat moet ik met die vrouw hier?

‘Duwen,’ riep hij schor, tussen het vermoeide hijgen door. ‘Duwen.’

Zijn armen werden zwaar en pijnlijk. Er was nieuw geplas, de speelse slag van zwemmen bij hem, een verdwaalde school dolfijnen misschien. Een gebruid, haast mager, energiek gezicht. Een man, een vrouw? Ik weet het niet, dacht Cobbs; gelukkig ben ik nu niet meer alleen.

Zij namen dan de drenkeling met kleine stootjes tussen zich mee, hoewel Cobbs wist: 't is nutteloos, ze is reeds dood. En plotseling overstelpte het gewicht van dit gesmijde lijk hem, hij verloor de regelmaat van slag en adem. Nog suisde in zijn oor het roepen van zijn metgezel: ‘Cobbs... lieve Cobbs...’

De lucht werd woelig, boven kwam een nieuwe branding.

Reeds heb ik grond onder mijn voeten, drijfzand, ongewisse grond, dacht Cobbs, met lichtend-zeker weten midden in zijn razende doodsangst. Zwaar en groot lag naast hem 't lichaam van de drenkelinge.

Er was eerst klaar gemurmel van veel stemmen, kermisgeluid bij avond en veraf. Cobbs was nog veel te loom en moe om zijn ogen open te doen. Hij hoorde alleen de stem van zijn vader tegen de omstaanders zeggen: ‘De ene redt hij, de ander laat hij verdrinken.’ Ach, was ik zelf maar verdronken, en hoefde ik nooit mijn ogen meer open te doen, dacht Cobbs.

Van die tijd of had hij een afkeer van het strand en van de zee. Je kreeg hem er wel naar toe, maar met de lusteloosheid die het kenmerk werd van al zijn dromen. Ik wil leven zonder zelfverwijt, zei hij. Maar kan ik het verhelpen dat de zee een mens verzwolgen heeft? Als ik een vogel was en lijk de meeuwen land en lucht en water alles evenzeer tot mijn domein bezat, ik zou mezelf liefst in de lucht verliezen, misschien verpletteren op een steenrots, misschien plonzen in het water, maar mijn gedachte zou zich als een witte pluim verwazen gaan in de allerhoogste nevels, en hoger dan een mens ooit komen kan. Ik wil tenminste dáárvan nog een beetje notie zien te krijgen.

De jongeling Cobbs werd toen een bergbeklimmer, en later, met het toenemen van onrust en ontzetting, zelfs een vliegenier. De bergen boden in het eerst veel onvermoede schoonheid. Cobbs bevond zich in een neveldag op 1800 meter in een bergmassief dat zich aan alle zijden uitgewist had in de melkdamp. Slechts vlak voor hem schemerden de stenen van het pad dat hier geen pad meer was, doch slechts een nauwe wildernis, en véér hem 't zwart-bruin van de schuine rotswand. De schepping scheen gekanteld, en Cobbs een wandelaar in de scheef weggezakte van verminkte en opnieuw geschapene dimensies. Dit is het lijflijk besef der wiskunde, zo in het ongewisse.

Onvermoeibaar, doelloos, want hij wist volstrekt niet meer waarheen, liep Cobbs het gebergte in. Steeds zwaarder scheen de ruimte voorover te hellen, waarin zich de bergtoppen moesten bevinden. Cobbs stond voor het blinkend-grijze begin van een gletscher, waar water uit blauwgroene grotten siepelde over het fijne

gesteente van de moraine. Hier loste de melkwereld zich op; schuim dat verliep in grijs vocht.

In deze wijde beneveling ben ik niets meer dan een waterdampblaasje, een atoom en een minieme ruimteomspanning, dacht Cobbs. Waarom zou ik mij nog over iets druk maken, waarom zou ik nog één gevoel willen koesteren? Het is alles gelijk, of men rots is of water of lucht. Ik wil in mijn denken de klare en zuivere zelfbeslotenheid bewaren van de kleine gletschergrotten. En niet meer zaniken over wijde, wijde uitzichten die toch zo beperkt zijn, want ofwel het is heilig, ofwel je kijkt tegen het strakke hemelblauw aan. En wat is daarachter? Hier in deze sombere engheid bevind ik mij vrij en verloren als in de moederschoot van mijn schepper, als in de lymphkanalen van mijn verwekker, als in de hersenwolken van wie mij uitdacht. Ik ben onbevreesd, hetzij de wereld kantelt en ik in de oneindige ruimte verdwijn, hetzij de bergen zich stortten en ik onder de ontzaggelijke massa verpletterd word.

Onverwaard liep hij de hoogte in, naar de steilten van het melkwit. De stilte waarin alleen steentjes onder zijn schoenen knarsten en waterdamp lekte, werd plotseling van een koude en starre muziek vervuld. Koeklokken klepelden van heel dichtbij. Waar waren ze nog zo kort geleden? Ze jengelden onzichtbaar in de nevel, en liefelijke aardsheid verdoold in de wezenloze velden des hemels. Nu hoorde hij zelfs het mekkerend geblaas van een schaap.

‘Maar ook dat zal ik onder mij laten!’

Neen, de nevels bewogen zich: nevels en schapen, windrafels, pluimen van melkwit. En het gelige, moei-

lijk doorbrekende zonlicht. De wereld kantelde. Hoger verdwenen de rotswanden, maar hier stond Cobbs op een bergkam en vóór hem het nieuwe, diepe, onmetelijke dal. In de verte een glimp van hemelblauw en blauw van het meer.

‘Dan zullen wij terugkeren tot de diepten,’ sprak Cobbs tot zichzelf. ‘Zolang mijn voetzolen zich niet losmaken van deze aarde.’

Hij zag bij het hoogste ravijn een boerin gezeten onder een grote zwarte paraplu, de turende koebeesten om haar heen verzameld. Ze groette ternauwernood terug. Maar zie, ik ben niet eens meer alleen dacht Cobbs. Beneden in het dorp vond hij de onverschillige kennissen bij hun cognacje, en aan het avondmaal deed hij zich rijkdijk te goed.

Een mens bewaart het schoonst de herinneringen aan bergen, zolang hij woont op het vlakke land. Voor Cobbs waren de weiden de wachtende gelijkmoedigheid der ziel. Hij voelde zich uit de bossen verbannen, elke latere bergtocht stelde hem diep teleur, omdat geen avontuur meer het vroeger vertoeven in melkwitte ruimten kon evenaren. Op zijn wandelingen door polders en overgloeiende heiden zeiden zijn bijna ingesluimerde herinneringen hem, dat de wereld toch beter en mooier moest zijn dan waar hij thans was. Hij dacht erover, zich een huisje te zoeken, omringd door donkere bossen, verbeeldde zich dat des ochtends de vogels hem wekken zouden, en de middagen mild zouden zijn van het ruisen der bomen, en de ondoorgrondelijke zweem van droefheid die altijd om hem verwijlde, zou zwijgen bij de ontzaglijke tij-

ding der fluisterende twijgen in vroege schemer. En zou hij zichzelf niet in de bosnacht verliezen kunnen?

‘Ik ben bevreesd voor zoveel vegetatie rondom mij. Mijn vruchtbaarheid is mijn vloek, ik wilde dat ik de laatste der mensen was,’ prevelde Cobbs. ‘Ik wilde dat ik mijzelf verpletteren kon, dat ik heel de wereld te pletter kon slaan. Een gedachte waarvan ik de aanvang niet weet, noch het eind, heeft mij opgebouwd uit het kleurloze en onbetastbare protoplasma. Waarom kan deze gedachte, wanneer zij zichzelf voltooid heeft, de omspanning van onze gedroomde vorm niet doen breken, zodat de wereld uiteenspat, een zeepbel gelijk?’

Onderstel dat het rood of groen of het blauw van die zeepbel zich wijsmaakt: Ik spiegel de wereld, de wereld ben ik... Verbeeld je dus niets, o mens, en blijf rustig wonen op de vlakste der vlakten.’

Wat Cobbs een ogenblik zeer in de war bracht, dat waren de kinderen. Het zijn de vegetaties van 't bos, die uit hun plantenverbeelding zijn losgeraakt en in dierengestalten zijn weggevlucht. Want zo jonge mensen zijn feitelijk dieren. Cobbs wilde gaarne de tijd vergeten en alle eindigheid; alleen op die wijze, meende hij, is onze gebondenheid aan de stof nog dragelijk te maken. ‘In het kind zet ons leven zich voort, een mens moet dus kinderen krijgen. Ik kan niets anders verwekken dan wat ik zelf ben, ik moet dus trachten eerst kind te worden. Hoe meer kind ik echter ben, hoe dichter ik mij bij mijn oorsprong bevind, en was het mij niet om mijn eindigheid juist te doen? O cirkelgang! Aan dit eindige wezen ontsnap ik nooit.’

Hij ging gehurkt bij een kring van spelende kinderen zitten, om toe te zien en te spotten met het liefste van

zijn ziel. De kinderen gaven elkander de wonderlijkste benamingen, gelijk zij steeds doen: Ik ben stoel. En ik ben waterval. En ik ben moeder. En jij bent kerktoren. ‘Kijk, kijk,’ riep Cobbs uit. ‘Ook de dartele diertjes willen aan zichzelf ontsnappen. Die wet is algemeen; het is onze zeepbelspanning, zonder haar zou de bel niet bestaan en ook niet kunnen barsten. Werkelijk, ik zal nooit meer bekommerd zijn, en kinderen kunnen mij niets meer schelen. Er is geen verschil tussen de dood door geboorte en die door sterven. Het enige dat waarlijk bestaat, is de onveranderlijkheid.’

Cobbs noemde zijn auto ‘projectiel der onveranderlijkheid’, waarmede hij bedoelde, dat hij zich overal evenzeer thuisgevoelde. De wegen zijn de middenstof van ons aards bestaan, het zijn de kanalen waarin onze drang naar snelheid stil en zilverwit moet zwemmen, zonder dat haar vinnen ooit de oevers raken. De auto slurpt de wegen gretig op, suist langs de bomen en de weiden en de bruggen en de huizen en de steden, laat achter zich een kleine blauwe stofwolk van herinnering, die spoedig weer is opgeklaard naar open horizonten.

‘Maar waar vind ik auto's die niet aan wegen zijn gebonden?’ vroeg Cobbs zichzelf af. De nieuwe steden riepen, onbekende wegen lokten, elke avond die je binnenreed, was geurig van belofte, uit de schemer kon het bloemenwonder van gezichten plotseling voor je opengaan, in vreemde straten plotseling een andere auto stilstaan en een mens verschijnen in de aureool der helle lampen, gans omsponnen door de kus van lichten... Dat is toch wel de moeite waard om vele ki-

lometers ver te rijden. Maar de horizonten buigen mee; geen snelheid is zo groot als het geleiddijk wijken van de verten die nooit stilstaan, zich in weelderige lijnen buigen, en verzinkend zich weer sluiten in hun onveranderlijkheid.

Dan suizen de motoren speller en ze zingen: ‘Cobbs, o Cobbs, nooit kan wat hier op garde werd geboren, uit de aardsheid vluchten. Onder deze zware wolkenluchten zullen alle dingen trager gaan naarmate zij hun onrust over alle wegen razen. Daar de enige vlucht uit dit ons zijn nooit is het worden, noch geweest zijn, maar bestáán in onveranderlijke rust.’

En Cobbs buigt zich met klein geluk en veel berusting naar de dingen die hij tegemoet snelt, en reeds op het ogenblik van de ontmoeting achter zich gelaten heeft. Hij ziet ze aan met de verwondering van iemand die te sterven ligt en snakt naar rust, en wie de dageraad zijn venster binnenkruipt, terwijl een vogel ochtendliederen aanheft, alsof niets nieuws gebeurt.

‘O wereld vol van heerlijkheden, wereld, die ik toch zo gaarne op wil geven voor iets dat nog groter is, de opalen stilstand, vruchtwand waarin ik geboren werd,’ zingt Cobbs terug. De wegen krommen zich tot buigzame spiralen en verliezen zich in het projectiel dat Cobbs hun toewerpt, in zijn eigen zijn. Met honderd-kilometer-vaart neemt hij de wereld in bezit, met honderd-kilometer-vaart verliest hij haar, en staart, wanneer hij bij een spoorwegovergang moet wachten, op witte wijzerplaten, blinde ogen die niets meer verraden van wat omgaat in het lichaam van de auto en van Cobbs.

De vliegkunsten van Cobbs bleken, toen hij eenmaal

zo ver was, slechts bezigheden zonder nadere zin. Want hij geloofde niet meer, omdat er niets meer te geloven viel. En zonder geloof vindt ge nimmer de zin van de dingen. Hij stapte zonder emotie, met een gevoel van vrijwillige plicht, in het vliegtuig dat broos op zijn verende wielen stond. Een mager staketsel van dunne buizen omspannen met zeildoek; twee vleugels fragieler dan vogelpennen. De zoemende schroef was een levende bloem met snelheid tot geur.

Het vliegtuig danste de weide over, en Cobbs wist nooit het juiste moment dat het losliet van de aarde. Het begon te zweven, opgehangen aan al de onzichtbare draden der zwaartekracht. Het kon zich wenden en zwenken, de weiden en steden in schuine opstand doen steunen tegen het uitspansel, maar het slingerde, altijd vastgehouden door onverbreekbare kabels.

‘O vogels, nu ken ik de reden van uw geheimzinnigheid, aardegebondenen. Neen, ik wil los zijn en vrij, ontkomen aan al de tentakels van denken, herinneren, hopen; de zwaartekracht van onze ziel. Vliegenier, neen, in je looping kantel ik niet; ik ben mijzelf gelijk gebleven; de wereld draaide zich om. Hoe ontkom ik dit toestel, de eindige ruimte, en al de jekkers waarmee ik mijn ziel heb omhuld?’

Men heeft Cobbs met schone visioenen geplaagd en trachten te paaien. Steeds dieper liet de machine de kleuresegmenten der aarde onder zich wegdeinen. Zilveren draden van verre rivieren, het kroosgroen van bossen, het grijze en rode geschub van de daken, het blinken van water, 't ging alles in ijl grijs ten onder, en stijf, als een vogel van glas, lag het vliegtuig opeens op een schuimzee van wolken. Een poolzee kruimig ge-

stold, een zuidzee van eiwitschuim, waaruit enkele wolkkoppen bobbelden, vlokkige kruinen, duinen van blinkend-wit schuim; en in een regen van licht vlekke schuinweg de vleugelschaduw. Boven de wolkenzee was het oneindige ongenaakbare blauw, en een enkele maal blonk er de korte weerspiegeling van het blauw door een gat in de wolkenzee die tot de bodem der aarde liet zien, de weiden blauw in hun middagschemer.

‘Ben je nu eindelijk tevreden, Cobbs?’

‘Zelfs hier wil je me nog misleiden, o hart.’

‘Vliegenier, ik wil dat je nog hoger gaat.’

‘Het kan niet. Ongelukken.’

‘O Cobbs, was je maar alleen.’

‘Ik laat me niet paaïen. Hoger. Hoger!’

Het kon gebeuren dat Cobbs met gesloten ogen in het wilde weg aan de handles ging rukken. De vliegmachine steigert omhoog uit de wolkenzee. Opnieuw verlaat een vogel de aarde-zee, de tweede laag. Hij doorsnijdt een derde, een vierde, de zeven sferen. De harmonie der planeten suizelt en zindert zijn oren voorbij. Het blauw van de hemel begint te iriseren, opaal. De machine blijft achter, maar in Cobbs is de vaart tienvoudig geboren; alleen, zonder vleugels en steunsels doorklieft hij de ruimten. De zwaarte valt meer en meer van hem af, zijn zwaarte slinkt en zijn wezen wordt ruimte. 't Is wenteling geworden, hij keert in zichzelf terug, in zijn stilstand en in het verliezen, het nameloos bestaan.

Het kon gebeuren.

In den beginne heette ik Cobbs. Ik heb nog duizend andere namen; nooit ben ik slechts één enkele geweest.

Ik vrees mijn ondergang niet meer. Er zijn miljoenen vogels, vissen, aardedieren en insecten. Uit elk van hen kan Cobbs geboren worden, zonder dat hijzelf, of u of ik zich daarover bekommert. En ge wilt nog ongerust zijn?